

*Rahvusvahelise lapseröövi
tsiviilõiguslikke küsimusi
käsitleva 25. oktoobri 1980.
aasta Haagi
konventsiooniga seotud
hea tava juhend*

Vahendamine

*Rahvusvahelise lapseröövi
tsiviilõiguslike küsimusi käsitleva
25. oktoobri 1980. aasta Haagi
konventsiooniga seotud
hea tava juhend*

Vahendamine

Väljaandja

Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alaline büroo

Scheveningseweg 6

2517 KT Haag

Madalmaad

Telefon: +31 70 363 3303

Faks: +31 70 360 4867

E-post: secretariat@hcch.net

Veebisait: www.hcch.net

© Hague Conference on Private International Law 2012

Kõik õigused kaitstud. Käesoleva trükise ühtegi osa ei ole lubatud reprodutseerida, talletada otsingusüsteemis ega edastada mitte ühelgi kujul ega viisil, sealhulgas teha valguskoopiaid ja salvestada ilma kirjastaja eelneva kirjaliku loata.

Käsiraamatu „Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Mediation” küljendamine, tõlkimine (välja arvatud inglise, prantsuse ja hispaania keelde) ja turustamine kõikides Euroopa Liidu ametlikes keeltes ja araabia keeles sai teoks tänu Euroopa Komisjonile / õigusküsimuste peadirektoraadile.

Väljaande ametlikud versioonid on kättesaadaval Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi veebisaidil (<www.hcch.net>) inglise, prantsuse ja hispaania keeles. Väljaande tõlkeid muudesse keeltesse ei ole Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alaline büroo läbi vaadanud.

ISBN 978-92-79-32396-6

Trükitud Belgias

Sisuülevaade

Terminid 7

Eesmärgid ja kohaldamisala 12

Sissejuhatus 14

- A Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi eelnev töö seoses kokkuleppelahenduste saavutamisele suunatud rahvusvaheliste menetlustega (vahendamine jms) perevaidluste korral 14
- B Teiste organisatsioonide tegevus 18
- C Juhendi ülesehitus 20
- D Kontekst – mõned tüüpjuhtumid 20

Juhend 21

- 1 Hooldusõiguse ja lapsega suhtlemise üle toimuvates piiriülestes perevaidlustes kokkuleppele jõudmise soodustamise üldine tähtsus 21
- 2 Vahendamine seoses Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga – ülevaade konkreetsetest probleemidest 26
- 3 Eriväljaõpe vahendamiseks rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite puhul / vahendamise kvaliteedi tagamine 36
- 4 Vahendusteenuse kättesaadavus 40
- 5 Vahendamise kohaldamisala rahvusvahelistes lapserööviasjades 53
- 6 Vahendamise põhimõtted, mudelid ja meetodid 55
- 7 Lapse kaasamine 66
- 8 Kolmandate isikute võimalik kaasamine 70
- 9 Lapseta jäänud vanema ja lapse vahelise suhtlemise korraldamine vahendusmenetluse ajal 71
- 10 Vahendamine ja süüdistused perevägivallas 72
- 11 Vahendatud kokkuleppe tingimused – reaalsuskontroll 78
- 12 Kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmine 79
- 13 Jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse eeskirjadega seotud küsimused 84
- 14 Vahendamine lapseröövi ennetamiseks 87
- 15 Muud kokkuleppelahendusi soosivad meetodid 88
- 16 Vahendamine ja sarnased meetodid kokkuleppelahenduse saavutamiseks asjades, millele ei kohaldata Haagi konventsiooni 90

Lisad 93

Sisukord

Terminid 7

Eesmärgid ja kohaldamisala 12

Sissejuhatus 14

- A Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi eelnev töö seoses kokkuleppelahenduste saavutamisele suunatud rahvusvaheliste menetlustega (vahendamine jms) perevaidluste korral 14
- B Teiste organisatsioonide tegevus 18
- C Juhendi ülesehitus 20
- D Kontekst – mõned tüüpjuhtumid 20

Juhend 21

- 1 Hooldusõiguse ja lapsega suhtlemise üle toimuvates piiriülestes perevaidlustes kokkuleppele jõudmise soodustamise üldine tähtsus 21
 - 1.1 Kokkuleppelahenduse eelised 21
 - 1.2 Piirangud, ohud ja kaitsemeetmed 23
 - 1.3 Asjaomaste õigustoimingutega sidumise üldine tähtsus 25
- 2 Vahendamine seoses Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga – ülevaade konkreetsetest probleemidest 26
 - 2.1 Aeg / toimingute kiirus 27
 - 2.2 Tihe koostöö haldusorganite ja/või kohtutega 30
 - 2.3 Kokkuleppe täidetavus kõikides asjaomastes jurisdiktsioonides 30
 - 2.4 Erinev kultuuriline ja usuline taust 31
 - 2.5 Keeleprobleemid 32
 - 2.6 Kaugus 33
 - 2.7 Viisa- ja sisserändeküsimused 33
 - 2.8 Kriminaalmenetlus lapse võtnud vanema vastu 34
- 3 Eriväljaõpe vahendamiseks rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite puhul / vahendamise kvaliteedi tagamine 36
 - 3.1 Vahendajate koolitamine – olemasolevad eeskirjad ja normid 36
 - 3.2 Eriväljaõpe vahendamiseks rahvusvahelistes lapserööviasjades 38
 - 3.3 Vahendajate nimekirjade koostamine 39
 - 3.4 Vahendamise kvaliteedi tagamine 39
- 4 Vahendusteenuse kättesaadavus 40
 - 4.1 Vahendamise kättesaadavus – Haagi tagastamismenetluse etapp; vahendamise juurde suunamine/jõudmine 41
 - 4.1.1 Keskasutuse roll 42
 - 4.1.2 Kohtunike/kohtute roll 44
 - 4.1.3 Juristide ja teiste spetsialistide roll 46
 - 4.2 Vahendamiskõlblikkuse hindamine 47
 - 4.3 Vahenduskulud 49
 - 4.4 Vahendamiskoht 51
 - 4.5 Vahendusleping – teadev nõusolek vahendamiseks 52

5	Vahendamise kohaldamisala rahvusvahelistes lapserööviasjades	53
5.1	Keskendumine kiireloomulistele probleemidele	53
5.2	Jurisdiktsiooni ning vanemlikule vastutusele ja teistele vahendatud kokkuleppes käsitletavatele teemadele kohaldatava õiguse tähtsus	55
6	Vahendamise põhimõtted, mudelid ja meetodid	55
6.1	Vahendamise põhimõtted – rahvusvahelised normid	56
6.1.1	Vahendamise vabatahtlikkus	56
6.1.2	Teadev nõusolek	57
6.1.3	Vahendamiskõlblikkuse hindamine	57
6.1.4	Neutraalsus, sõltumatus, erapooletus ja õiglus	58
6.1.5	Konfidentsiaalsus	58
6.1.6	Lapse huvide ja heaoluga arvestamine	61
6.1.7	Teadev otsustamine ja õiguslase nõustamise kättesaadavus	61
6.1.8	Kultuuridevaheline pädevus	62
6.1.9	Vahendajate või vahendusorganisatsioonide kvalifikatsioon – väljaõppe miinimumnõuded	62
6.2	Vahendamismudelid ja -meetodid	62
6.2.1	Otsene või kaudne vahendamine	63
6.2.2	Üks või mitu vahendajat	63
6.2.3	Kahekultuuriline kakskeelne vahendamine	64
7	Lapse kaasamine	66
7.1	Lapse kaasamine Haagi tagastamismenetlusse ja perekonnaõiguse valdkonna kohtumenetlustesse	66
7.2	Lapse sõna vahendamises	68
8	Kolmandate isikute võimalik kaasamine	70
9	Lapseta jäänud vanema ja lapse vahelise suhtlemise korraldamine vahendusmenetluse ajal	71
9.1	Kaitsemeetmed / uue lapseröövi ärahoidmine	71
9.2	Tihe koostöö kesk- ja haldusasutuste ning kohtutega	72
10	Vahendamine ja süüdistused perevägivallas	72
10.1	Perevägivalla käsitlemine Haagi tagastamismenetluses	74
10.2	Vahendamisega seotud kaitsemeetmed / haavatava poole kaitsmine	75
10.3	Teave kaitsemeetmete kohta	77
11	Vahendatud kokkuleppe tingimused – reaalsuskontroll	78
12	Kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmine	79
13	Jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse eeskirjadega seotud küsimused	84
14	Vahendamine lapseröövi ennetamiseks	87
15	Muud kokkuleppelahendusi soosivad meetodid	88
16	Vahendamine ja sarnased meetodid kokkuleppelahenduse saavutamiseks asjades, millele ei kohaldata Haagi konventsiooni	90

Terminid

Alljärgnevad terminid on järjestatud tähtsuse, mitte tähestiku alusel.

Vahendamine

Oluline on teha vahet vahendamisel ja teistel samalaadsetel meetoditel, millega soodustatakse vaidluse lahendamist kokkuleppega.

Vahendamise määratlus on erinevates õigusaktides ja väljaannetes väga erinev ning selles ilmnevad sageli asjaomases jurisdiktsioonis vahendamisele ja vahendaja isikule kohaldatavad miinimumnõuded. Kui vaadata erinevate määratluste ühisjooni, võib vahendamist määratleda vabatahtliku struktureeritud protsessina, milles vahendaja¹ soodustab tülitsevate poolte vahelist suhtlust, võimaldades neil võtta endale vastutus oma konfliktile lahenduse leidmise eest.² Käesolevas juhendis käsitletaksegi vahendamist selles laiemas tähenduses, mis ei sõltu kasutatavast mudelist ega meetodist. Muid tavaliselt nõutavaid, aga mitte alati kohaldatavaid põhimõtteid, mida mõnikord vahendamise määratlusse kaasatakse (nt konfidentsiaalsus, neutraalsus ja erapooletus), käsitletakse juhendi 6. peatükis.

Vahendaja

Paljustest termini „vahendaja” määratlustest riiklikes või piirkondlikes dokumentides on näha, milliseid (õiguslikke) nõudeid peab täitma vahendajaks sobiv isik ja kuidas vahendamine peab toimuma. Keskendudes taas ühisjoontele, on vahendaja käesolevas juhendis erapooletu kolmas isik, kes tegeleb vahendamisega. Kui ei ole mainitud teisiti, kasutatakse seda terminit ka sellise isiku kohta, kes ei ole elukutseline vahendaja või ei täida erinõudeid, mida konkreetses õigussüsteemis vahendajale kohaldatakse.

Samuti ei ole oluline, kas vahendaja tegutseb üksinda või kaasvahendajana, mis tähendab, et kui juhendis ei ole kirjas teisiti, tähendab termin „vahendaja” siin nii üht vahendajat kui ka mitut üheskoos tegutsevat vahendajat.

¹ Vahendamisega võib tegeleda ka rohkem kui üks vahendaja. Vt ka termini „vahendaja” määratlust ja kaasvahendamist käsitlevat jaotist 6.2.2.

² Lühike võrdlev ülevaade vahendamisega seotud terminitest erinevates riikides: **K. J. Hopt** ja **F. Steffek**, Mediation – Rechtsstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen. Tübingen: Mohr Siebeck 2008, lk 12 jj.

Lepitamine

Vahel kasutatakse vahendamist ja lepitamist sünonüümidena³, aga see võib tekitada segadust. Tänapäeval peetakse lepitamist üldiselt suunavamaks kui seda on vahendamine. Seetõttu tähendab lepitamine käesolevas juhendis sellist vaidluse lahendamist, kus erapooletu kolmas isik tegutseb aktiivselt ja suunavalt, et aidata pooltel kokkuleppele jõuda. Vahendamine võib olla aktiivselt ettenägelik, aga mitte suunav. Vahendamise puhul on rõhuasetus sellel, et vahendaja ise ei saa poolte eest otsustada, vaid ainult aitab neil oma lahenduseni jõuda. Seevastu lepitaja võib pooli konkreetse lahenduse poole suunata.⁴ Seda illustreerib järgmine näide. Vahendajaväljaõppe saanud kohtunik võib tegutseda vahendajana, aga ainult nende vaidluste puhul, mille kohta ta ise lahendit ei tee. Samuti ei tohi ta mõjutada poolte vaidluse lahendamise tulemust. Asjaga tegelev kohtunik, kes peab selle kohta tegema lahendi, ei tohi olla samas asjas vahendaja, mis tähendab, et kui pooled kokkuleppele ei jõua, teeb otsuse see sama kohtunik.⁵ Kui asja üle otsustav kohtunik aitab pooltel jõuda kokkuleppeni, on käesoleva juhendi mõistes tegemist pigem lepitamisega⁶.

Nõustamine

Vahendamist tuleb eristada ka nõustamisest, mis on paaride või perekondade abistamine suhteprobleemide lahendamisel. Erinevalt vahendamisest ei keskenduta nõustamisel tavaliselt ühe konkreetse vaidluse lahendamisele.

Arbitraaž

Vahendamine ja lepitamine eristuvad arbitraažist selle poolest, et kahe esimese eesmärk on pooltevahelise kokkuleppeni jõudmine, aga arbitraaži korral lahendab vaidluse erapooletu kolmanda isiku (vahekohtuniku) otsus. Kuigi pooled peavad arbitraaži ehk vahekohtumenetlusega nõustuma ja selle kohtu lahendit täitma, ei ole arbitraaži eesmärk kokkuleppe saavutamine.⁷

-
- 3 Vt näiteks: ÜRO rahvusvahelise kaubandusõiguse komisjoni (UNCITRAL) 2002. aasta mudelseadus vahendamise kohta kaubandusajades, http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf (inglise keeles) (16.06.2012), artikli 1 lõige 3:
„Käesolevas seaduses tähendab „lepitamine”, millele viidatakse sõnaga „lepitamine” või „vahendamine” või muu samalaadse sõnaga, protsessi, mille puhul pooled paluvad kolmanda(te) isiku(te) (edaspidi „lepitaja”) abi, et jõuda lepingulise või muu õigusliku suhtega seotud vaidluse sõbraliku lahenduseni.”
 - 4 Vahendamise ja lepitamise erinevusest: Austraalia riiklik vaidluste alternatiivse lahendamise nõuandekogu (NADRAC), A fair say – A Guide to Managing Differences in Mediation and Conciliation. Suunis. August 1999, lk 1. Kättesaadav aadressil <http://www.nadrac.gov.au/publications/PublicationsByDate/Pages/AFairSay.aspx> (16.06.2012).
 - 5 See on laialdaselt järgitav põhimõte. Võrdlev ülevaade vahendamisega seotud terminitest erinevates riikides: **K. J. Hopt** ja **F. Steffek**, Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen, lk 12. Vt ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. mai 2008. aasta direktiiv 2008/52/EÜ vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades, ELT L 136, 24.5.2008 (edaspidi „ELi vahendamisdirektiiv”). Kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF> (16.06.2012).
 - 6 Lepitamise määratlused on aga erinevad. Vt näiteks UNCITRALi mudelseadus vahendamise kohta kaubandusajades, http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf (inglise keeles), artikli 1 lõige 3.
 - 7 Täiendav teave vahendamise ja arbitraaži eristamise kohta nt: **N. Alexander**, International and Comparative Mediation, Austin, Boston, Chicago, New York ja Holland: Wolters Kluwer 2008, lk 26–27.

Neutraalne varajane hindamine

Neutraalse varajase hindamise korral antakse pooltele mittesiduv eksperdiarvamus nende õiguslikust olukorrast. Seejärel saavad nad võimaluse pidada läbirääkimisi, et jõuda kokkuleppelahenduseni.⁸

Juristide abistav koostöö

Juristide abistava koostöö mudeli puhul aitavad pooli abistava koostöö juristid, kes kasutavad vaidluse kohtuväliseks lahendamiseks huvipõhise läbirääkimise meetodeid.⁹ Kui kokkuleppele ei jõuta ja asja peab lahendama kohus, ei saa abistava koostöö juristid pooli kohtus esindada.

Advokaatide koostöö

Advokaatide koostöö mudeli kohaselt tegutsetakse juristide abistava koostöö mudeli põhimõtteid järgides, aga advokaadid esindavad pooli ka kohtus.¹⁰

Otsene või kaudne vahendamine

Käesolevas juhendis viitab termin „otsene vahendamine” vahendamisele, kus mõlemad pooled osalevad vahendajaga toimuvatel vahenduskohtumistel ühel ajal kas isiklikult või videolingi või veebi vahendusel.¹¹

Seevastu termin „kaudne vahendamine” viitab vahendamisele, kus pooled kohtuvad vahendamise ajal ainult vahendajaga, mitte teineteisega. Eraldi kohtumised vahendajaga võivad toimuda kahes eri riigis või ühes ja samas riigis, aga eri aegadel või samal ajal, aga eraldi ruumides.¹²

Muidugi võib konkreetne vahendusprotsess sisaldada nii kaudset kui ka otsest vahendamist. Näiteks võivad otsese vahendamise kõrval või eel toimuda eelkohtumised, kus vahendaja kohtub kummagi poolega eraldi.

Kohtupõhine / kohtuga seotud vahendamine

Käesolevas juhendis kasutatakse termineid „kohtupõhine vahendamine” ja „kohtuga seotud vahendamine” sellise vahendusteenuse kohta, mida kohus ise pakub või mida saab kohtu kaudu. Sellistel juhtudel tegeleb vahendamisega kohus töötav vahendaja või vahendajaväljaõppe saanud kohtunik, kes võib loomulikult olla vahendaja ainult neis asjades, mille kohta ta ise lahendit tegema ei pea. Vahendamine toimub sageli kohtuhoones.

8 Täpsem teave nt: **N. ver Steegh**, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process. – 42 Family Law Quarterly (2008–2009), lk 663.

9 Sealsamas, lk 667.

10 Sealsamas, lk 668.

11 **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means to facilitate agreed solutions in transfrontier family disputes concerning children especially in the context of the Hague Convention of 1980. 2006. aasta oktoobri eeldokument nr 5 rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslike küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni viienda istungjärgu jaoks (Haag, 30. oktoober – 9. november 2006) (edaspidi „Note on the development of mediation, conciliation and similar means”). Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf. Alapeatükk 4.1, lk 14.

12 Sealsamas, lk 15.

Kohtuväline vahendamine

Käesolevas juhendis kasutatakse terminit „kohtuväline vahendamine” sellise vahendamise kohta, mida teeb isik, kellel puudub otsene seos kohtuga. Tegu võib olla nii riikliku kui ka riigi tunnustatud isiku või isikutega (sh organisatsioonid).¹³

Vahendatud kokkulepe

Käesolevas juhendis kasutatakse terminit „vahendatud kokkulepe” vahendamise tulemuse ehk kokkuleppe kohta, millele pooled vahendamise lõpuks jõuavad. Mõnes riigis kasutatakse vahendamise vahetu tulemuse kohta terminit „vastastikuse mõistmise memorandum”, et vältida valearusaama vahendamistulemuse õigusliku olemuse kohta (lisateave 12. peatükis).

Juhendis kasutatakse ka terminit „vahendusleping”, mis on vahendaja ja vahendatavate vaheline leping, kus on sätestatud vahendamise üksikasjad, kulud ja muud küsimused.¹⁴

Vanemlik vastutus

Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioonis tähendab vanemlik vastutus¹⁵ vanemavolitusi või muud sama laadi õigussuhet, mis määrab kindlaks vanemate, eestkostjate või teiste seaduslike esindajate õigused, volitused ja kohustused lapse või tema vara suhtes.¹⁶ Teisisõnu hõlmab vanemlik vastutus vanema, eestkostja või muu seadusliku esindaja kõiki juriidilisi õigusi ja kohustusi lapse suhtes, et last kasvatada ja tagada tema areng. Mõiste „vanemlik vastutus” hõlmab nii hooldusõigust¹⁷ kui ka suhtlusõigust ja palju enamat. Kui räägitakse kõikidest õigustest ja kohustustest üheskoos, kasutatakse paljudes õigussüsteemides ning piirkondlikes ja rahvusvahelistes dokumentides terminit „vanemlik vastutus”. Nii kaob selles valdkonnas terminoloogiast tingitud tähelepanu vanemate õigustele, tunnustades samaväärselt ka vanemlikke kohustusi ning laste õigusi ja heaolu.

Termini „külustusõigus” (ingl *rights of access*) asemel eelistatakse juhendis terminit „suhtlusõigus” (ingl *rights of contact*), mis on lapsekesksem ja paremini kooskõlas tänapäevase mõistega „vanemlik vastutus”.¹⁸ Suhtlemine hõlmab erinevaid viise, kuidas hooldusõigusega vanem (mõnikord ka teine sugulane või lapse jaoks oluline sõber) saab lapsega suhelda, kas regulaarsete kokkusaamiste ehk külustamise või sidevahendi kaudu või muul moel.¹⁹ Juhendis kasutatakse terminit „hooldusõigus”²⁰ kooskõlas Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni asjaomase määratlusega.

13 Lisateave kohtuga seotud ja kohtuvälise vahendamise kohta: Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters. Alalise büroo 2007. aasta märtsi eeldokument nr 20 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 2007. aasta aprilli koosoleku jaoks. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf. Alapeatükk 2.4, lk 6.

14 Vt alapeatükk 4.5.

15 Tõlkija märkus: RT tõlkes (<https://www.riigiteataja.ee/akt/13265262>) „vanema kohustused”.

16 1996. aasta konventsiooni artikli 1 lõige 2.

17 Tõlkija märkus: ELT tõlkes (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:151:0039:0048:et:PDF>) „eestkosteõigused”.

18 Kooskõlas terminoloogiaga, mida kasutatakse dokumendis „General Principles and Guide to Good Practice on Transfrontier Contact Concerning Children” (Jordan Publishing 2008) (edaspidi „piiriülese suhtluse hea tava juhend”), lk xxvi. Kättesaadav ka aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf.

19 See on kooskõlas terminoloogiaga, mida kasutatakse piiriülese suhtluse hea tava juhendis (vt eelmine joonealune märkus).

20 Tõlkija märkus: RT tõlkes „hooldamisõigus”.

Lapseta jäänud vanem ja lapse võtnud vanem

Vanemat, kes väidab, et tema hooldusõigust rikuti lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamisega, nimetatakse käesolevas juhendis lapseta jäänud vanemaks. Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artiklis 3 on sätestatud, et äraviimine või kinnipidamine on ebaseaduslik, kui rikutakse isikule, institutsioonile või muule organile ühiselt või üksinda teostamiseks antud hooldusõigust, mis anti selle riigi õiguse alusel, kus laps vahetult enne tema äraviimist või kinnipidamist alaliselt elas. Väikesel arvul juhtudest, millele kohaldatakse 1980. aasta konventsiooni, on tegu ka isikuga, kes ei ole vanem (nt vanavanem, võõrasvanem või muu sugulane või mittesugulane), või organisatsiooniga, kelle hooldusõigust on lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamisega rikutud. Kui ei ole kirjas teisiti, viitab termin „lapseta jäänud vanem” juhendis ka mis tahes teisele isikule või organisatsioonile²¹, kelle hooldusõigust on ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamisega väidetavalt rikutud.

Vanemat, kes on väidetavalt lapse tema alalisest elukohast ebaseaduslikult ära viinud teise riiki või on teda seal ebaseaduslikult kinni pidanud, nimetatakse juhendis lapse võtnud vanemaks. Kui ei ole kirjas teisiti, kasutatakse juhendis terminit „lapse võtnud vanem” sarnaselt terminiga „lapseta jäänud vanem” ka mis tahes muu isiku või organisatsiooni²² kohta, kes on väidetavalt lapse ebaseaduslikult ära viinud või teda kinni pidanud.

Perevägivald ja lapse väärkohtlemine

Termin „pervägivald” võib sõltuvalt määratlusest hõlmata erinevaid peresisese väärkohtlemise viise. Väärkohtlemine võib olla füüsiline või psühholoogiline, see võib olla suunatud lapse vastu (lapse väärkohtlemine), elukaaslase vastu (abikaasa väärkohtlemine) ja/või teise pereliikme vastu.

Kui ei ole kirjas teisiti, kasutatakse juhendis terminit „pervägivald” eelkirjeldatud laias tähenduses. Lapsevastase pervägivallaga seoses eristatakse juhendis otsest ja kaudset vägivalda. Kaudne vägivald on pervägivald vanema või teise leibkonnaliikme suhtes, mis mõjutab ka last, ja otsene vägivald on pervägivald lapse suhtes. Juhendis peetakse lapse väärkohtlemiseks ainult viimati nimetatut.²³

21 Kui tegu on organisatsiooniga, võib vahendamise küsimus muidugi üldse mitte tekkida või olla füüsiliste isikute vahelisest vahendamisest väga erinev.

22 Kui tegu on organisatsiooniga, võib vahendamise küsimus muidugi üldse mitte tekkida või olla füüsiliste isikute vahelisest vahendamisest väga erinev.

23 Vt 10. peatükk („Vahendamine ja süüdistused pervägivallas”).

Eesmärgid ja kohaldamisala

Käesolev juhend edendab heade tavade järgimist vahendamises ja muudes sarnastes menetlustes, mille abil püütakse saavutada kokkuleppelahendusi rahvusvahelistes lasteteemalistes perevaidlustes, mis kuuluvad rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni kohaldamisalasse (edaspidi „Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioon” või „1980. aasta konventsioon”). Nagu teisteski tänapäevastes Haagi konventsioonides, ärgitatakse Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis jõudma perevaidlustes sõbraliku lahenduseni. 1980. aasta konventsiooni artiklis 7 on sätestatud, et keskastutused rakendavad abinõusid, et jõuda kokkuleppele lapse vabatahtlikus tagastamises või tekkinud olukorrale rahumeelse lahenduse leidmises. Uuemates Haagi perekonventsioonides on sõnaselgelt kirjas vahendamise, lepitamise jms kasutamine.²⁴

Erinevatest sõbralikule lahendusele kaasaaitavatest meetoditest käsitletakse käesolevas juhendis peamiselt vahendamist kui üht kõige laiemalt propageeritavat alternatiivse vaidluste lahendamise meetodit perekonnaõiguses. Juhendis viidatakse ka teistele kokkuleppelahendusi soodustavatele meetoditele, nagu näiteks lepitamine. Neile on pühendatud omaette peatükk²⁵, kus vaadeldakse nende eripärasid. Mõned vahendamise head tavad, mida juhendis käsitletakse, on kohaldatavad või kohandatavad ka mitmele teisele meetodile.

Keskendudes vaidluste rahumeelse lahendamise eripäradele seoses lapseröövidega ja lapsega suhtlemise üle toimuvate vaidlustega, mis kuuluvad Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse, on juhendis esitatud põhimõtted ja head tavad, mis on loodetavasti kasulikud vahendamise ja muude sarnaste menetluste abil piiriüleste perevaidluste lahendamisel. Juhend peaks abistama 1980. aasta konventsiooni osalisriike, aga ka teiste vahendamist, lepitamist jms käsitlevate Haagi konventsioonide osalisriike rahvusvahelistes perevaidlustes kokkuleppelahendusteni jõudmise soodustamises. Kõnealused konventsioonid on vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud jurisdiktsiooni, kohaldatava õiguse, tunnustamise, täitmise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsioon²⁶ (edaspidi „Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioon” või „1996. aasta konventsioon”), täiskasvanute rahvusvahelise kaitse 13. jaanuari 2000. aasta Haagi konventsioon ning laste ja teiste pereliikmete elatise rahvusvahelise sissenõudmise 23. novembri 2007. aasta Haagi konventsioon. Samuti peaks see juhend aitama riike, kes ei ole nende Haagi konventsioonide osalised, aga kaaluvad, kuidas oleks kõige parem luua toimivad struktuurid rahvusvaheliste perevaidlustega seotud piiriülese vahendamise edendamiseks. Juhend on suunatud valitsustele ning 1980. aasta konventsiooni ja teiste asjaomaste Haagi konventsioonide alusel määratud keskastutustele, samuti kohtunikele, advokaatidele, teistele juristidele, vahendajatele, piiriüleste perevaidluste pooltele ja teistele asjast huvitatud isikutele.

24 Vt vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud jurisdiktsiooni, kohaldatava õiguse, tunnustamise, täitmise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni artikli 31 punkt b, Haagi 13. jaanuari 2000. aasta täiskasvanute rahvusvahelise kaitse konventsiooni artikkel 31 ning Haagi 23. novembri 2007. aasta laste ja teiste pereliikmete elatise rahvusvahelise sissenõudmise konventsiooni artikli 6 lõike 2 punkt d ja artikli 34 lõike 2 punkt i.

25 15. peatükk.

26 Tõlkija märkus: Riigi Teataja tõlkes „Vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsioon” ning Euroopa Liidu Teataja tõlkes „Vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitlev konventsioon”. **NB! Kuna Eesti jaoks on siduv konventsiooni autentne tekst** (inglise ja prantsuse keeles aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=70), mitte selle tõlke, mis on tehtud pärast konventsiooniga ühinemist, ei ole siinsetes tsitaatides sõna-sõnalt järgitud kumbagi tõlget, kui need ei vastanud autentsele tekstile. Sama kehtib ka 1980. aasta lapseröövikonventsiooni (http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=24) kohta.

Käesolev juhend on viies heade tavade juhend, mis on välja töötatud Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni toimimise praktiliseks toetamiseks. Neli varem avaldatud juhendit on: „Part I – Central Authority Practice” (I osa – keskasutuste tegevus), „Part II – Implementing Measures” (II osa – rakendusmeetmed), „Part III – Preventive Measures” (III osa – ennetavad meetmed) ja „Part IV – Enforcement” (IV osa – täitmine).²⁷

Lisaks on dokument „General Principles and Guide to Good Practice on Transfrontier Contact Concerning Children” („Piiriülese lastega suhtlemise üldpõhimõtted ja hea tava juhend”)²⁸ seotud nii Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kui ka Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooniga.

Mitte midagi sellest juhendist ei tohi pidada Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ega teiste Haagi perekonventsioonide osalisriikide jaoks siduvaks. Juhendis esitatud põhimõtted on vaid soovituslikud.

Kõiki osalisriike (täpsemalt Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaselt määratud keskasutusi) kutsutakse üles vaatama üle oma tavad ning vajaduse ja võimaluse korral neid täiustama. Nii juba asutatud kui ka asutamisel keskasutuste jaoks peaks 1980. aasta konventsiooni rakendamine olema pidev järkjärguline protsess, milles püüeldakse täiuse poole.

.....

Alaline büroo tänab neid paljusid eksperte (sh valitsusväliste organisatsioonide eksperte), kelle teadmisi ja kogemusi see juhend sisaldab.²⁹ Eraldi esiletoomist väärivad alalise büroo endine vanemjurist Juliane Hirsch, kes tegi selle juhendi koostamisel ära kõige suurema töö, ja alalise büroo endine jurist Sarah Vigers, kes koostas 2006. aastal võrdleva uuringu vahendamise, lepitamise ja Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seoses kasutatavate sarnaste meetodite arengu kohta, mis oli juhendi koostamise aluseks.

27 Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part I – Central Authority Practice (edaspidi „keskasutuste hea tava juhend”), Jordan Publishing 2003, http://www.hcch.net/upload/abdguide_e.pdf; Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part II – Implementing Measures, Jordan Publishing 2003, http://www.hcch.net/upload/abdguide2_e.pdf; Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III – Preventive Measures, Jordan Publishing 2005 (edaspidi „ennetatavate meetmete hea tava juhend”), http://www.hcch.net/upload/abdguideiii_e.pdf; Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part IV – Enforcement, Jordan Publishing 2010 (edaspidi „täitmise hea tava juhend”), <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>.

28 Edaspidi „piiriülese suhtluse hea tava juhend”, inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf.

29 Juhendi koostamisel abiks olnud eksperdirühma kuulusid: Gladys Alvarez (**Argentina**), kohtunik Peter F. Boshier (**Uus-Meremaa**), Cilgia Caratsch (**Šveits**), Eberhard Carl (**Saksamaa**), Denise Carter (**Ühendkuningriik**), Sandra Fenn (**Ühendkuningriik**), Lorraine Filion (**Kanada**), Danièle Ganancia (**Prantsusmaa**), Barbara Gayse (**Belgia**), Ankeara Kaly (**Prantsusmaa**), Robine G. de Lange-Tegelaar (**Holland**), kohtunik Wilney Magno de Azevedo Silva (**Brasiilia**), Lisa Parkinson (**Ühendkuningriik**), Christoph C. Paul (**Saksamaa**), Toni Pirani (**Austraalia**), Els Prins (**Holland**), Kathleen S. Ruckman (**Ameerika Ühendriigid**), Craig T. Schneider (**Lõuna-Aafrika**), Andrea Schulz (**Saksamaa**), Peretz Segal (**Iisrael**), Sarah Vigers (**Ühendkuningriik**), Lisa Vogel (**Ameerika Ühendriigid**) ja Jennifer H. Zawid (**Ameerika Ühendriigid**).

Sissejuhatatus

A Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi eelnev töö seoses kokkuleppelahenduste saavutamisele suunatud rahvusvaheliste menetlustega (vahendamine jms) perevaidluste korral

- 1 Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi (edaspidi „HCCH”) tegevus viimastel aastakümnetel näitab vahendamise jms rahvusvahelises perekonnaõiguses kokkuleppelahenduste saavutamiseks kasutatavate meetodite kasvavat tähtsust. Enamikus tänapäeva Haagi perekonventsioonides ärgitatakse sõnaselgelt kasutama vahendamist jms, mille abil leida sobivaid lahendusi piiriülestele perevaidlustele. Mitmes Haagi 1980. aasta lapseröövi- ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni tulemusliku rakendamise ja toimimise toetamiseks koostatud hea tava juhendis juhitakse tähelepanu sellele, kui tähtis on kokkuleppelahenduste soosimine.³⁰
- 2 Samal ajal on aastaid arutletud üldiselt piiriüleste perevaidluste vahendamise kui HCCH tulevase huvivaldkonna üle. 2006. aasta aprillis sai HCCH alaline büroo liikmesriikidelt kohustuse koostada piiriüleste perevaidluste vahendamise teostatavusuuring koos võimaliku selleteemalise dokumendiga.³¹
- 3 Piiriüleste perevaidluste vahendamise teostatavusuuring³², milles uuriti HCCH tulevase tegevuse võimalikke suundi piiriüleste perevaidluste valdkonnas, esitati HCCH üldasjade ja poliitika nõukogule (edaspidi „nõukogu”) 2007. aasta aprillis. Nõukogu otsustas paluda HCCH liikmetel esitada enne 2007. aasta lõppu oma seisukohad piiriüleste perevaidluste vahendamise teostatavusuuringu kohta, et seda küsimust nõukogu 2008. aasta kevadisel istungjärgul edasi arutada.³³
- 4 2008. aasta aprillis palus nõukogu, et alaline büroo jälgiks piiriüleste perevaidluste vahendamisega seotud muutusi ja hoiaks nendega kursis ka liikmesriike.³⁴
- 5 Peale selle paluti alalisel bürool hakata kõigepealt koostama hea tava juhendit rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooniga seotud vahendamise kohta, et selle üle saaks oma järgmisel istungjärgul arutleda erikomisjon, kes uurib konventsiooni tegelikku toimimist 2011. aastal.³⁵

30 Vt nt piiriülese suhtluse hea tava juhendi (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf) teine peatükk, lk 6 jj; keskasutuste hea tava juhendi (http://www.hcch.net/upload/abdguid_e.pdf) alapeatükk 4.12 („Voluntary return”), lk 49 jj; ja ennetavate meetmete hea tava juhendi (http://www.hcch.net/upload/abdguid_e.pdf) jaotis 2.1.1 („Voluntary agreement and mediations”), lk 15–16.

31 HCCH üldasjade ja poliitika erikomisjoni 3.–5. aprillini 2006 toimunud koosoleku järelduste punkt 3. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd11e2007.pdf.

32 Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters, http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf.

33 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 2.–4. aprillini 2007 toimunud koosoleku soovitude ja järelduste punkt 3. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_concl2007e.pdf.

34 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 1.–3. aprillini 2008 toimunud koosoleku soovitusel ja järeldused, lk 1, kolmas lõik („Cross-border mediation in family matters”). Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_concl08e.pdf.

35 Sealsamas.

- 6 Nõukogu 2009. aasta istungjärgu järeldustes ja soovitustes kinnitati see otsus.
Nõukogu kinnitas 2008. aasta aprillis toimunud istungjärgul piiriüleste perevaidluste vahendamise seoses tehtud otsuse. Kiideti heaks alalise büroo ettepanek esitada rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooniga seotud hea tava juhend 2010. aasta alguseks liikmesriikidele nendega konsulteerimiseks ja seejärel erikomisjonile, kes uurib 1980. ja 1996. aasta konventsioonide tegelikku toimimist 2011. aastal, et ta saaks selle oma järgmisel istungjärgul heaks kiita.³⁶
- 7 Tuleb märkida, et arutelu vahendamise jms kasutamise üle seoses Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga on kestnud mitu aastat. Seda teemat on käsitletud 1980. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni paljudel istungitel. 2006. aasta oktoobris avaldas alaline büroo võrdlusuuringu³⁷ 1980. aasta konventsiooniga seotud vahendamisviiside kohta, et selle üle saaks arutleda Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni tegelikku toimimist uuriv erikomisjon (2006. aasta oktoobris ja novembris).
- 8 Erikomisjoni 2006. aasta istungjärgul korraldati selle 2001. aasta istungjärgul tehtud soovitusi nr 1.10 ja 1.11:
1.10 Osalisriigid peaksid soodustama vabatahtlikku tagastamist, kui võimalik. Keskastutustel peaks olema tava tegutseda vabatahtliku tagastamise nimel (1980. aasta konventsiooni artikli 7 teise lõigu punkti c eesmärk), kui see on võimalik ja asjakohane, juhendades asjaga seotud juriidilisi esindajaid – avaliku või erasektori juriste – või suunates pooled sobivat vahendusteenust pakkuva eriorganisatsiooni juurde. Samuti tunnustatakse kohtute rolli selles küsimuses.
1.11 Meetmed, mida võetakse, et aidata jõuda kokkuleppele lapse vabatahtlikus tagastamises või leida tekkinud olukorrale rahumeelne lahendus, ei tohiks tagastamismenetlust liigselt venitada.³⁸
- 9 Vahendamise kui sellise kohta tegi erikomisjon 2006. aastal järgmised järeldused:
1.3.2 Erikomisjon väljendab heameelt 1980. aasta konventsiooni osalisriikides konventsiooniga seoses toimuvate vahendusalgatuste ja -projektide üle, millest paljusid kirjeldatakse eeldokumendis nr 5 (vahendamise, lepitamise jms arengust).
1.3.3 Erikomisjon palub alalisel bürool jätkata riikide informeerimist muutustest seoses lapsega suhtlemise ja lapseröövi üle peetavates piiriülestes vaidlustes toimuva vahendamise. Erikomisjon märgib, et alaline büroo jätkab tööd üldisema perevaidlustega seotud piiriülese vahendamise teostatavusuuringuga, kaasa arvatud asjaomase dokumendi koostamine, nagu seda soovis üldasjade ja poliitika erikomisjon 2006. aasta aprillis.³⁹

36 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 31. märtsist 2. aprillini 2009 toimunud koosoleku soovitused ja järeldused, lk 1–2, alapealkiri „Cross-border mediation in family matters”. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_concl09e.pdf.

37 S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means, http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf.

38 Rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni toimimist uuriva erikomisjoni neljanda istungjärgu (22.–28.03.2001) järeldused ja soovitused (aprill 2001) (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc4_e.pdf), mida korraldab rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni toimimist ning vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud jurisdiktsiooni, kohaldatava õiguse, tunnustamise, täitmise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni praktilist rakendamist uuriva erikomisjoni viienda istungjärgu (30.10–09.11.2006) järeldused ja soovitused (november 2006) (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf) punktis 1.3.1.

39 Vt 1980. ja 1996. aasta Haagi konventsiooni praktilist rakendamist uuriva erikomisjoni viienda koosoleku (30.10–09.11.2006) järeldused ja soovitused (november 2006). Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf.

- 10 Töö Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud vahendamise hea tava juhendiga algas 2009. aastal. Selleks pidi abi pakkuma erinevate osalisriikide sõltumatutest asjatundjatest koosnev eksperdirühm.⁴⁰ Juhise kavand⁴¹ saadeti Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriikidele ja HCCH liikmetele enne 1980. ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimest osa. Erikomisjon väljendas 1980. aasta konventsiooniga seotud vahendamise hea tava juhendi üle heameelt ja palus alalisel bürool juhendit muuta, võttes arvesse erikomisjoni arutelusid ja ekspertide nõuandeid, ning saata parandatud ja täiendatud versioon osalis- ja liikmesriikidele lõplikuks konsulteerimiseks.⁴² Hea tava juhendi täiendatud ja parandatud versioon saadeti HCCH liikmetele ja 1980. aasta konventsiooni osalistele 2012. aasta mais, et saada viimaseid seisukohti, mis seejärel ka rakendati.
- 11 Pärast 1980. ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuendal istungjärgul tehtud soovitus, milles käsitleti veidi ka vahendatud kokkulepete piiriülese täidetavuse probleemi, tegi nõukogu 2012. aastal HCCH-le ülesandeks luua eksperdirühm, kes uuriks rahvusvahelistes lastega seotud vaidlustes (sh vahendamise abil) saavutatud kokkulepete piiriülest tunnustamist ja täitmist, võttes arvesse 1996. aasta konventsiooni rakendamist ja kasutamist, ning märkis, et selle töö raames tuleb teha kindlaks juriidiliste ja praktiliste probleemide (sh jurisdiktsiooniprobleemide) olemus ja ulatus ning hinnata, kas oleks kasulik võtta selles valdkonnas vastu uus siduv või mittesiduv dokument.⁴³
- 12 Ka tuleb juhtida tähelepanu HCCH tegevusele vahendamise propageerimisel ja vahendusstruktuuride arendamisel piiriüleste perevaidluste jaoks Malta protsessi raames.
- 13 Malta protsess on dialoog teatud Haagi konventsiooni riikide kohtunike ja kõrgemate valitsusametnike ning teatud selliste riikide vahel, kes ei ole konventsiooniga ühinenud ja kelle õigusaktide aluseks või mõjutajaks on šariaadiseadused. Selle eesmärk on leida lahendusi piiriülestele vaidlustele lapse hooldusõiguse ja temaga suhtlemise üle või seoses lapseröövidega, mis on eriti keerulised juhtumid, kuna asjaomaseid rahvusvahelisi õigusraamistikke ei saa kohaldada. Kolm selleteemalist konverentsi toimusid Maltas 2004., 2006. ja 2009. aastal.
- 14 Pärast kolmanda Malta konverentsi soovitus⁴⁴ andis nõukogu 2009. aastal korralduse asutada Malta protsessi raames tööühm, kes edendaks vahendusstruktuuride loomist, et soodustada piiriüleste lapse hooldamise ja temaga suhtlemise õiguse teemaliste vaidluste lahendamist. Tööühm pidi koosnema mitme Malta protsessis osaleva riigi (nii lapseröövikonventsiooni osalisriigid kui ka muud riigid) ekspertidest.⁴⁵

40 Juhise koostamisel abiks olnud sõltumatute ekspertide rühma liikmete nimed leiate joonealusest märkusest nr 25.

41 Draft Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part V (Mediation). Alalise büroo 2011. aasta mai eeldokument nr 5 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni praktilist toimimist uuriva erikomisjoni 2011. aasta juuni koosoleku jaoks. Kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd05e.pdf>.

42 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuenda istungjärgu (01.–10.06.2011) esimese osa järelduste ja soovitude punkt 58. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf.

43 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 17.–20. aprillini 2012 toimunud koosoleku soovitude ja järelduste punkt 7. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/gap2012concl_en.pdf.

44 Ingliskeelne lisateave Malta protsessi ja Malta konverentside kohta Malta deklaratsioonides, mis on kättesaadavad aadressidel http://www.hcch.net/upload/maltadecl_e.pdf, http://www.hcch.net/upload/maltadecl2_e.pdf ja http://www.hcch.net/upload/maltadecl09_e.pdf. 23.–26. märtsini 2009 toimunud kolmandast Malta kohtunikekonverentsist piiriülese pereõiguse teemadel on juttu ka infokirjas 'The Judges' Newsletter on International Child Protection, XVI kd (kevad 2010), mis on kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/news2010.pdf>.

45 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 31. märtsist 2. aprillini 2009 toimunud koosoleku soovitused ja järeldused, lk 2. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_concl09e.pdf.

- 15 Töörühm pandi kokku 2009. aasta juunis ning sellesse kuulusid mõned sõltumatud vahenduseksperdid ning eksperdid Ameerika Ühendriikidest, Austraaliast, Egiptusest, Indiast, Jordaaniast, Kanadast, Malaisiast, Marokost, Pakistanist, Prantsusmaalt, Saksamaalt ja Ühendkuningriigist. Nende seas on nii Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriike kui ka neid, kes sellega ühinenud ei ole. Töörühm pidas kaks telefoniistungit 30. juulil ja 29. oktoobril 2009. aastal ning ühe silmast silma istungjärgu 11.–13. maini 2010 Kanadas Ottawas. Enne telefonikoosolekuid jagati laiali kaks küsimustikku: üks olemasolevate vahendusstruktuuride kohta ja teine vahendatud kokkulepete täidetavuse kohta. Neile saadud vastused on avaldatud HCCH veebilehel.⁴⁶ Pärast teist telefoniistungit koostati vahendusstruktuuride loomise põhimõtete kavand, mille üle töörühm arutles ja mida ta täiendas Ottawas toimunud silmast silma istungjärgul. Põhimõtted said lõpliku sõnastuse 2010. aasta sügisel ja neile lisati ka seletuskiri. Nii põhimõtete kui ka seletuskirja inglise-, prantsuse- ja araabiakeelne versioon on kättesaadavad HCCH veebisaidil.⁴⁷
- 16 2011. aasta alguses hakkasid mõned riigid⁴⁸ neid põhimõtteid oma jurisdiktsioonis rakendama ja määrasid rahvusvahelise perevaidlustega seotud vahenduse jaoks keskse kontaktpunkti. 2011. aasta aprillis väljendas nõukogu heameelt põhimõtete üle, mis Malta protsessi raames vahendusstruktuuride loomise jaoks koostati, ning nõustus, et need tuleks anda arutlemiseks erikomisjoni kuuendale istungjärgule.⁴⁹ Samal ajal andis nõukogu töörühmale ülesande jätkata tööd vahendusstruktuuride rakendamisega Malta protsessi raames.⁵⁰
- 17 2011. aasta juuni istungjärgul märkis 1980. ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriv erikomisjon ära mõne riigi jõupingutused põhimõtetele vastava keskse kontaktpunkti määramisel ning julgustas ka teisi riike selliseid keskseid kontaktpunkte määrama või andma see ülesanne keskasutusele.⁵¹
- 18 Töörühm arutas edasisi samme piiriüleste perevaidluste jaoks mõeldud vahendusstruktuuride tulemusliku loomise põhimõtete rakendamisel 16. aprillil 2012 Haagis toimunud silmast silma istungjärgul ja esitas sellesisulise aruande 2012. aastal kohtunud nõukogule. Nõukogu väljendas aruande ja valitud edaspidise töösuuna üle heameelt ning nõustus, et töörühm jätkab tööd vahendusstruktuuride rakendamisega ja esitab järgmise eduaruande nõukogu 2013. aasta koosolekuks.⁵²

46 Vt http://www.hcch.net/upload/wop/mediation09quest_e.doc ja http://www.hcch.net/upload/wop/mediation09quest2_e.doc.

47 Malta protsessi raames vahendusstruktuuride loomise jaoks koostatud põhimõtted, koostanud vahendamise töörühm alalise büroo abiga (november 2010) (edaspidi „vahendusstruktuuride loomise põhimõtted”). Esitatud ka käesoleva juhendi I lisas ja inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/mediationprinc_e.pdf.

48 Need riigid on **Ameerika Ühendriigid, Austraalia, Pakistan, Prantsusmaa ja Saksamaa**. Inglisekeelne lisateave kesksete kontaktpunktide kohta on kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=5360&dtid=52.

49 HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 5.–7. aprillini 2011 toimunud koosoleku soovitude ja järelduste punkt 8. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_concl2011_e.pdf.

50 Sealsamas.

51 Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude punkt 61. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf.

52 Vt HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 17.–20. aprillini 2012 toimunud koosoleku soovitude ja järelduste punkt 9. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/gap2012concl_en.pdf.

B Teiste organisatsioonide tegevus

- 19 Vahendamist ja teisi alternatiivseid vaidluste lahendamise viise propageeritakse ka muude mitmepoolsete dokumentide ja algatustega.
- 20 Näiteks üks selline piirkondlik dokument, milles julgustatakse vahendamise jms kasutamist, on Euroopa Nõukogu 25. jaanuari 1996. aasta lapse õiguste Euroopa konventsioon⁵³.
- 21 Teine näide on Euroopa Liidu Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (edaspidi „Brüsseli IIa määrus”).⁵⁴
- 22 Samal ajal tekitas vahendamise üha laialdasem kasutamine riiklikus ja rahvusvahelises kaubandus- ja tsiviilõiguses mitu rahvusvahelist ja piirkondlikku vahendamise eeskirjade ja miinimumnõuete väljatöötamise algatust.⁵⁵
- 23 Euroopa Nõukogu võttis 21. jaanuaril 1998 vastu soovitus nr R(98)1 perevaidluste vahendamise kohta⁵⁶, milles julgustati riike vahendamist kasutusele võtma ja soodustama või olemasolevat perevaidluste vahendamist tugevdama, paludes ühtlasi järgida vahendamise kvaliteedi tagamise põhimõtteid ja asjaomaste haavatavate isikute kaitset. Põhimõtetes käsitletakse nii riigisisest kui ka rahvusvahelist perevaidluste vahendamist.
- 24 18. septembril 2002 võttis Euroopa Nõukogu vastu soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades⁵⁷, mille kohaldamisala on laiem ja milles kirjeldatakse lisapõhimõtteid vahendamise vastutustundlikuks edendamiseks.

53 Euroopa Nõukogu, ETS nr 160, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Estonian/160-Estonian.pdf>, artikkel 13 („Vahendamine või muu menetlus vaidluste lahendamiseks”):

„Et vältida või lahendada vaidlust või ära hoida lapsega seotud kohtumenetlus, soodustab osalisriik vahendamise või muu menetluse sisseadmist vaidluste lahendamiseks ja nende menetluste kasutamist kokkuleppele jõudmiseks [...] osalisriigi määratud [juhtudel].”

54 Vt Brüsseli IIa määruse põhjendus 25:

„Keskasutused peaksid vanemliku vastutuse küsimustes tegema koostööd nii üldistes küsimustes kui ka konkreetsetel juhtudel, sealhulgas perekondlike vaidluste rahuldava lahendamise soodustamise eesmärgil. Sel eesmärgil osalevad keskasutused tsiviil- ja kaubandusaju käsitlevas Euroopa [...] õigusala koostöö võrgustikus, mis on loodud nõukogu 28. mai 2001. aasta otsusega 2001/470/EÜ, millega luuakse tsiviil- ja kaubandusaju käsitlev Euroopa kohtute võrk.”

Vt ka artikli 55 punkt e:

„Keskasutused teevad teise liikmesriigi keskasutuse või vanemliku vastutuse kandja taotluse põhjal konkreetsetel juhtudel koostööd käesoleva määruse eesmärkide saavutamiseks. Sel eesmärgil võtavad nad otseselt või ametivõimude või muude organite kaudu tegutsedes kõik sobivad meetmed, järgides kõnealuse liikmesriigi õigust isikuandmete kaitse küsimustes, et [...] hõlbustada vanemliku vastutuse kandjate vahelist kokkulepet vahenduse teel või muul viisil ning hõlbustada sel eesmärgil piiriülest koostööd.”

55 Paljudes neist piirkondlikest ja rahvusvahelistest dokumentidest keskendutakse kaubandusajadega seotud vaidluste lahendamisele. Vt nt UNCITRALi mudelseadus rahvusvahelise lepitamise kohta kaubandusajades (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf) ja UNCITRALi 1980. aasta lepituseeskirjad (inglise keeles kättesaadavad aadressil <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/conc-rules/conc-rules-e.pdf>).

56 Euroopa Nõukogu ministrite komitee 21. jaanuari 1998. aasta soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta. Inglise keeles kättesaadav aadressil <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (16.06.2012).

57 Euroopa Nõukogu ministrite komitee 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades. Inglise keeles kättesaadav aadressil <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (16.06.2012).

- 25 2001. aastal töötas Ameerika Ühendriikide osariikide ühtsete seaduste koostamise volinike konvent (National Conference of Commissioners of Uniform State Laws of the United States of America) välja ühtse vahendamiseseaduse⁵⁸, mis on mudelseadus vahendamise tulemusliku kasutamise ärgitamiseks ja igasugusele vahendamisele seotud suhtlusele õigusliku eelisõiguse tagamiseks. Mitu USA osariiki on need eeskirjad oma jurisdiktsioonis juba rakendanud.⁵⁹ Ameerika vahekohtuühendus (American Arbitration Association), Ameerika advokatuuri vaidluste lahendamise osakond (American Bar Association's Section of Dispute Resolution) ja vaidluste lahendamise ühendus (Association for Conflict Resolution) võtsid 2005. aastal vastu vahendajate käitumiseeskirjad⁶⁰, mis oli 1994. aasta eeskirjade muudetud ja täiendatud versioon. Eeskirjad peaksid abiks olema vahendajatele, aga annavad teavet ka vahendatavatele ja suurendavad avalikkuse usaldust vahendamise vastu.⁶¹
- 26 Euroopa Komisjoni abiga töötas üks sidusrühmade esindajatest koosnev töörühm välja vahendajate Euroopa käitumisjuhendi⁶², mis võeti kasutusele 2. juulil 2004. Euroopa käitumisjuhendis kehtestati mitu põhimõtet, mida tsiviil- ja kaubandusvahendajad võivad vabatahtlikult ja omal vastutusel järgida.
- 27 Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu võtsid 21. mail 2008 vastu direktiivi vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades⁶³. Direktiivi artikli 12 kohaselt peavad liikmesriigid jõustama „direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid enne 21. maid 2011, välja arvatud normid, mis on seotud artikliga 10, mille puhul peab nõuetele vastavuse kuupäev olema hiljemalt 21. november 2010”⁶⁴. Sellega seoses tuleb mainida veel üht Euroopa Liidu algatust. Pärast ministrite seminari, mille korraldas Euroopa Liidu eesistujariik Belgia 14. oktoobril 2010, moodustati tsiviil- ja kaubandusajade käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku raames rahvusvahelise peresise lapseröövi juhtumite vahendamise töörühm⁶⁵, et erinevad asjaomased algatused ja tööd ühendada ning kavandada võimalusi, kuidas sellise vahendamise kasutamist propageerida ja täiustada.
- 28 Peale selle on ka mitu kahepoolset kokkulepet, milles käsitletakse piiriüleseid lastega seotud perevaidlusi ja propageeritakse vaidluste sõbralikku lahendamist.⁶⁶

58 Ühtse vahendamiseseaduse (edaspidi „USA ÜVS”) 2003. aasta augusti redaktsioon on inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.uniformlaws.org/shared/docs/mediation/uma_final_03.pdf.

59 Inglisekeelne lisateave ühtsete seaduste komisjoni veebilehel <http://www.uniformlaws.org>.

60 Edaspidi „USA käitumiseeskirjad” on inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/dispute_resolution/model_standards_conduct_april2007.authcheckdam.pdf (16.06.2012).

61 Vt USA käitumiseeskirjade preambul (vt eelmine joonealune märkus).

62 Kättesaadav aadressil http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_et.pdf (16.06.2012).

63 ELi vahendamisdirektiiv, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF>.

64 Teave ELi liikmesriikides direktiivi järgimiseks võetud meetmete kohta: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/me_information_et.htm (16.06.2012).

65 Lisateave tsiviil- ja kaubandusajade käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kohta aadressil http://ec.europa.eu/civiljustice/index_et.htm.

66 Vt nt: **Austraalia ja Egiptuse Araabia Vabariigi** valitsuse vahel 22. oktoobril 2000 Kairos sõlmitud kokkulepe koostöö kohta laste heaolu kaitsmisel, artikkel 6 (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/2au-eg.pdf>); **Prantsusmaa Vabariigi** ja **Alžeeria Rahvavabariigi** valitsuse vahel 21. juunil 1988 Alžiiris sõlmitud kokkulepe prantsuse ja alžeeria segapaaride laste kohta nende lagunemise korral, artikkel 2 (prantsuse keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/2fr-alg.pdf>); 29. aprillil 1981 Rabatis sõlmitud vastastikuse mõistmise memorandum, millega luuakse **Belgia** ja **Maroko** tsiviilasjade nõuandekomitee, artikkel 2 (prantsuse keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/2ma-be.pdf>).

C Juhendi ülesehitus

- 29 Põhimõtete ja heade tavade käsitlemise järjestus juhendis on järgmine:
- 1. peatükis antakse üldine ülevaade vahendamise kasutamise eelistest ja ohtudest rahvusvaheliste perevaidluste lahendamises;
 - 2. peatükis uuritakse Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni raames toimuva rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamise eriprobleeme;
 - 3. peatükis käsitletakse rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega seotud vahendamiseks vajalikku erikvalifikatsiooni;
 - 4.–13. peatükini vaadeldakse rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendamist kronoloogilises järjekorras alates vahendamise kättesaadavusest kuni selle tulemuse ja tulemuse õiguslike tagajärgedeni;
 - viimastes peatükkides on juttu vahendamise kasutamisest lapse röövimise ennetamiseks (14. peatükk), teiste alternatiivsete vaidluse lahendamise viiside kasutamisest kokkuleppelahenduseni jõudmiseks rahvusvahelise lapseröövi korral (15. peatükk) ja eriprobleemidest vahendamise kasutamise korral juhul, kui konventsiooni kohaldada ei saa (16. peatükk).

D Kontekst – mõned tüüpjuhtumid

- 30 Mõned tüüpilised reaalselt aset leidnud olukorrad näitavad, mis kasu on vahendamisest lastega seotud rahvusvaheliste perevaidluste lahendamises kooskõlas Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga.
- a Rahvusvahelise lapseröövi korral võib lapseta jäänud vanema ja lapse võtnud vanema vaheline vahendamine aidata kaasa lapse vabatahtlikule tagastamisele või mõne muu kokkuleppe saavutamisele. Samuti võib vahendamine soodustada poolte kokkuleppeel põhineva tagastamismääruse väljaandmist või mõne muu kokkuleppe leidmist enne vaidluse kohtusse jõudmist.
 - b Vahendamine võib olla kasulik ka siis, kui lapseta jäänud vanem on põhimõtteliselt nõus leppima lapse ümberkolimisega, aga tingimusel, et tema suhtlusõigus oleks piisavalt tagatud. Sel juhul saab kokkuleppega vältida lapse tagastamist tema endisesse alalisse elukohta, et sealt siis jälle tagasi kolida.
 - c Haagi tagastamismenetluse raames saab vahendamist kasutada rahumeelsema õhkonna loomiseks ning lapseta jäänud vanema ja lapse vahelise suhtluse võimaldamiseks menetluse ajal.⁶⁷
 - d Pärast kohtu tagastamismäärust saab vanematevahelise vahendamisega aidata kaasa lapse kiirele ja turvalisele tagastamisele.⁶⁸
 - e Lapsega seotud perevaidluse väga varajases etapis võib vahendamisega lapseröövi ka ära hoida. Kui vanemate suhe laguneb ja üks vanematest tahab riigist koos lapsega lahkuda, saab vahendamisega aidata vanematel kaaluda ümberkolimist ja muid alternatiive ning jõuda kokkuleppelahenduseni.⁶⁹

67 Seda teemat käsitletakse ka piiriülese suhtluse hea tava juhendis (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf).

68 Seda teemat käsitletakse ka täitmise hea tava juhendis (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>).

69 Seda teemat käsitletakse ka ennetavate meetmete hea tava juhendis (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/abdguideliii_e.pdf).

Juhend

1 Hooldusõiguse ja lapsega suhtlemise üle toimuvates piiriülestes perevaidlustes kokkuleppele jõudmise soodustamise üldine tähtsus

- 31 Paljudes riikides kasutatakse perevaidlustes sõbralikule lahendusele jõudmise soodustamiseks üha enam vahendamist ja muid sarnaseid meetodeid. Samal ajal võimaldab üha enam riike perevaidluste lahendamisel pooltele rohkem autonoomiat, kaitstes samal ajal kolmandate isikute, täpsemalt laste õigusi.

1.1 Kokkuleppelahenduse eelised

→ Lapse üle toimuva piiriülese perevaidluse pooli tuleb kõigi sobivate meetmete abil julgustada kokkuleppelahendust leidma.

- 32 Vaidluse kokkuleppega lahendamise soodustamine on osutunud eriti kasulikuks sellistes lastega seotud perevaidlustes, kus pooled peavad pidevalt koostööd tegema. Seega on vanemate lahusolekust tingitud vaidlustes kokkuleppelahenduseni jõudmine hea viis tagada lapse õigus säilitada isiklikud suhted ja sage vahetu suhtlus mõlema vanemaga, nagu on nõutud ÜRO lapse õiguste konventsioonis (edaspidi „ÜRO LÕK”)⁷⁰.
- 33 Kokkuleppelahendus on püsivam, sest tõenäosus, et pooled sellest kinni peavad, on suurem. Ühtlasi loob see vähem konfliktse raamistiku hooldus- ja suhtlusõiguse kasutamiseks, mistõttu on see eelkõige lapse huvides.⁷¹ Lisaks on pooled kokkuleppelahendusega rohkem rahul, sest nad mõlemad saavad tulemust mõjutada ja osaleda mõlema jaoks õiglase lahenduse leidmises. Vaidluse lahendamine kokkuleppega ei jäta pooltele muljet, et üks neist võitis ja teine kaotas. Erinevalt kokkuleppelahendusest võib hooldus- ja suhtlusõiguse teemal toimuv kohtumenetlus vanemate omavahelisi suhteid veelgi halvendada, mille puhul on tõenäoline, et lastele on see psühholoogiliselt kahjulik.⁷²
- 34 Vahendamisel on teiste võimalike perevaidluse lahendamise meetoditega võrreldes erilisi eeliseid: see soodustab pooltevahelist mitteametlikku suhtlemist ja võimaldab neil välja töötada oma strateegia vaidluse lahendamiseks. Vahendamine on struktureeritud, aga paindlik protsess, mida on lihtne kohandada konkreetse juhtumi vajadustele. Selle käigus on ühteaegu võimalik arutleda õiguslike ja õigusväliste kaalutluste üle, samuti võivad selles osaleda (kolmandad) isikud, kes ei ole asjaga juriidiliselt seotud.⁷³ Veel üks väga tähtis eelis on see, et vahendamisest saavad pooled oskuse tegeleda tulevaste vaidlustega konstruktiivsemalt.⁷⁴ Samuti on positiivne, et kuna vahendamist saab kasutada väiksema probleemi korral kui kohtumenetlust, annab vahendamine abi juba vaidluse algstaadiumis ega lase sellel väga suureks paisuda. Vahendamist kasutades võivad pooled pääseda koormavast

70 Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni 20. novembri 1989. aasta lapse õiguste konventsiooni artikli 10 lõige 2, kättesaadav aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016> (16.06.2012).

71 W. Duncan, Transfrontier Access / Contact and the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Final Report, 2002. aasta eeldokument nr 5 erikomisjoni 2002. aasta septembris ja oktoobris toimuvate istungite jaoks, punkt 89. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/abd2002_pd05e.pdf. Vt ka piiriülese suhtluse hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf), alapeatükk 2.1, lk 6.

72 Vt nt R. Greger, Mediation und Gerichtsverfahren in Sorge- und Umgangsrechtskonflikten. Saksamaa justiitsministeeriumi tellitud hindav aruanne, milles kõrvutatakse vahendamist ja kohtumenetlust riigisisestes perevaidlustes hooldus- ja suhtlusõiguse üle. Jaanuar 2010, lk 118. Kättesaadav aadressil <http://www.reinhard-greger.de/ikv3.pdf> (16.06.2012).

73 Vt N. Alexander, International and Comparative Mediation, lk 48.

74 Vt ka K. J. Hopt ja F. Steffek, Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen, lk 10.

kohtumenetlusest. Eriti kasulik on kokkuleppelahendus siis, kui tegemist on lapsega seotud piiriülese vaidlusega, mille puhul võib ühes riigis toimunud kohtumenetlusele järgneda kohtumenetlus teises riigis, kus käsitletakse sama vaidluse teisi tahke.

- 35 See näitab veel üht vahendamise eelist, milleks on kulutõhusus. Vahendamine võib päästa kohtumenetlusest, mis on kulukas nii pooltele kui ka riigile.⁷⁵ Sellegipoolest on nii, et eri jurisdiktsioonides on vahenduskulud erinevad ja mõnes jurisdiktsioonis antakse kohtumenetluse jaoks tasuta õigusabi, aga vahendamise jaoks mitte, mistõttu ei saa kindlalt väita, et vahendamine on poolte jaoks igal juhul vähem kulukas kui kohtumenetlus. Kui aga võrrelda ühe konkreetse juhtumiga seotud kulusid, siis on suur tõenäosus, et vahendamise tulemusena jõutakse püsivama lahenduseni ja seega ei ole tulevikus enam oodata kohtumenetlusi samade poolte vahel. Teisest küljest aga tuleb vahenduskulusid vaadeldes arvestada ka nende kuludega, mida on vaja selleks, et muuta vahendatud kokkulepe mõlemas jurisdiktsioonis siduvaks ja täidetavaks, kui see võib nõuda kohtuvõimude osalust.⁷⁶

- 36 Mõnd vahendamise võimalikku eelist rahvusvahelise lapseröövi korral illustreerib järgmine näide.

- 2005. aastal asuvad riigi A kodanikud I ja E, kes on abielus, elama riiki Ü. Paariga koos on nende kaheaastane tütar, kelle hooldusõigus kuulub mõlema riigi seaduste kohaselt mõlemale vanemale. Teise riiki kolimise põhjus on see, et isa (I) sai riigi Ü ettevõttes tööd. Järgmistel aastatel seab pere end riigis Ü sisse, kuigi emal (E) on uue keskkonnaga raske kohaneda, sest ta ei tunne selle riigi kultuuri ega oska keelt. Kuna riik A on tuhandete kilomeetrite kaugusel, käiakse lähisugulastel külas harva. Sellepärast käivad lapse emapoolsed vanavanemad peale, et E tuleks riiki A tagasi. Suhtes tekivad probleemid ja E otsustabki lõpuks 2010. aastal riiki A tagasi kolida. Ta teeb salaja ettevalmistusi ja pärast 2010. aasta jõulupühi, mille ta veedab koos tütreaga oma vanemate juures riigis A, teatab ta elukaaslasele, et ei kavatse riiki Ü tagasi tulla. I on šokis ja pärast seda, kui ta saab teada Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonist, millega on ühinenud nii riik A kui ka riik Ü, esitab ta tagastamistaotluse ja riigis A alustatakse tagastamismenetlust. Samal ajal esitab I riigi Ü kohtusse taotluse saada ajutiselt oma tütre ainuhooldusõigus.

Peale selle, et kokkuleppelahendus on sellisel juhul lapse jaoks ilmselgelt parim, sest säilib isiklik suhe ja vahetu suhtlus mõlema vanemaga, pääsevad pooled niimoodi ka pikkadest koormavatest kohtumenetlustest mõlema riigi kohtutes. Asjaomased menetlused oleks: 1) tagastamismenetlus riigis A (kui ükski tagastamispiirang ei ole kohaldatav, saadetakse laps selle menetluse tulemusena tagasi riiki Ü), 2) kohtumenetlus lapse hooldusõiguse üle riigis Ü ning sellele võib järgneda 3) ema algatatud menetlus riigist Ü riiki A kolimise teemal.

Selline pikk kohtutee vanemate vaidluse lahendamiseks mitte ainult ei tühjenda nende taskuid, vaid süvendab nende omavahelist sallimatust. Kui riigi A kohus peaks keelduma lapse tagasisaatmisest, on tõenäoline, et järgneb veel kohtuasju (hooldus- ja suhtlusõiguse pärast), kui vanemad mingile kokkuleppele ei jõua. Kui vanemad suudaksid jõuda kokkuleppelahendusele, saaksid mõlemad oma eluga edasi minna ja keskenduda sõbralikult olemasolevale vanemlikule vastutusele.

Vahendamine on paindlik ja seda saab kohandada konkreetse juhtumi vajadustele. Näiteks kui mõlemad pooled on sellega nõus ning seda peetakse sobivaks ja teostatavaks, võib vahendamise käigus arutleda ka lapse emapoolsete vanavanematega, kellel ei ole kohtumenetluses mingit rolli⁷⁷, aga kellel on suur mõju ühe poole üle. Kui vaidluse lahendusele saadakse ka vanavanemate toetus, võib tulemus olla püsivam. Vahendamine võib kasulik olla ka korralduslikul tasandil, sest seda on võimalik korraldada piiriüleselt näiteks videolingi kaudu, kui poolte silmast silma kohtumine ei ole mõeldav. ■

75 Vt nt **Saksamaa** kohta: **R. Greger**, Mediation und Gerichtsverfahren in Sorge- und Umgangsrechtskonflikten, lk 115. Kättesaadav aadressil <http://www.reinhard-greger.de/ikv3.pdf>. Vt ka Legal aid and mediation for people involved in family breakdown. **Ühendkuningriigi (Inglismaa ja Walesi)** auditiameti aruanne. Märts 2007, lk 8 ja 10. Kättesaadav aadressil http://www.nao.org.uk/publications/0607/legal_aid_for_family_breakdown.aspx (16.06.2012).

76 Vahenduskuludest on veel juttu alapeatükis 4.3.

77 Mõnes riigis on vanavanematel endil suhtlusõigus ja nii võivad ka nemad olla lapsega suhtlemise teemalises kohtumenetluses osalised.

1.2 Piirangud, ohud ja kaitsemeetmed

→ Kehtestada tuleb kaitsemeetmed ja tagatised, mis ennetavad ühele poolele kahjulikku vahendamistulemust.

- 37 Vahendamise vms kaudu saavutatud kokkuleppelahendusega seotud piiranguid ja ohte ei tohi võtta kui põhjust nende meetodite vältimiseks, vaid need peaks andma teadmise, et vaja võib olla kehtestada kaitsemeetmed.
- 38 Mitte kõiki perevaidlusi ei saa lahendada sõbralikult. See on ilmselge, aga seda on vaja ikkagi alati meelde tuletada. Mõnel juhul on kohtu sekkumine vajalik. See võib olla tingitud vaidluse laadist, poolte konkreetsetest vajadustest, juhtumi asjaoludest või mõnest õigusnõudest. Pooltele, kes vajavad kohtu lahendit, ei tohi keelata kohtusse pöördumist. Kui püüda vahendada vaidlust, kus ühel poolel puudub selgelt igasugune tahe vahendamises kaasa lüüa (nagu ka muul põhjusel vahendamiseks sobimatute asjade puhul), kaotatakse lihtsalt väärtuslikku aega.⁷⁸
- 39 Isegi kui mõlemad pooled on vahendamisega nõus, tuleb vaadata konkreetseid asjaolusid (nt viited perevägivallale)⁷⁹. Vahenduskohtumine, kuhu tulevad kohale mõlemad pooled, võib olla ühele poolele (aga ka vahendajale) füüsiliselt või psühholoogiliselt ohtlik. Samuti tuleb vaadata, ega üks pool ei kasuta narkootikumide ega alkoholi, sest see võib takistada tal oma õiguste eest seista.
- 40 Hindamine, kas vaidlust on sobiv lahendada vahendamise abil, on tähtis võimalike ohtude tuvastamiseks.⁸⁰ Vaidlused, mis võivad vahendamiseks sobida, tuleb läbi vaadata selle pilguga, ega nende puhul ei ole tegemist perevägivalla, narko- või alkoholisõltuvusega või mõne muu asjaoluga, mis võib vaidluse vahendamise jaoks sobimatuks muuta. Kui perevägivalla puhul peetakse vahendamist siiski võimalikuks⁸¹, tuleb kasutada vajalikke kaitsemeetmeid. Samuti on vaja vaadata, kui erinev on poolte nn tingimisjõud, mida võib mõjutada perevägivald või mõni muu asjaolu, näiteks kas või poolte isikuomadused.
- 41 Peale selle võib olla oht, et kokkuleppelahendusel ei ole õiguslikke tagajärgi, mistõttu see ei pruugi kaitsta poolte õigusi edasiste vaidluste korral. Sellel võib olla mitu põhjust. Vahendatud kokkulepe või selle osa võib olla vastuolus kohaldatava õigusega või mitte olla õiguslikult siduv ja täidetav, kuna see ei ole registreeritud, kohtus heakskiidetud ja/või lisatud kohtumäärusele, kui see on nõutav. Sellega seoses tuleb rõhutada, et mitmes jurisdiktsioonis on poolte autonoomia perekonnaõiguse teatavates aspektides piiratud.⁸² Näiteks ei ole mõnes õigussüsteemis vanemliku vastutuse kohta sõlmitud kokkuleppel mingeid õiguslikke tagajärgi, kui seda ei ole heaks kiitnud kohus. Samuti piiratakse paljudes õigussüsteemides vanema võimalust vähendada lapsele makstava elatise summat kokkuleppega.

78 Vahendamiseks sobivuse küsimust käsitletakse täpsemalt alapeatükis 4.2.

79 Vt 10. peatükk.

80 Lisateave alapeatükis 4.2.

81 Vt 10. peatükk.

82 Lisateave 12. peatükis.

- 42 Õigusküsimused on eriti keerulised just piiriülestes perevaidlustes. Arvestada tuleb kahe või enama õigussüsteemi koostoimet. Vanemaid tuleb teavitada, millist õigust kohaldatakse vahendamises käsitletavatele küsimustele ja vahendamisele endale (sh konfidentsiaalsus), ning selgitada neile, kuidas muuta kokkulepe kõikides asjaomastes süsteemides õiguslikult siduvaks.⁸³
- 43 Mõned ohud võivad ilmnedagi siis, kui kokkulepe koostatakse, pööramata tähelepanu kõikidele võimalikele õiguslikele aspektidele. Seda illustreerivad järgmised näited, mis on lõigus 36 esitatud olukorra variatsioonid.

VARIATSIOON 1

Pärast seda, kui ema (E) viis lapse ebaseaduslikult riigist Ü riiki A, lepivad vanemad kokku, et E tagastab lapse riiki Ü, aga tingimusel, et isa (I) tagab hooldusala lõpetamiseni riigis Ü vajaliku ülalpidamise ja võimaldab lapse tagastanud vanemal jääda koos lapsega riiki Ü (sh kasutada pere kodu), elades ise teises kohas, ning väldib edasisi vaidlusi. Pärast seda tuleb E kokkuleppele tuginedes lapsega tagasi riiki Ü, aga I keeldub pere kodust lahkumast ja E-d toetamast. Arvestades, et vanemate kokkulepet ei muudetud täidetavaks enne selle täitmist ei riigis A ega riigis Ü ning kummaski riigis ei ole kohtu kinnitusega vahemetevahelisel kokkuleppel õiguslikke tagajärgi, võib üks vanem kokkuleppest teise kahjuks taganeda.

VARIATSIOON 2

Pärast seda, kui ema (E) viis lapse ebaseaduslikult riigist Ü riiki A, lepivad vanemad kokku, et laps jääb koos emaga riiki A ja veedab igal aastal osa koolivaheajast isa (I) juures riigis Ü. Kolm kuud pärast seda, kui ema oli lapse ebaseaduslikult ära viinud, läheb laps lihavõttepühadeks isa juurde riiki Ü. Pühade lõpus keeldub I last riiki A tagasi saatmast. Ta väidab, et ta ei pea last kinni ebaseaduslikult, sest laps on tagasi oma alalise elukohas, kust E oli ta ebaseaduslikult ära viinud. I viitab ka ajutisele ainuhooldusõigusele, mille riigi Ü kohus andis talle kohe pärast seda, kui E lapse ebaseaduslikult ära viis. Taas kord on nii, et kui vahendatud lahendust asjaomastes jurisdiktsioonides enne selle järgimist õiguslikult siduvaks ei muudeta, võib üks vanematest seda lihtsalt eirata.

VARIATSIOON 3

Laps viiakse ebaseaduslikult riigist Ü riiki T, kuhu ema (E) tahab töö pärast kolida. Kuigi lapseta jäänud vallalisel isal (I) on riikide A ja Ü seaduste alusel hooldusõigus, ei ole tal seda riigi T seaduste alusel. Nende riikide vahel Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioon ei kehti. I, kes seda ei tea, on nõus, et ema ja laps lähevad elama riiki T, aga tingimusel, et on tagatud sage isiklik kontakt lapsega. Vahendatud kokkulepet, milles ei ole arvestatud õiguslikku olukorda, ei registreerita ega muudeta muul viisil ametlikuks. Seetõttu ei ole sellel õiguslikke tagajärgi ei riigis Ü ega riigis T. Aasta hiljem katkestab E lapse ja isa vahelise suhtluse. Lapse alalise elukoha muutumise tõttu nüüd hooldus- ja suhtlusõigusele kohaldatavate riigi T seaduste kohaselt ei ole vallalisel isal lapse suhtes mingeid vanemlike õigusi.⁸⁴

83 Vt teadvat otsustamist käsitlev jaotis 6.1.7 ning 12. ja 13. peatükk.

84 Kui Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioon kehtiks riikide T ja Ü vahel, kehtiks ka isa seaduslik vanemlik vastutus. Vt konventsiooni artikli 16 lõige 3. Vt ka **P. Lagarde**, Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention. – Proceedings of the Eighteenth Session (1996), II kd, Protection of children. Haag: SDU, 1998, lk 579 ja 581. Kättesaadav ka aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl34.pdf>.

- 44 Veel üks keeruline teema hooldus- ja suhtlusõigusega seotud rahvusvaheliste peretülide vahendamises on see, kuidas kaitsta laste õigusi. Enamiku riikide õiguse kohaselt arvestab kohus suhtlus- või hooldusõigust käsitlevates asjades seda, mis on lapse jaoks parim, ning paljudes jurisdiktsioonides võetakse sel puhul kuulda ka lapse arvamust, kui ta on piisavalt vana ja küps. Lapse arvamust käsitletakse vahendamises kohtumenetlusega võrreldes oluliselt teistmoodi. Kohtunik võib piisavalt vana ja küpse lapsega ise vestelda või paluda seda teha spetsialistil, kes kasutab sobivaid kaitsemeetmeid, et mitte tekitada lapsele psühholoogilist kahju. Nii saab kohtunik lapse arvamusega otseselt arvestada. Vahendaja aga on selles küsimuses piiratud volitustega. Tal ei ole õigust last küsitleda ega paluda seda teha mõnel eksperdil.⁸⁵ Vahendamisel on lapse õiguste ja heaolu kaitseks vaja võtta kaitsemeetmeid.⁸⁶

1.3 Asjaomaste õigustoimingutega sidumise üldine tähtsus

- Vahendamist ja teisi perevaidluste kokkuleppelahendusi soodustavaid meetodeid tuleb käsitleda õigustoiminguid täiendava, mitte neid asendava tegevusena.
- Kohtu poole pöördumise võimalust ei tohi piirata.
- Rahvusvaheliste perevaidluste vahendamises tuleb arvestada asjaomast riiklikku ja rahvusvahelist õigust, sest vahendatud kokkuleppe peab olema nendega kooskõlas.
- Ette peavad olema nähtud vahendatud kokkuleppe õiguslikult siduvaks muutmiseks vajalikud õigustoimingud.

- 45 Tähtis on juhtida tähelepanu sellele, et vahendamist ja teisi kokkuleppelahendusi soodustavaid meetodeid ei tohi pidada kohtumenetluse täielikuks aseaineks, vaid selle täienduseks.⁸⁷ Nende kahe tihe seotus võib olla mitmeti kasulik ning ühtlasi on nii võimalik saada jagu puudustest, mis on olemas nii kohtumenetlusel kui ka vaidluse sõbraliku lahendamise meetoditel, nagu seda on vahendamine.⁸⁸ Tuleb rõhutada, et isegi kui vahendamist vms kasutatakse juba rahvusvahelise perevaidluse varajases etapis ja seetõttu pääsetakse kohtuvaidlusest, on siiski sageli vaja täiendavaid kohtutoiminguid, mis muudavad kokkuleppelahenduse kõikides asjaomastes õigussüsteemides õiguslikult siduvaks ja täidetavaks.⁸⁹

85 Vt ka termin „vahendamine” terminoloogiaosas.

86 Lapse huvide ja heaoluga arvestamisest on juttu jaotises 6.1.6 ning lapse kaasamisest 7. peatükis.

87 Vt Euroopa Nõukogu 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (inglise keeles), sissejuhatav osa:

„võttes teadmiseks, et kuigi vahendamine võib aidata vähendada vaidlusi ja kohtute töökoormust, ei saa seda kasutada tulemusliku, õiglase ja kättesaadava kohtusüsteemi aseainena”; ja III põhimõtte („Organisation of mediation” – vahendamise korraldus) kolmas lõik: „Isegi kui pooled kasutavad vahendamist, peavad nad saama pöörduda kohtusse, sest see on nende õiguste kaitsmise ülim tagatis.”

88 Tuleb lisada, et kui rahvusvahelise lapseröövi asjus tahetakse kasutada mõnd vaidluse sõbraliku lahendamise meetodit, ei ole selle menetluse tihe seotus õigustoimingutega mitte ainult kasulik, vaid peaaegu vältimatu. Vt alapeatükk 2.2.

89 Vahendatud kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmiseks vajalikud toimingud on igas õigussüsteemis erinevad. Lisateave 12. ja 13. peatükis.

- 46 Kui rahvusvahelise perevaidluse pooltele pakutakse vahendamist, tuleb neile teada anda, et see ei ole ainus võimalus. Pooled peavad saama pöörduda ka kohtu poole.⁹⁰
- 47 Rahvusvahelistes perevaidlustes on õiguslik olukord sageli keeruline. Tähtis on, et pooltele oleks kättesaadav asjaomane õigusteave.⁹¹
- 48 Rahvusvaheliste perevaidluste korral on enne kokkuleppe täitmist eriti tähtis kanda hoolt selle eest, et vahendatud kokkuleppe oleks õiguslikud tagajärjed mõlemas jurisdiktsioonis.⁹² Pooltele tuleb kättesaadavaks teha õigustoimingud, mis tagavad vahendatud kokkuleppe õiguslikud tagajärjed, olgu selleks siis vaja kohtu heakskiitu, kohtus registreerimist vms.⁹³ Taas kord tuleb mainida, et tihe koostöö vahendajate ja poolte juriidiliste esindajate vahel, aga ka asjaomase teabe andmine keskasutuste või kesksete kontaktpunktide poolt⁹⁴ võib olla väga kasulik.

2 Vahendamine seoses Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga – ülevaade konkreetsetest probleemidest

- 49 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis propageeritakse sõbralike lahenduste otsimist. Haagi konventsiooni artiklis 7 on sätestatud, et keskasutused rakendavad abinõusid, et jõuda kokkuleppele lapse vabatahtlikus tagastamises või tekkinud olukorrale rahumeelse lahenduse leidmises. Seda korraldatakse osaliselt artiklis 10: „Selle riigi keskasutus, kus laps viibib, rakendab abinõusid, et laps vabatahtlikult tagastataks.”
- 50 Selles peatükis juhitakse tähelepanu konkreetsetele probleemidele, mis võivad ette tulla Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud vahendamisel rahvusvahelise lapseröövi asjades.
- 51 Väga oluline on rõhutada, et riigisiseste ja rahvusvaheliste perevaidluste vahendamine on erinevad. Rahvusvaheliste perevaidlustega seotud vahendamine on palju keerulisem ja selleks on vahendajatel vaja asjaomast lisaväljaõpet. Kahe erineva õigussüsteemi, kultuuri ja keele kokkupuude muudab vahendamise sellistes asjades tunduvalt raskemaks. Õigusliku olukorraga mitteametavatele õiguslike tagajärgedeta kokkulepetele lootma jäämisest tingitud ohud on samuti palju suuremad. Pooled ei pruugi teada, et isikute või kaupade üle piiri viimine, millega nad on nõustunud, muudab nende õigusliku olukorda. Kui tegu on näiteks hooldus- või suhtlusõigusega, on alaline elukoht rahvusvahelises õiguses laialdaselt kasutatav nn ühendav tegur. Seega võib lapse alalise elukoha muutmine ehk ühest riigist teise kolimine pärast vanematevahelise kokkuleppe sõlmimist muuta jurisdiktsiooni ja õigust, mida kohaldatakse hooldus- ja suhtlusõiguse üle otsustamisel, ning nii mõjutada ka õiguslikku hinnangut poolte õigustele ja kohustustele.⁹⁵

90 Vt Euroopa Nõukogu 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (inglise keeles), III põhimõtte kolmas lõik („Organisation of mediation” – vahendamise korraldus):

„Isegi kui pooled kasutavad vahendamist, peavad nad saama pöörduda kohtusse, sest see on nende õiguste kaitsmise ülim tagatis.” Vt ka S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf. Alapeatükk 5.1, lk 17.

91 Vt jaotis 6.1.7 ning 12. ja 13. peatükk. Keskasutuste ja teiste sellise teabe jagamise eest vastutavate organisatsioonide ning poolte esindajate rollist on juttu alapeatükis 4.1.

92 Vt vahendusstruktuuride loomise põhimõtted I lisas ning 11.–13. peatükk.

93 Vt ELi vahendamisdirektiivi (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF>) artikkel 6 (Vahendusmenetluse tulemusena saavutatud kokkulepete täidetavus):

„1. Liikmesriigid tagavad, et pooltel või ühel poolel teiste poolte selgesõnalisel nõusolekul on võimalik taotleda vahendusmenetluse tulemusena saavutatud kirjaliku kokkuleppe sisu täidetavaks tunnistamist. Nimetatud kokkuleppe sisu tunnistatakse täidetavaks, välja arvatud juhul, kui kõnealuses olukorras on kokkuleppe sisu vastuolus selle liikmesriigi õigusega, kus taotlus esitati, või kui nimetatud liikmesriigi õigusaktides ei ole selle täitmist ette nähtud.

2. Kokkuleppe sisu võib täidetavaks tunnistada kohus või muu pädev asutus kohtuotsuse või lahendi või ametliku dokumendiga vastavalt selle liikmesriigi õigusele, kus taotlus esitati.

3. Liikmesriigid teavitavad komisjoni kohtutest või teistest asutustest, kelle pädevuses on taotluste vastuvõtmine vastavalt lõigetele 1 ja 2.

4. Käesolev artikkel ei mõjuta mingil viisil lõike 1 kohaselt täidetavaks tunnistatud kokkuleppe tunnustamise ja täitmise suhtes kohaldatavaid eeskirju teises liikmesriigis.”

94 Keskasutuste ja teiste selle teabe jagamise eest vastutavate organisatsioonide ning poolte esindajate rollist on juttu alapeatükis 4.1.

95 Vt 12. ja 13. peatükk.

- 52 Rahvusvahelistes lapseröövi juhtumites on tavaliselt tegu suurte pingetega poolte vahel. Lapseta jäänud vanemat, kes on ootamatust kaotusest sageli šokis, võib kannustada hirm mitte kunagi enam oma last näha, aga lapse võtnud vanem võib pärast oma teo tagajärgede täielikku mõistmist karta kohtumenetlust, lapse sunniviisilist tagasiviimist ja teo võimalikku negatiivset mõju hooldusõigusega seotud kohtumenetluse tulemusele. Lisaks sellele, et vanemate kaasamine konstruktiivsesse vahendusprotsessi on keeruline, on vaja tegutseda kiiresti. Lisaprobleeme võivad põhjustada lapse alalise elukoha riigis lapse võtnud vanema vastu algatatud kriminaalmenetlus ning samuti viisa- ja sissereände probleemid.

2.1 Aeg / toimingute kiirus

- **Rahvusvahelise lapseröövi korral tuleb vahendamisega tegeleda operatiivselt.**
- **Vahendamine ei tohi tekitada viivitusi Haagi tagastamismenetluses.**
- **Pooltele tuleb vahendamise võimalusest teada anda võimalikult kiiresti.**
- **Hinnata tuleb konkreetse juhtumi sobivust vahendamiseks.**
- **Rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendusteenused peavad võimaldama lühikese etteteatamisajaga vahenduskohtumisi.**
- **Kaaluda tuleb tagastamismenetluse alustamist enne vahendamise algust.**

- 53 Rahvusvahelistes lapserööviasjades on aeg ülioluline. Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis on ette nähtud, et laps tuleb kiiresti tema alalise elukoha riiki tagasi viia.⁹⁶ 1980. aasta konventsiooni eesmärk on taastada röövile eelnenud olukord võimalikult kiiresti, et vähendada ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise kahjulikku mõju lapsele. 1980. aasta konventsiooniga kaitstakse lapse huve, takistades vanemal luua endale eelist rahvusvahelisel tasandil kunstlike jurisdiktsiooniliste seoste tekitamise teel, et saada endale lapse (ainu)hooldusõigus.⁹⁷
- 54 Tuleb rõhutada, et röövi korral on aeg lapse võtnud vanema poolel, sest mida kauem laps teises riigis asub ja sellega seotud perevaidlus on lahendamata, seda keerulisem on lapse ja lapseta jäänud vanema vahelise suhte taastamine. Viivitamine võib kahjustada lapseta jäänud vanema õigusi, aga veelgi olulisem on, et see kahjustab lapse õigust suhelda pidevalt mõlema vanemaga – õigust, mis on sätestatud ÜRO LÕKs⁹⁸. Kui kohus alustab tagastamismenetlust aasta või enam pärast lapseröövi, lubatakse Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis kohtul tagasisaatmisest keelduda, kui laps on oma uues keskkonnas juba kohanenud (artikli 12 lõige 2).
- 55 Lapserööviga seotud vahendamine peab toimuma kiiresti, sõltumata sellest, mis etapis seda kasutatakse. Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonist möödahiilimine lapse kahjuks on üks suur probleem, mille jaoks on vahendamisel vaja kehtestada kaitsemeetmed.⁹⁹
- 56 Kuigi rahvusvahelisele perevaidlusele sõbraliku lahenduse leidmine on kõigi huvides, tuleb vältida seda, et üks vanem kasutab vahendamist viivitamistaktikana.

⁹⁶ Vt 1980. aasta konventsiooni sissejuhatav osa.

⁹⁷ Vt E. Pérez-Vera, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. – Actes et documents de la Quatorzième session (1980), II kd, Child abduction. Haag: Imprimerie Nationale 1998. Lk 428, punkt 11. Kättesaadav ka aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>.

⁹⁸ Vt ÜRO LÕK artikli 10 lõige 2.

⁹⁹ Vt ka S. Vigers, Mediating International Child Abduction Cases – The Hague Convention. Oxford: Hart Publishing 2011, lk 42 jj.

- 57 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni alusel määratud keskasutused, kellele esitatakse tagasisaamtistaotlus, püüavad nii pea, kui saavad teada lapse asukoha, kanda hoolt lapse vabatahtliku tagasisaamise eest (artikli 7 lõike 2 punkt c ja artikkel 10). Juba selles varajases etapis tuleb soovitada vahendamist, kui on olemas lapseröövi juhtude menetlemiseks vajalikud teenused. Vaadake ka 4. peatükki („Vahendamise kättesaadavus”).
- 58 Enne vahendamispüüdlusi tuleb kaaluda, kas konkreetne lapseröövi juhtum on vahendamiseks sobiv, et ei toimuks tarbetut viivitamist.¹⁰⁰
- 59 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni alla kuuluvate lapseröövi juhtumite korral pakutav vahendusteenus peab tagama lühikese etteteatamisajaga vahenduskohatumised. See nõuab vahendajatelt suurt paindlikkust. Seda koormat saab vähendada kvalifitseeritud vahendajate rühmaga, kes tegutsevad süsteemselt nii, et oleks tagatud nende kättesaadavus lühikese etteteatamisajaga.
- 60 Mõnes riigis on spetsiaalselt rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite lahendamiseks loodud vahendussüsteemides selliste teenuste pakkumisel juba edu saavutatud.¹⁰¹ Tavaliselt pakutakse kaht või kolme kuni kolmetunnist vahenduskohatumist kahe (tavaliselt järjestikuse) päeva jooksul.¹⁰²

100 Lisateave esmase hindamise kohta (eelkõige selle kohta, mis võib mõjutada juhtumi vahendamiskõlblikkust ja kes võib seda hinnata) alapeatükis 4.2.

101 Näiteks **Ühendkuningriigis (Inglismaa ja Wales)** on rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite lahendamise tegelev vabäühendus „reunite International Child Abduction Centre” (edaspidi „reunite”) pakunud asjaomaseid asjatundlikke vahendusteenuseid juba üle kümne aasta. Vt organisatsiooni veebisaiti aadressil www.reunite.org. Vt ka Mediation In International Parental Child Abduction – The reunite Mediation Pilot Scheme (edaspidi „2006. aasta aruanne vabäühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta”). Kättesaadav aadressil <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf>. **Saksamaal** jätkab 2008. aastal ühenduste BAFM ja BM poolt asutatud MTÜ MiKK e.V. eelnimetatud ühenduste tööd vanemate ja lastega seotud rahvusvaheliste vaidluste vahendamise valdkonnas (sh vahendamine röövimisjuhtumite korral, millele kohaldatakse Haagi konventsiooni). Vahendusteenused on praegu kättesaadavad nelja kahepoolse ühisvahendusprogrammi raames. Need on **Saksamaa ja Poola** projekt, mida alustati aastal 2007, **Saksamaa ja Ameerika Ühendriikide** projekt, mida alustati aastal 2004, **Saksamaa ja Ühendkuningriigi** projekt, mis toimub koostöös vabäühendusega „reunite” ja mida alustati aastal 2003/2004, ning Saksamaa ja Prantsusmaa projekt, mille korraldamise ja rahastamisega tegelevad **Prantsusmaa** ja **Saksamaa** justiitsministeerium (2003–2006). Viies vahendusprojekt, kus osalevad **Saksamaa** ja **Hispaania** vahendajad, on veel ettevalmistamisel, vt www.mikk-ev.de (hispaania, inglise, poola, prantsuse ja saksa keeles). **Hollandis** pakub vabäühendus „Centrum Internationale Kinderontvoering” (IKO) alates 1. novembrist 2009 oma vahendusbüroo kaudu vahendusteenust lapseröövide korral, millele kohaldatakse Haagi lapseröövikonventsiooni, vt www.kinderontvoering.org (hispaania, hollandi, inglise ja prantsuse keeles) (16.06.2012). Vt ka **R. G. de Lange-Tegelaar**, Regiezittingen en mediation in internationale kinderonveringszaken. – Trema Special, nr 33, 2010. Lk 486–487.

102 Vt nt **Ühendkuningriigis (Inglismaa ja Wales)** vabäühenduse „reunite” pakutavad teenused (www.reunite.org (inglise keeles)) ja 2006. aasta aruanne vabäühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta (<http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf> (inglise keeles)), lk 11. Vt ka **Saksamaal** ühenduse MiKK e.V. kaudu pakutavad vahendusteenused ning **S. Kiesewetter** ja **C.C. Paul**, Family Mediation in an International Context: Cross-Border Parental Child Abduction, Custody and Access Conflicts: Traits and Guidelines. – C.C. Paul ja S. Kiesewetter (toim), Cross-Border Family Mediation – International Parental Child Abduction, Custody and Access Cases. Wolfgang Metzner Verlag 2011. Lk 39 jj. Vt ka **Hollandi** vahendamise katseprojekt, kus kasutatakse kolme kolmetunnist vahenduskohatumist, mis toimuvad kahel päeval: **I. Bakker**, **R. Verwijs jt**, Evaluatie Pilot Internationale Kinderontvoering, juuli 2010, lk 77.

- 61 Enne vahendamist tuleb kaaluda Haagi konventsiooni kohase tagastamismenetluse alustamist. Mitme riigi kogemused on näidanud, et tagastamismenetluse kiire alustamine, millele järgneb vajaduse korral selle peatamine vahendamise ajaks¹⁰³, on tulemuslik.¹⁰⁴ Sellisel tegutsemisel on mitu eelist.¹⁰⁵
- a See võib mõjuda positiivselt lapse võtnud vanema motivatsioonile osaleda sõbraliku lahenduse otsimises, kuna vastasel juhul ootab teda kohtumenetlus.
 - b Kohus võib seada kindla ajavahemiku vahenduskohtumiste jaoks. Nii ei saa kasutada vahendamist viivitustaktikana ja lapse võtnud vanem ei saa eeliseid seoses Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikli 12 teise lõiguga.
 - c Kohus võib võtta vajalikke kaitsemeetmeid, millega takistada seda, et lapse võtnud vanem viib lapse kolmandasse riiki või hakkab end varjama.
 - d Kui lapseta jäänud vanem tuleb riiki, kuhu röövitud laps viidi, et osaleda Haagi konventsiooni kohasel kohtuistungil, saab lühikese aja jooksul korraldada mitu silmast silma vahenduskohtumist, ilma et lapseta jäänud vanem peaks tegema lisakulutusi reisimisele.
 - e Asja arutav kohus võib sõltuvalt oma pädevusest otsustada lapseta jäänud vanema ja lapse vahelise suhtluse ajutise võimaldamise kasuks, et lapsel ei tekiks võõrandumist, kusjuures see võib avaldada ka vahendamise tulemusele positiivset mõju.
 - f Kohtu soovitatud vahendamist võidakse ka rahastada.
 - g Vanemad saavad selles etapis üsna tõenäoliselt asjatundliku juriidilise esindaja. See aitab tagada, et pooltele on vahendamise käigus kättesaadav ka asjakohane õigusteave.
 - h Lõpetuseks saab kohus vahendamise tulemust kontrollida ja hoolitseda selle eest, et kokkuleppe oleks õigussüsteemis, kuhu laps rööviti, õiguslikud tagajärjed, muutes kokkuleppe kohtumääruseks või võttes muid meetmeid.¹⁰⁶ Samuti saab kohus kaasa aidata sellele, et kokkuleppe oleks õiguslikud tagajärjed ka teises asjaomases jurisdiktsioonis.
- 62 Küsimusele, millal alustada tagastamismenetlust, kui juhtumi korral sobib kasutada vahendamist, on mitu vastust. Otsus alustada vahendamist enne tagastamismenetlust sõltub juhtumi asjaoludest ja sellest, kuidas on Haagi tagastamismenetlus asjaomases õigussüsteemis korraldatud. Näiteks Šveitsis on Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni rakendamise õigusaktides sõnaselgelt sätestatud võimalus, et keskasutus algatab lepitus- või vahendusmenetluse enne tagastamismenetlust.¹⁰⁷ Lisaks on Šveitsi rakendusaktides rõhutatud sõbraliku lahenduse otsimise olulisust nõudega, et kohus, kelle poole on Haagi tagastamismenetluse käivitamiseks pöördutud, algatab vahendus- või lepitusmenetluse, kui seda ei ole juba teinud keskasutus.¹⁰⁸

103 Riigid, kus tagastamismenetlust vahendamise ajaks ei peatata, on näiteks **Holland**, **Prantsusmaa** ja **Saksamaa**. **Hollandis** ja **Saksamaal** on rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega seotud vahendamine kohtumenetluse ajakavas, st vahendamine toimub 2–3 nädala jooksul enne (järgmist) kohtuistungit. Sellepärast ei ole neis riikides menetlust vaja peatada. **Prantsusmaal** toimub vahendamine Haagi tagastamismenetlusega samal ajal, kuid sellest sõltumatult, mis tähendab, et tagastamismenetlus kulgeb omasoodu olenemata sellest, kas vahendusmenetlust toimub või mitte. Samal ajal toimunud vahendamise käigus saavutatud sõbralikku kokkulepet saab igal ajal tagastamismenetluses arvesse võtta.

104 Nt **Saksamaa** ja **Ühendkuningriik**. Vt ka **S. Vigers**, *Mediating International Child Abduction Cases – The Hague Convention*, lk 45 jj.

105 Vt ka **S. Vigers**, *Note on the development of mediation, conciliation and similar means*. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf. Alapeatükk 2.4, lk 10.

106 Kokkuleppe täidetavaks muutmise ja jurisdiktsiooniküsimuste kohta lugege 12. ja 13. peatükist.

107 **Šveitsi** 21. detsembri 2007. aasta föderaalseaduse (rahvusvaheliste lapseröövide ning 1. juulil 2009 kehtima hakanud Haagi laste ja täiskasvanute kaitse konventsiooni kohta – Bundesgesetz über internationale Kindesentführung und die Haager Übereinkommen zum Schutz von Kindern und Erwachsenen (BG-KKE) vom 21 Dezember 2007) artikkel 4. Saksa keeles kättesaadav aadressil <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/211.222.32.de.pdf> (16.06.2012), mitteametlik tõlge inglise keelde aadressil <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/211.222.32.en.pdf> (16.06.2012). Vt ka **A. Bucher**, *The new Swiss Federal Act on International Child Abduction*. – *Journal of Private International Law*, 2008, lk 147.

108 **Šveitsi** 21. detsembri 2007. aasta föderaalseaduse (vt eelmine joonealune märkus) artikkel 8.

- 63 Sõltumata sellest, kas vahendamine vms Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohane tegevus toimub rahvusvahelise lapseröövi korral enne või pärast tagastamismenetluse alustamist, on väga tähtis, et osalisriigid kasutaksid kaitsemeetmeid, mis tagavad vahendamise jms tegevuse lühikese ja selgepiirilise ajagraafiku.
- 64 Vahendusmenetluses tuleb tagada pooltele piisav suhtlusaeg, viivitamata seejuures tagastamismenetlusega.¹⁰⁹

2.2 Tihe koostöö haldusorganite ja/või kohtutega

→ **Rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamisega tegelevad isikud ja organisatsioonid peaksid tegema tihedat koostööd keskasutuste ja kohtutega.**

- 65 Rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vaidluste vahendamisega tegelevad isikud ja organisatsioonid peaksid tegema korralduslikul tasandil tihedat koostööd keskasutuste ja kohtutega, et probleem laheneks kiiresti ja tulemuslikult. Vahendaja peaks tegema kõik endast oleneva, et vahendamise korralduslik külg oleks võimalikult läbipaistev, tagades samal ajal vahendamise konfidentsiaalsuse. Näiteks tuleks keskasutusele ja asja arutavale kohtule teada anda, kas konkreetse juhtumiga seoses toimub vahendamine või ei. Sama kehtib ka siis, kui vahendamine lõpetatakse või katkestatakse. Keskasutusele ja asja arutavale kohtule tuleb sellest kiiresti teada anda. Sellepärast on rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamise korral soovitatav, et keskasutusel ja/või asjaomasel kohtul oleks haldustasandil tihedad sidemed vahendusteenuse pakkujaga.¹¹⁰

2.3 Kokkuleppe täidetavus kõikides asjaomastes jurisdiktsioonides

→ **Vahendajad peavad teadma, et rahvusvahelise lapseröövi korral tuleb vahendamises arvestada kahe või enama õigussüsteemi ja kohaldatava rahvusvahelise õigusraamistiku koostoimet.**

→ **Asjaomane õigusteave peab olema pooltele kättesaadav.**

- 66 Vahendamise jaoks võib erilist probleemi tekitada juhtumi seotus mitme õigussüsteemiga. Et leida poolte jaoks püsiv lahendus, millel saavad olla õiguslikud tagajärjed, on vaja arvestada kõigi asjaomaste õigussüsteemidega, samuti juhtumile kohaldatava piirkondliku ja rahvusvahelise õigusega.
- 67 Alapeatükis 1.2 oli juba juttu sellest, kui ohtlik on usaldada vahendatud kokkulepet, millel puuduvad asjaomases jurisdiktsioonis õiguslikud tagajärjed. Vahendajatel, kes tegelevad lastega seotud rahvusvaheliste perevaidluste vahendamisega, on kohustus juhtida poolte tähelepanu sellele, kui oluline on hankida asjakohast õigusteavet ja asjatundlikku õigusnõu. Sellega seoses tuleb rõhutada, et vahendajatel (ka asjaomase eriväljaõppe saanud vahendajatel) ei ole õigust anda pooltele õigusnõu.

¹⁰⁹ Vt 5. peatükk. Vt ka erikomisjoni neljanda istungjärgu järelduste ja soovitude (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc4_e.pdf) punkt 1.11: „Lapse vabatahtliku tagastamise või probleemidele sõbraliku lahenduse leidmise nimel kasutatud meetmed ei tohi tagastamismenetlust tarbetult viivitada,” mida korraldusi viienda istungjärgu järelduste ja soovitude (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf) punktis 1.3.1.

¹¹⁰ Näiteks **Saksamaal** sõlmis keskasutus vahendusorganisatsiooniga MiKK e.V. koostöölepingu, mis sisaldab muu hulgas sätteid operatiivse teabevahetuse kohta korralduslikul tasandil.

- 68 Õigusteave on eriti tähtis kahest vaatenurgast: esiteks selleks, et vahendatud kokkuleppe sisu oleks kooskõlas õigusaktides sätestatud nõuetega, ja teiseks selleks, et muuta vahendatud kokkuleppe kahes või enamas asjaomas õigussüsteemis õiguslikult siduvaks. Need kaks aspekti on omavahel tihedalt seotud.
- 69 Pooltele tuleb selgeks teha, et neil võib olla vahendamisel arutatavatele teemadele kohaldatava õigusega seoses vaja hankida erialast õigusnõu asjaomaste õigussüsteemide kohta. Vanemate autonoomia nende lapsega seotud hooldus- ja suhtlusõigust käsitlevate kokkulepete puhul võib olla piiratud, sest õigusaktides võib lapse huvide tagamise eesmärgil olla nõue, et sellise kokkuleppe peab kinnitama kohus.¹¹¹ Samuti peavad vanemad aru saama, et kui vahendatud kokkuleppe on õiguslikult siduv ühes jurisdiktsioonis, tuleb tegutseda veel selle nimel, et see oleks õiguslikult siduv ka teis(t)es asjaomas(t)es õigussüsteemi(de)s.¹¹²
- 70 Ideaalis peaks asjakohane õigusteave olema pooltele kättesaadav kogu vahendusprotsessi ajal. Sellepärast julgustavad paljud rahvusvaheliste lapseröövidega tegelevad vahendajad pooli võtma endale kogu vahendusprotsessi ajaks juriidilised esindajad. Samuti võivad sellist teavet jagada keskasutused või kesksed kontaktpunktid.¹¹³

2.4 Erinev kultuuriline ja usuline taust

→ **Rahvusvahelise perevaidluse vahendamisel tuleb arvestada poolte võimalikku kultuurilise ja usulise tausta erinevust.**

- 71 Üks rahvusvaheliste perevaidluste vahendamise eriprobleeme on poolte erinev kultuuriline ja usuline taust. Nende väärtused ja ootused seoses paljude vanemliku vastutuse tahkudega (nt laste haridus) võivad olla väga erinevad.¹¹⁴ Samuti võib poolte erinev kultuuriline ja usuline taust mõjutada nende omavahelist suhtlust ja suhtlust vahendajaga.¹¹⁵ Vahendaja peab teadma, et perevaidlus võib olla osaliselt tingitud teise poole kultuurilise erinevuse mittemõistmisest.¹¹⁶
- 72 Selliste juhtumite vahendajad peavad hästi tundma mõlema poole kultuuri ja usku.¹¹⁷ Selleks on vaja eriväljaõpet.¹¹⁸ Kui pooltel on valida mitme asjatundjast vahendaja vahel, oleks kasulik valida vahendaja, kes tunneb nende kultuuri ja usku või kelle kultuuriline ja usuline taust on ühe poolega sama, kusjuures ta on hästi tuttav ka teise poole kultuuri ja usuga.

111 Vt 12. peatükk.

112 Vt 12. ja 13. peatükk.

113 Keskasutuste ja teiste selle teabe jagamise eest vastutavate organisatsioonide ning poolte esindajate rollist on juttu alapeatükis 4.1.

114 Vt nt **K. K. Kovach**, *Mediation in a nutshell*, St. Paul 2003, lk 55–56; **D. Ganancia**, *La médiation familiale internationale*, Èrès, Ramonville Saint-Agne 2007, 132 jj; **R. Chouchani Hatem**, *La différence culturelle vécue au quotidien dans les couples mixtes franco-libanais*. – *Revue Scientifique de L'AIFI*, 1. kd, nr 2, Automne 2007, lk 43–71; **K. Kriegel**, *Interkulturelle Aspekte und ihre Bedeutung in der Mediation*. – S. Kiesewetter ja C.C. Paul (toim), *Mediation bei internationalen Kindschaftskonflikten – Rechtliche Grundlagen, Interkulturelle Aspekte, Handwerkszeug für Mediatoren, Einbindung ins gerichtliche Verfahren, Muster und Arbeitshilfen*, Verlag C.H. Beck 2009, lk 91–104; **M. A. Kucinski**, *Culture in International Parental Kidnapping Mediations*. – *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 2009, lk 558 jj.

115 Vt nt **K.K. Kovach** (vt eelmine joonealune märkus), kus juhatakse tähelepanu sellele, et mõnes kultuuris peetakse silmsidet solvavaks või ebaviisakaks, aga enamikus läänemaailma kultuuridest on see aktiivse kuulamise märk. Vt ka **D. Ganancia**, *La médiation familiale internationale* (vt eelmine joonealune märkus), lk 132 jj.

116 Vt **K. K. Kovach** (vt joonealune märkus nr 114), lk 56.

117 Vt jaotis 6.1.8.

118 Vt 3. peatükk vahendajate väljaõppe kohta.

- 73 Kahest eri riigist pärit vanemate vahelise lapserööviprobleemi lahendamiseks spetsiaalselt välja töötatud mudel, mida mõnes vahendusmenetluses on edukalt kasutatud, on kahe rahvuse vaheline vahendamine.¹¹⁹ Sellisel juhul täidetakse nõue, et vahendaja tunneks hästi kummagi poole kultuurilist tausta, kaasvahendamise kaudu, kus kummaski asjaomases riigis tegutseb üks vahendaja, kes tunneb ka teise poole kultuuri. Kahe rahvuse vaheline võib siin tähendada ka kahe kultuuri vahelist. Oluline on juhtida tähelepanu sellele, et vahendajad oleksid neutraalsed ja erapooletud ega esindaks kumbagi poolt.¹²⁰

2.5 Keeleprobleemid

→ Kui vähegi võimalik, tuleb tagada kummalegi poolele võimalus kasutada vahendusmenetluses keelt, milles tal on mugav suhelda.

- 74 Järgmine probleem rahvusvaheliste perevaidluste vahendamises on poolte erinev emakeel. Kui poolte emakeel on erinev, võivad nad vahendamises tahta kas või ajutiselt kasutada oma emakeelt, seda ka juhul, kui üks neist oskab teise keelt või tunneb end selles keeles igapäevateemadel suhtlemisel mugavalt. Vaidlusest rääkides, mis on emotsionaalselt pingeline olukord, võivad pooled eelistada suhelda oma emakeeles. Nii saavad nad end ka võrdsena tunda.
- 75 Kahe erineva emakeelega pooled võivad aga ka tunda end mugavalt vahendusmenetluses kolmandat keelt (mitte kummagi emakeelt) kasutades või on üks pool nõus rääkima teise keeles. Igal juhul peab vahendaja teadma, et keeleprobleemid võivad tekitada väärarusaamist.
- 76 Poolte soovidele seoses vahendamisel kasutatavate keeltega tuleb võimalikult palju vastu tulla. Ideaalis peaks vahendaja(d) neid keeli ise oskama.¹²¹ Kaasvahendamise puhul on võimalik kasutada kahte vahendajat, kellest ühe emakeel on ühe ja teise emakeel teise poole emakeelega sama ja kes oskavad hästi ka teist keelt (kahe rahvuse vaheline kaasvahendamine).¹²² Kaasvahendamise puhul võib ka üks vahendaja rääkida ainult ühe poole emakeelt ja teine vahendaja mõlema poole emakeelt. Sellisel juhul aga peab kahte keelt valdav vahendaja tegutsema osaliselt tõlgina.
- 77 Esimesena tuleks muidugi pakkuda pooltele välja võimalus suhelda vahendamise ajal vahetult oma valitud keeles, aga alati ei ole see võimalik. Poolte vabalt valitud keeles suhtlemist võib võimaldada ka tõlketeenuse pakkumine. Kui kaalutakse tõlketeenuse kasutamist, tuleb tõlki valida hoolikalt. Ta peab olema sellise väga tundliku vestluse ja pingelise õhkkonna jaoks hästi ettevalmistatud, et ta ei tekitaks lisaohu pooltevahelise arusaamise seisukohast ega segaks sõbralikule kokkuleppele jõudmist. Lisaks tuleb vahendamisalasele suhtlusele kohaldatavat konfidentsiaalsusnõuet laiendada ka tõlkidele.¹²³

119 Prantsuse-saksa elukutselise vahendamise projekt (2003–2006), ameerika-saksa vahendusprojekt ning poola-saksa vahendusprojekt. Vt ka jaotis 6.2.3.

120 Lisateave 6. peatükis ja jaotises 6.2.3.

121 Vt ka teavet vahendajate nimekirjade kohta alapeatükis 3.3.

122 Joonealuses märkuses nr 119 loetletud kahe rahvuse vahelised vahendusprogrammid on kõik kakskeelsed.

123 Konfidentsiaalsusest on juttu jaotises 6.1.5.

2.6 Kaugus

→ Vahenduskohtumiste korraldamisel ja vahendatud kokkuleppe sisus tuleb arvestada pooltevahelise geograafilise vahemaaga.

- 78 Järgmine probleem ühest riigist teise röövitud lastega seotud vaidluste vahendamises on pooltevaheline geograafiline vahemaa. Vahemaa lapse alalise elukoha riigi ehk lapseta jäänud vanema elukoha riigi ja lapse uue asukoha riigi vahel on võib olla väga suur.
- 79 Ühest küljest võib kaugus mõjutada vahenduskohtumiste praktilist korraldust, teisest küljest võib sel olla tähtsus ka vahendatud lahenduse sisu jaoks, sest selles tuleb arvestada, et pooled elavad tulevikus teineteisest väga kaugel. Viimane on oluline juhul, kui näiteks lapseta jäänud vanem nõustub sellega, et laps asub elama lapse võtnud vanema juurde, või kui laps viiakse tagasi tema alalise elukoha riiki, aga lapse võtnud vanem otsustab jääda välismaale.
- 80 Vahenduskohtumise korraldamisega seoses mõjutavad pooltevaheline kaugus ja suured reisikulud vahenduskoha ja -meetodi (otsene või kaudne) valikut. Vahenduskohast räägitakse lähemalt alapeatükis 4.4 ning otsest ja kaudset vahendamist käsitletakse põhjalikumalt alapeatükis 6.2. Vahendamisel võib muidugi abi olla ka tänapäevastest suhtlusvahenditest, nagu videolink või veebisuhtlus.¹²⁴
- 81 Kui lepitakse kokku piiriüleses hooldus- ja/või suhtlusõiguses (st vanemad otsustavad jääda elama erinevatesse riikidesse), tuleb piisavalt arvesse võtta ka vahemaad ja reisikulusid. Kokkuleppes sisalduv peab olema ajaliselt ja rahaliselt mõistlik. Seda teemat käsitletakse lähemalt 11. peatükis (reaalsuskontroll).

2.7 Viisa- ja sisserändeküsimused

→ Tuleb kasutada kõiki meetmeid, et tagada kõik vajalikud reisidokumendid (nt viisa) vanemale, kes tahab osaleda teises riigis toimuval silmast silma vahenduskohtumisel.

→ Tuleb kasutada kõiki meetmeid, et tagada kõik vajalikud reisidokumendid (nt viisa) vanemale, kes tahab minna teise riiki, et kasutada oma lapsega seotud hooldus- või suhtlusõigust.

→ Keskasutus peab pakkuma vanematele vajalike dokumentide hankimiseks vajalikku teavet ja nõu või asjaomaseid teenuseid.

- 82 Rahvusvaheliste perevaidluste puhul muudavad viisa- ja sisserändeprobleemid asja veelgi keerulisemaks. Rahvusvaheliste perevaidluste sõbraliku lahendamise soodustamiseks peaksid riigid võtma meetmeid, et lapseta jäänud vanem saaks vajalikud reisidokumendid, mille abil ta saab minna vahenduskohtumisele riiki, kuhu laps rööviti, või osaleda kohtumenetluses.¹²⁵

¹²⁴ Lisateave alapeatükis 4.4.

¹²⁵ Teave abi kohta viisa- ja sisserändeküsimustes: alalise büroo koostatud riigiankeedid seoses Haagi 1980. aasta lapsröövikonventsiooniga (lõplik tekst valmis aastal 2011) (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24), jaotise 10.3 punkt j ja jaotise 10.7 punkt l.

- 83 Samuti peavad riigid võimaldama lapse võtnud vanemale vajalike reisidokumentide andmist, et ta saaks lapse alalise elukoha riiki vahenduskohutumisele ja/või kohtuistungile naasta.¹²⁶ Ka reisidokumentide andmine võib kohtumenetluse või vahendamise tulemust rahvusvahelise perevaidluse korral oluliselt mõjutada. Näiteks kui laps tuleb Haagi lapseröövikonventsioonis ette nähtud tagastamismenetluse tulemusena tagastada, on lapse võtnud vanemal vaja koos lapsega lapse alalise elukoha riiki naasmiseks reisidokumente. Sellisel juhul peab riik tegema vajalike reisidokumentide saamise võimalikult lihtsaks. Sama kehtib siis, kui lapse võtnud vanem otsustab lapse vabatahtlikult tagastada, sealhulgas juhul, kui vanema ja lapse naasmine on kokku lepitud vahendamise tulemusena. Samuti ei tohi viisa- ja sisserändeprobleemid olla takistuseks piiriülese suhtlusõiguse kasutamisele, sest kaitsta tuleb lapse õigust suhelda mõlema vanemaga, nagu nõutakse ÜRO LÕKs.¹²⁷
- 84 Keskasutus peab aitama vanematel kiiresti vajalikud reisidokumendid hankida, pakkudes neile teavet ja nõu või abistades neid vajaliku viisa taotlemisel.¹²⁸

2.8 Kriminaalmenetlus lapse võtnud vanema vastu

- **Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega seotud vahendamises tuleb arvestada sellega, et lapse võtnud vanema vastu võib riigis, kust laps rööviti, olla algatatud kriminaalmenetlus.**
- **Kui on algatatud kriminaalmenetlus, tuleb seda käsitleda ka vahendamises. Et vahendamise tulemusena saadud kokkulepet ei rikuks ära käimasolev kriminaalmenetlus, võib olla vaja teha tihedalt koostööd asjaomaste kohtute ja haldusorganitega.**

- 85 Kuigi Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis käsitletakse ainult rahvusvaheliste lapseröövide tsiviilõiguslikke aspekte, võib lapse alalise elukoha riigis algatatud kriminaalmenetlus mõjutada 1980. aasta konventsioonis ette nähtud tagastamismenetlust.¹²⁹ Kriminaalsüüdistus võib olla esitatud seoses lapseröövi, kohtu solvamise või passiga seotud kuritegudega. Lapse röövieelse elukoha riigis algatatud kriminaalmenetlus võib teatud asjaoludel viia selleni, et Haagi konventsiooni alusel esitatud tagastamisaotlust arutav kohus ei ole nõus lapse tagastamisega. Täpsemalt võib see juhtuda siis, kui lapse röövis tema tegelik hooldaja ja kohtu tagastamismäärus lahutaks lapse tema tegelikust hooldajast¹³⁰ ning lahusolek tekitaks lapse vanuse või muude asjaolude tõttu suure ohu tema kehalisele või vaimsele tervisele 1980. aasta konventsiooni artikli 13 lõike 1 punkti b tähenduses.¹³¹

126 Vt ka erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles)) punkt 31.

127 Vt ka piiriülese suhtluse hea tava juhendi (kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf) alapeatükk 4.1, lk 21–22.

128 Sealsamas. Vt ka erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles)) punkt 31:

„Kui on märke sisserändeprobleemidest, mis võivad mõjutada (mittekodanikust) lapse või lapse võtnud vanema naasmist seda taotlevasse riiki või lapsega suhtlemise õiguse kasutamist, peab keskasutus reageerima kiiresti infopäringutele, et aidata isikul viivitamata saada asjaomases jurisdiktsioonis vajalikud load (viisad). Riigid peavad tegutsema selleotstarbeliste lubade või viisade väljastamisel võimalikult operatiivselt ja andma oma sisserändeasutustele mõista, kui oluline on nende roll 1980. aasta konventsiooni eesmärkide saavutamise seisukohalt.”

129 2006. aasta vastustes küsimustikule on näha, et kriminaalmenetluse mõju peetakse tavaliselt, aga mitte alati, negatiivseks. Vt selle alalise büroo koostatud küsimustiku (Questionnaire concerning the practical operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (Including questions on implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children), 2006. aasta aprilli eeldokument nr 1 rahvusvahelise lapseröövi tsiviilaspekte uuriva erikomisjoni viienda, 2006. aasta oktoobris ja novembris toimuva istungjärgu jaoks (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd01e2006.pdf)) küsimus 19. Vt ka aruanne Haagi 1980. aasta konventsiooni toimumist ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku rakendamist uuriva erikomisjoni viienda, 30. oktoobrist 9. novembrini 2006 toimunud istungjärgu kohta, alaline büroo, märts 2007, lk 56. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_2006_rpt-e.pdf.

130 Sest vanemal on valida mitteraasmise ja vangistuse vahel.

131 Mõnikord on selle probleemi lahendamiseks tagastamismääruse täitmine peatatud, kuni lapse röövinud vanema vastu esitatud süüdistusest loobutakse. Vt piiriülese suhtluse hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf), alapeatükk 4.4, lk 21 ja 22 ning joonealune märkus nr 122.

- 86 See, kuidas lapse võtnud vanema vastu saab esitada kriminaalsüüdistuse, ning kas ja kui palju on lapseta jäänud vanemal mõju lapseröövialase kriminaalmenetluse algatamise üle, sõltub asjaomasest õigussüsteemist ja juhtumi asjaoludest. Tuleb märkida, et isegi kui kriminaalmenetlus agatati lapseta jäänud vanema palvel või nõusolekul, võib selle lõpetamine olla prokuröri või kohtu otsustada. See tähendab, et kui lapse võtnud vanema vastu alustatud kriminaalmenetlus peaks takistama lapse tagastamist, võib olla lapseta jäänud vanemal vähe mõju selle takistuse kaotamisel, sõltumata sellest, kas kriminaalsüüdistus esitati tema palvel või nõusolekul.
- 87 Rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamises tuleb arvestada, et algatatud võib olla kriminaalmenetlus, eriti kui sellega seoses võidakse lapse võtnud vanem vangistada, või on võimalus, et see veel algatatakse, isegi pärast lapse ja vanema naasmist kokkuleppe alusel. Vahendamises tuleb seda teemat kriminaalmenetluse võimalikke tulemusi arvestades kindlasti käsitleda.
- 88 Asjaomased keskasutused ja kohtud peavad võimalikult palju aitama pooltel saada vajalikku üldteavet õigusaktide kohta, mida kohaldatakse kriminaalmenetluse algatamisele ja lõpetamisele, ning kriminaalmenetluse konkreetse seisuga kohta. Enne kui asutakse täitma vahendatud kokkulepet, mis näeb ette lapse võtnud vanema või lapse naasmise lapse röövieelse elukoha riiki, tuleb olla kindel, et algatatud ei ole kriminaalmenetlust ja seda ei ole kavas teha ka hiljem, pärast nende naasmist. Selleks on vajalik tihe koostöö asjaomaste kohtute ja haldusorganitega. Kohtutevahelise koostöö seisukohalt võib väga kasulik olla rahvusvaheline Haagi kohtunikevõrgustik¹³².
- 89 Üldteave kriminaalõiguse rahvusvahelise lapserööviga seotud tahkude kohta eri osalisriikides (sh selle kohta, kes saab lapse ebaseadusliku äraviimise või ebaseadusliku kinnipidamisega seotud kriminaalmenetluse algatada, algatamisavalduse tagasi võtta või menetluse peatada) on olemas Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriikide ankeetides¹³³.

132 Ingliskeelne lisateave rahvusvahelise Haagi kohtunikevõrgustiku ja kohtunikevahelise otsesuhtluse kohta: Emerging rules regarding the development of the International Hague Network of Judges and draft General Principles for judicial communications, including commonly accepted safeguards for direct judicial communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges, alalise büroo 2011. aasta märtsi eeldokument nr 3 (<http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd03ae.pdf>), ning P. Lortie, Report on Judicial Communications in relation to international child abduction, 2011. aasta aprilli eeldokument nr 3 (<http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd03be.pdf>). Mõlemad dokumendid esitati erikomisjoni 2011. aasta juuni istungjärgu jaoks.

133 Vt 1980. aasta konventsiooni osalisriikide ankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotis 11.3.

3 Eriväljaõpe vahendamiseks rahvusvaheliste lapseröövijuhtumite puhul / vahendamise kvaliteedi tagamine

3.1 Vahendajate koolitamine – olemasolevad eeskirjad ja normid

- 90 Vahendamise kvaliteedi tagamiseks peavad vahendajad olema saanud asjakohase koolituse. Mõnes riigis on õigusaktides sätted vahendajakoolituse kohta või kvalifikatsiooni või töökogemuse¹³⁴ kohta, mis peab isikul olema, et saada vastav ametinimetuse, registreeritud vahendajana või luba vahendamiseks (k.a selle eri vormid, nagu riigi rahastatav vahendamine).
- 91 Näiteks Austria asutas 2004. aastal riikliku vahendajate registri. Sellesse kandmiseks peavad vahendajad olema saanud õigusaktides nõutud koolituse.¹³⁵ Registreering kehtib vaid viis aastat ja selle uuendamiseks on vaja esitada tõend õigusaktides nõutava täiendusõppe läbimise kohta.¹³⁶
- 92 Ka Prantsusmaa on kehtestanud õigusaktid pereasjades ja kriminaalmenetluses vahendajana tegutsemise jaoks vajaliku koolituse kohta.¹³⁷ Riiklikku diplomiõpet pereküsimustega seotud vahendamises hakati pakkuma 2004. aastal.¹³⁸ Sinna võetakse vastu ainult isikuid, kellel on sotsiaal- või tervishoiuvaldkonna riiklik diplom või töökogemus¹³⁹ ning nad peavad läbima ka valikusõela.¹⁴⁰ Õppekava on üksikasjalikult reguleeritud ja koosneb 560-tunnilisest koolitusest muu hulgas õiguses, psühholoogias ja sotsioloogias ning 70-tunnisest praktikast.¹⁴¹ Teine diplomi saamise viis on erialase töökogemuse tunnustamine¹⁴².
- 93 Paljudes õigussüsteemides, kus vahendajate koolitust õigusaktides ei käsitleta, on vahendusorganisatsioonid kehtestanud vahendamise kvaliteedi tagamiseks väljaõppe miinimumnõuded, mida vahendajad peavad täitma, et võrgustikuga ühineda. Kuna aga puudub väljaõppele kohaldatavate nõuete ühtne alus konkreetse jurisdiktsiooni jaoks, on koolitusnormid erinevad.

134 Järgmised riigid on 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetides (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) teada andnud, et nende vahendamisalastes õigusaktides (mõnes riigis spetsiaalselt perevaidluste vahendamise alastes õigusaktides) käsitletakse vajaliku kvalifikatsiooni ja töökogemuse teemat: **Ameerika Ühendriigid, Argentina, Belgia, Hispaania, Kreeka, Norra, Panama, Paraguay, Poola, Prantsusmaa, Rumeenia, Sloveenia, Soome, Šveits ja Ungari.**

135 Vt Bundesgesetz über die Mediation in Zivilrechtssachen (ZivMediatG), 6. juuni 2003, kättesaadav aadressil http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2003_29_1/2003_29_1.pdf (16.06.2012) ja Zivilrechts-Mediations-Ausbildungsverordnung (ZivMediatAV), 22. jaanuar 2004, kättesaadav aadressil http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2004_II_47/BGBLA_2004_II_47.html (16.06.2012).

136 Vt Bundesgesetz über die Mediation in Zivilrechtssachen (ZivMediatG), 6. juuni 2003 (http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2003_29_1/2003_29_1.pdf), artiklid 13 ja 20.

137 Vt **K. Deckert**, Mediation in Frankreich – Rechtlicher Rahmen und praktische Erfahrungen. – **K. J. Hopt** ja **F. Steffek**, Mediation – Rechtsstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen, lk 242–243.

138 Vt Décret No 2003-1166 du 2 décembre 2003 portant création du diplôme d'État de médiateur familial ja Arrêté du 12 février 2004 relatif au diplôme d'État de médiateur familial – Version consolidée au 28 juillet 2007. Kättesaadav aadressil <http://www.legifrance.gouv.fr> (16.06.2012). Vt ka **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf, 7. peatükk, lk 22.

139 Täpsem teave: Arrêté du 12 février 2004 relatif au diplôme d'État de médiateur familial – Version consolidée au 28 juillet 2007 (<http://www.legifrance.gouv.fr>), artikkel 2.

140 Sealsamas, artikkel 3.

141 Sealsamas, artikkel 4 jj.

142 Erialase töökogemuse tunnustamiseks on vaja kahte etappi: kõigepealt hindab avaliku sektori asutus isiku sobivust ja seejärel hindab eksamikomisjon tema tööga omandatud oskuste taset. Vt ka **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf, 7. peatükk, lk 22.

- 94 Inglismaa ja Wales on jurisdiktsioon, kus on iseregulatsiooni tulemusena välja kujunenud kesksed koolitusnõuded. Nende kohaselt võivad avalikust sektorist rahastatava vahendamisega tegeleda ainult need vahendajad, kes on läbinud õigusteenuste komisjoni (Legal Services Commission (LSC)) tunnustatud koolituse ja LSC pereasjade vahendamise pädevuse hindamise¹⁴³.
- 95 Lisaks käsitletakse vahendajate koolitust mitmes riiklikus¹⁴⁴ ja piirkondlikus mittesiduvas dokumendis (nt vahendamismõisted ja käitumisjuhendid¹⁴⁵ või soovitusel).¹⁴⁶ Sellegipoolest puudub erinevate vahendajakoolitust propageerivate organisatsioonide vahel üksmeel koolitusnormide suhtes. Samuti käsitletakse paljudes eeskirjades ja normides vahendajakoolitust üldiselt ega keskenduta konkreetsemalt pereasjadega seotud vahendamisele või rahvusvaheliste perevaidlustega seotud vahendamisele.
- 96 Üks algatus, mis keskendub pereasjades vahendamise tegelevate vahendajate väljaõppe normide regionaalsele propageerimisele, on valdkondadevaheline vabaühendus AIFI¹⁴⁷, millel on liikmeid nii Euroopas kui ka Kanadas. AIFI 2008. aasta perevaidluste vahendamise juhendis¹⁴⁸ käsitletakse rahvusvaheliste perevaidluste vahendamise jaoks mõeldud eriväljaõpet ja akrediteerimist. Teine selles valdkonnas tegutsev organisatsioon on Euroopa vahenduskohutunike ühendus (Groupement Européen des Magistrats pour la Médiation ehk GEMME)¹⁴⁹, millel on mitu riiklikku osakonda. See organisatsioon ühendab mitme Euroopa riigi kohtunikke eesmärgiga propageerida vaidluste sõbraliku lahendamise meetodeid ehk täpsemalt vahendamist. 2006. aastal andis organisatsiooni Prantsusmaa osakond (GEMME France) välja praktilise juhendi kohtunike vahendajatena kasutamise kohta¹⁵⁰, milles käsitletakse ka vahendajate koolitust ja erialaeetikat.
- 97 Mõnes mittesiduvas piirkondlikus vahendamisteemalises dokumendis julgustatakse riike looma struktuure, mis tagaksid vahendamise kvaliteedi. Näiteks Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 perevaidluste vahendamise kohta julgustatakse riike hoolitsema selle eest, et oleks olemas vahendajate valimise ja koolitamise ning neile kvalifikatsiooni andmise kord, ning rõhutatakse, et rahvusvahelise vahendamise erilise tõttu tuleb rahvusvahelise tasandi vahendajatelt nõuda eriväljaõpet.¹⁵¹ Lisaks palutakse riikidel Euroopa Nõukogu soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades kaaluda selliste meetmete võtmist, mis edendaks sobivate normide kehtestamist vahendajate (sh rahvusvaheliste vahendajate) valimise, kohustuste, koolituse ja kvalifikatsiooni jaoks¹⁵². Ka ELi vahendamisdirektiivis, mis on siduv piirkondlik dokument, on sätestatud: „Liikmesriigid soodustavad vahendajate esmast ja täiendkoolitust, et tagada pooltele, et vahendusmenetlus viiakse läbi tõhusalt, erapooletult ja pädevalt.”¹⁵³

143 Vt Legal Services Commission Mediation Quality Mark Standard, 2. tr, september 2009. Kättesaadav aadressil <http://www.justice.gov.uk/downloads/legal-aid/quality/mediation-quality-mark-standard.pdf> (16.06.2012).

144 Näiteks **Iisraeli** riiklik vahendamise ja vaidluste lahendamise keskus töötas justiitsministeeriumi jaoks välja koolitusmudeli. Vt **E. Liebermann, Y. Foux-Levy ja P. Segal**, Beyond Basic Training – A Model for Developing Mediator Competence. – Conflict Resolution Quarterly 23 (2005), lk 237–257.

145 Näiteks vahendajate Euroopa käitumisjuhendis (http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_et.pdf), milles on kehtestatud mitu põhimõtet, mida vahendajad võivad vabatahtlikult järgida, on sätestatud, et „vahendaja peab olema vahendusmenetluses pädev ja asjatundlik”, ning rõhutatakse, et „siia kuuluvad asjakohane väljaõpe ning oma vahendusala hariduse ja vahenduskustade pidev täiendamine” (vt alapunkt 1.1).

146 Vt ka Legislating for Alternative Dispute Resolution – A Guide for Government Policy-Makers and Legal Drafters, NADRAC, november 2006, lk 49 jj. Kättesaadav aadressil <http://www.nadrac.gov.au/publications/PublicationsByDate/Pages/LegislatingforAlternativeDisputeResolution.aspx> (16.06.2012).

147 Association Internationale Francophone des intervenants auprès des familles séparées.

148 Guide de bonnes pratiques en médiation familiale à distance et internationale, vt artikkel 5.

149 GEMME veebisait asub aadressil www.gemme.eu/en.

150 Kättesaadav aadressil <http://www.gemme.eu/en/article/download/150/?codeglueV2=q00pfaop50s2oe44u2nevansa2> (16.06.2012).

151 <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), II põhimõtte punkt c ja VIII põhimõtte punkt e.

152 Vt Euroopa Nõukogu 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (inglise keeles), V põhimõtte.

153 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF>, artikkel 4.

3.2 Eriväljaõpe vahendamiseks rahvusvahelistes lapserööviasjades

- **Rahvusvaheliste lapseröövide puhul tohiks vahendajana tegutseda ainult kogenud perevahendajad, kes on soovitatavalt saanud ka eriväljaõppe rahvusvaheliste lapserööviasjade vahendamises.**
- **Selles valdkonnas tegutsevatel vahendajatel on vaja täiendusõpet, mis säilitaks nende erialase pädevuse.**
- **Riigid peaksid toetama piiriülese perevahendamise ja rahvusvaheliste lapserööviasjade vahendamise jaoks mõeldud koolitusprogrammide loomist ja normide kehtestamist.**

- 98 Kuna rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamine on oma olemuselt eriline, peaks nende juhtumitega tegelema ainult kogenud perevahendajad, kes on saanud väljaõppe rahvusvahelises perevahenduses ehk täpsemalt vahendamises rahvusvaheliste lapseröövide korral¹⁵⁴. Ideaalis võiksid vähem kogenud vahendajad tegutseda sellistes juhtumites ainult kaasvahendajana, kui teine kaasvahendaja on kogenud.
- 99 Rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vaidluste vahendamise väljaõpe peaks valmistama vahendaja ette piiriüleste lapseröövidega seotud eriprobleemideks (mida kirjeldati eespool), võttes aluseks varasema vahendajate baaskoolituse.¹⁵⁵
- 100 Üldiselt peaks vahendajal olema väga pingeliste perevaidluste vahendamiseks vajalikud sotsiaalsed, psühholoogilised ja juriidilised teadmised. Vahendaja peab olema saanud piisava väljaõppe, kuidas hinnata juhtumi sobivust vahendamiseks. Ta peab oskama hinnata poolte võimekust (nt ära tunda vaimse puude ja keeleprobleemid), märgata perevägivalla ja lapsevastase vägivalla tunnuseid ning teha sellest vajalikud järeldused.
- 101 Lisaks peab rahvusvahelise perevahenduse väljaõpe sisaldama vajalikku kultuuride ja keeltega seotud teadmiste ja oskuste täiendamist. Samuti tuleb koolituses anda teadmisi asjaomastest piirkondlikest ja rahvusvahelistest dokumentidest ning riigi õigusaktidest. Kuigi vahendaja roll ei ole õigusnõu andmine, on õigusalsed põhiteadmised piiriüleste perevaidluste puhul hädavajalikud. Nii saab vahendaja paremini aru üldpildist ja tegutseb vastutustundlikult.
- 102 Vastutustundlik vahendamine rahvusvahelistes lapserööviasjades tähendab muu hulgas seda, et vanemaid ärgitatakse keskenduma lapse vajadustele ning neile tuletatakse meelde, et nende peamine vastutus on vastutus lapse heaolu eest. Vanemad peavad last asjaga kursis hoidma ja temaga nõu pidama ning aru saama, et kokkulepitud lahendus saab olla püsiv ainult siis, kui see on kooskõlas kõigi asjaomaste õigussüsteemidega ja tehtud neis õiguslikult siduvaks, aga selleks on vaja asjatundlikku õigusnõu.
- 103 Last kaasava vahendamise jaoks lapseröövi korral on samuti vaja eriväljaõpet.
- 104 Rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamise valdkonnas tegutsevatel vahendajatel on vaja täiendusõpet, mis säilitaks nende erialase pädevuse.
- 105 Riigid peaksid toetama piiriülese perevahendamise ja rahvusvaheliste lapserööviasjade vahendamise jaoks mõeldud koolitusprogrammide loomist ja normide täiustamist.

154 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), VIII põhimõte („International matters” – rahvusvahelised asjad): „e. Kuna rahvusvaheline vahendamine on oma olemuselt eriline, tuleb rahvusvahelistelt vahendajatelt nõuda eriväljaõppe läbimist.”

155 Üks näide erikoolitusprogrammist on ELi kaasrahaostatud projekt TIM („Training in international family mediation” – rahvusvahelise perevahenduse alane koolitus), mille eesmärk on luua Euroopas rahvusvaheliste perevahendajate võrgustik. Võrgustiku ingliskeelne veebileht asub aadressil <http://www.crossbordermediator.eu>. Inglisekeelne lisateave projekti TIM kohta, mida viib ellu Belgia vabaühendus Child Focus koostöös Leuveni Katoliku Ülikooli (Katholieke Universiteit van Leuven) ja Saksamaa vahendusorganisatsiooniga MiKK e.V. (neid toetab rahvusvaheliste lapseröövidega seotud teavitamise ja abistamise keskus Hollandis), MiKK e.V. veebisaidil <http://www.mikk-ev.de/english/eu-training-project-tim/> (16.06.2012).

3.3 Vahendajate nimekirjade koostamine

→ Riigid peaksid kaaluma võimalust toetada perevahendajaid koondavate avalikult kättesaadavate nimekirjade koostamist, et sealt oleks võimalik leida vahendusspetsialiste.

- 106 Piiriüleste perevaidluste jaoks mõeldud vahendusstruktuuride loomise soodustamiseks peaksid riigid kaaluma avalikult kättesaadavate nimekirjade koostamist perevahendajatest kas riiklikul või riikideülel tasandil, et sealt oleks võimalik leida vahendusspetsialiste ja vahendusteenuseid¹⁵⁶. Ideaalis peaks need nimekirjad sisaldama vahendajate kontaktandmeid ning teavet nende spetsialiseerumisvaldkondade, väljaõppe, keeleoskuse, kultuuridevahelise pädevuse ja töökogemuse kohta.
- 107 Samuti võivad riigid jagada teavet nende jurisdiktsioonis rahvusvaheliste perevaidluste lahendamiseks pakutavate vahendusteenuste kohta asjaomase keskse kontaktpunkti¹⁵⁷ kaudu.

3.4 Vahendamise kvaliteedi tagamine

→ Piiriülestes perevaidlustes kasutatavate vahendusteenuste üle tuleks teha järelevalvet ja neid tuleks hinnata. Soovitav on, et seda teeb neutraalne organisatsioon.

→ Riike julgustatakse toetama ühtsete vahendusteenuste hindamise normide kehtestamist.

- 108 Rahvusvaheliste perevaidluste vahendamise kvaliteedi tagamiseks tuleks vahendusteenuste üle järelevalvet teha ja neid hinnata. Ideaalis peaks seda tegema neutraalne organisatsioon. Kui aga sellist organisatsiooni ei ole, peaksid vahendajad ja vahendusorganisatsioonid ise kehtestama läbipaistvad eeskirjad oma teenuste hindamiseks ja nende üle järelevalve tegemiseks. Täpsemalt peaksid vaidluspoolad saama anda vahendamise kohta tagasisidet ja peaks eksisteerima kaebuste esitamise kord.
- 109 Vahendajatel ja vahendusorganisatsioonidel, kes tegelevad rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega, peaks olema struktureeritud ja asjatundlik haldussüsteem, andmete säilitamise ja teenuste hindamise kord ning neile peaks olema kättesaadav vajalik haldus- ja erialane abi.¹⁵⁸
- 110 Riigid peaksid tegutsema vahendusteenuste hindamise ühtsete normide kehtestamise nimel.

156 Näiteks **Prantsusmaa** – üks esimesi riike, kes asutas rahvusvaheliste perevahenduste jaoks keskse kontaktpunkti – koostab kesket nimekirja vahendusspetsialistidest ning **Austria** asutas vahendajate keskregistri aastal 2004 (lisateave lõigus 91); see asub aadressil <http://www.mediatoren.justiz.gv.at/mediatoren/mediatorenliste.nsf/contentByKey/VSTR-7DXPU8-DE-p> (saksa keeles) (16.06.2012). Lisaks on järgmiste riikide 1980. aasta konventsiooniga seotud ankeetidest (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) näha, et neil on olemas vahendajate nimekirjad (mis ei pruugi küll olla kesksed) ja millistelt organisatsioonidelt neid saab: **Ameerika Ühendriigid, Argentina, Belgia, Eesti, Hiina (Hongkongi erihalduspiirkond), Hispaania, Iirimaa, Kreeka, Norra, Panama, Paraguay, Poola, Prantsusmaa, Rumeenia, Sloveenia, Šveits, Taani, Tšehhi, Ungari ja Ühendkuningriik (Inglismaa, Wales ja Põhja-Iirimaa)**.

157 Rahvusvahelise perevahenduse keskest kontaktpunkti on juttu alapeatükis 4.1.

158 Vt vahendusstruktuuride loomise põhimõtted I lisas.

4 Vahendusteenuse kättesaadavus

- Teavet rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite jaoks pakutavate vahendusteenuste kohta ja muud asjaomast teavet (nt vahenduskulude kohta) peab jagama keskasutus või rahvusvahelise perevahenduse keskne kontaktpunkt.
- Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja teiste Haagi konventsioonide¹⁵⁹ osalisriike ärgitatakse looma kesksed kontaktpunktid rahvusvahelise perevahenduse jaoks, et oleks lihtsam saada teavet pakutavate vahendusteenuste ja lapsi puudutavate piiriüleste perevaidluste kohta. Selle ülesande võib anda ka riigi keskasutusele.

- 111 Vahendamine tuleb muuta võimalikult kättesaadavaks. Selleks tuleb anda pooltele, kes on nõus kaaluma vahendamise kasutamist, teavet asjaomases jurisdiktsioonis pakutavate vahendusteenuste kohta ja muud seonduvat teavet.
- 112 Tuleb märkida, et Malta protsessi raames vahendusküsimusega tegelenud töörühma koostatud vahendusstruktuuride loomise põhimõtetes¹⁶⁰, mille eemärk on luua piiriüleste perevaidluste vahendamise struktuurid, palutakse riike, kes on nende põhimõtete järgimisega nõus, luua rahvusvahelise perevahenduse jaoks keskne kontaktpunkt, mis peaks muu hulgas jagama teavet riigis pakutavate perevahendusteenuste kohta (nt rahvusvaheliste perevaidluste vahendajate ja vahendusorganisatsioonide nimekiri, vahenduskulud jms). Lisaks peab keskne kontaktpunkt nende põhimõtete kohaselt andma teavet selle kohta, kust saab nõu perekonnaõiguse ja õigustoimingute kohta, kuidas muuta vahendatud kokkulepe siduvaks ja kuidas seda täita.
- 113 Seda teavet tuleb anda riigikeeles ja kas inglise või prantsuse keeles. Samuti tuleb nende põhimõtete kohaselt teatada HCCH alalisele büroole keskse kontaktpunkti kontaktandmed (sh postiaadress, telefoninumber, e-posti aadress ning vastutava isiku nimi ja mis keeli ta valdab) ning käsitleda kesksel kontaktpunktil esitatud teabepäringuid või abitaotlusi võimalikult kiiresti.
- 114 Kuigi kõnealused põhimõtted koostati eesmärgiga luua piiriülese vahendamise struktuurid juhtumite jaoks, millele ei saa kohaldada Haagi konventsioone, on need asjakohased ka Haagi konventsioonidega seotud juhtumite puhul. Kuna perevahendusteenused on viimastel aastatel arenenud kiiresti ja mitmes suunas, on keeruline saada pakutavatest teenustest ülevaadet või hinnata, millised teenused sobivad kasutamiseks piiriülese lapseröövi juhtumite korral. Sellepärast oleks väga hea, kui Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja/või teiste Haagi konventsioonide osalisriigid koguksid ja edastaksid teavet nende jurisdiktsioonis pakutavate rahvusvahelise perevaidluse vahendamise teenuste kohta ning muud asjaomast teavet, mis on seotud vahendamisega piiriülestes perevaidlustes ja täpsemalt rahvusvahelistes lapserööviasjades.

159 Vahendamise propageerimise kohta teistes Haagi lastealastes konventsioonides lugege osa „Eesmärgid ja kohaldamisala”.

160 Vt I lisa. Vt ka seletuskiri Malta protsessi raames vahendusstruktuuride loomise jaoks koostatud põhimõtete juurde II lisas. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/mediationmemo_e.pdf.

- 115 Ideaalis võiks Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriigis selle rolli täitjaks olla konventsiooni alusel määratud keskasutus.¹⁶¹ Mõni 1980. aasta konventsiooni osalisriik võib siiski eelistada teabejagamise ülesande andmist rahvusvahelise perevahenduse jaoks mõeldud sõltumatule keskele kontaktpunktile. Sellisel juhul võiks keskasutus suunata asjast huvitatud isikud keske kontaktpunkti juurde eeldusel, et nende kahe organisatsiooni vahel toimub tõhus koostöö ja suunamisega ei kaasne tarbetut viivitust tagastamisaotluse menetlemises.
- 116 Kui rahvusvahelise perevahenduse jaoks mõeldud keskeks kontaktpunktiks määratakse väline organisatsioon, tuleb rakendada meetmeid huvide konflikti vältimiseks, eriti juhul, kui see organisatsioon pakub ka ise vahendusteenuseid.
- 117 Tuleb mainida, et teavet Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriikides pakutavate vahendusteenuste kohta saab ka nende riikide ankeetidest (alalise büroo koostatud ankeet valmis 2011. aastal, misjärel osalisriigid selle täitsid) konventsiooni veebilehel¹⁶².

4.1 Vahendamise kättesaadavus – Haagi tagastamismenetluse etapp; vahendamise juurde suunamine/jõudmine

- Vahendamise vms kasutamise võimalust kokkuleppelahenduseni jõudmiseks tuleks tutvustada lapsega seotud rahvusvahelise perevaidluse pooltele võimalikult varakult.
- Vahendusteenust ja muid kokkuleppelahenduse saavutamisele suunatud teenuseid ei tohiks pakkuda mitte ainult enne kohtumenetlust, vaid ka selle ajal ja täitmise etapis.

- 118 Vahendamise ja teiste sõbraliku lahenduseni jõudmist soodustavate meetodite kasutamise võimalust tuleks tutvustada võimalikult vara. Vahendamist võib pakkuda ennetava meetmena juba perevaidluse alguses, et hoida ära võimalikku hilisemat lapseröövi.¹⁶³
- 119 See on eriti oluline neil juhtudel, mil üks vanem tahab pärast paari lahkuminekut asuda elama teise riiki. On vaja parandada inimeste teadlikkust sellest, et tavaliselt ei tohi üks vanem riigist lahkuda ilma teise hooldusõiguse omaniku nõusolekuta (kui too seda õigust ka tegelikult kasutab) või pädeva asutuse loata¹⁶⁴ ning et vahendamine võib pakkuda väärt abi sõbraliku lahenduse leidmisel.

161 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni praktilist toimimist uuriv erikomisjon julgustas 2011. aasta juunis toimunud istungjärgul riike mõtlema sellise keske kontaktpunkti loomisele või keskasutuse keskeks kontaktpunktiks määramisele. Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järeldused ja soovitused, http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles), punkt 61.

162 Inglise keeles kättesaadavad aadressil

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24. Vt ankeedi V osa.

163 Vt ennetavate meetmete hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil

http://www.hcch.net/upload/abdguideiii_e.pdf), alapeatükk 2.1, lk 15–16. Vt ka käesoleva juhendi 14. peatükk.

164 Vt Washingtoni deklaratsioon rahvusvahelise perede ümberasumise kohta, mis võeti vastu 23.–25. märtsini 2010 Ameerika Ühendriikides Washingtonis toimunud rahvusvahelisel justiitskonverentsil perede piiriülese ümberasumise kohta, mille korraldasid Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu toetusel Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents ning Rahvusvaheline Kadunud ja Ärakasutatud Laste Keskus (ICEMEC – International Centre for Missing and Exploited Children). Seal on kirjas, et riigid peaksid tagama, et oleks olemas kord, mille alusel saaks pädevale asutusele esitada taotluse, et saada õigus koos lapsega ära kolida, ning pooli tuleks jõuliselt julgustada seda võimalust kasutama, mitte tegutsema ühepoolset. Washingtoni deklaratsioon on inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/decl_washington2010e.pdf.

- 120 Tuleb rõhutada, et see, kuidas vanematele vahendamist soovitatakse, on väga oluline¹⁶⁵ ja võib olla otsustava tähtsusega vahendamise edukuse jaoks¹⁶⁶. Kuna vahendamine on paljudes jurisdiktsioonides suhteliselt uus asi, on vaja vanematele ausalt ja põhjalikult seletada, mida see endast kujutab ja mida mitte, et nad ei ootaks vahendamiselt liiga palju ega vähe.¹⁶⁷ Kui lapserööv on juba toimunud, tuleb vanematele vahendamise võimalusest teada anda võimalikult vara, kui selliste juhtude jaoks mõeldud vahendusteenused on olemas. Tuleb aga ka rõhutada, et vahendamine ei ole nende ainus võimalus ja vahendamise kasutamine ei takista neil algetada ka kohtumenetlust, kui nad peaksid seda soovima.¹⁶⁸
- 121 Et parandada vaidlusele sõbraliku lahenduse leidmise võimalusi, tuleks vahendamist vms pakkuda mitte ainult enne kohut, vaid ka kohtumenetluse ajal ja täitmisetapis.¹⁶⁹ See, milline pakutavatest teenustest sobib konkreetses etapis kokkuleppelahendusele kaasaaitamiseks kõige paremini, sõltub asjaoludest.
- 122 Nagu alapeatükis 2.1 („Aeg / toimingute kiirus”) juttu oli, on väga tähtis, et rakendatakse kaitsemeetmeid, mis ei võimaldaks lapse võtnud vanemal kasutada vahendamist venitamistaktikana. Selleks on kasulik algetada tagastamismenetlus ja vajaduse korral see vahendamise ajaks peatada.¹⁷⁰

4.1.1 KESKASUTUSE ROLL

- Keskasutused võtavad kas otse või kellegi kaudu sobivaid meetmeid, et pooled jõuaksid vaidluse sõbraliku lahendamiseni.
 - Kui keskasutus saab tagastamisaotluse, peaks ta jagama teavet Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate piiriülese lapseröövi juhtude jaoks sobilike vahendusteenuste kohta, mida asjaomases jurisdiktsioonis pakutakse.
 - Riigid peaksid oma keskasutuse personali koolitusse lisama ka teabe, mis käsitleb vahendamist ja muid sarnaseid toiminguid ning nende kombineerimist.
- 123 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni alusel määratud keskasutused on tähtsad vanemate julgustajad, et nood jõuaks lastega seotud rahvusvahelise perevaidluse sõbraliku lahendamiseni. Nii 1980. kui ka 1996. aasta konventsioonis tunnistatakse vajadust propageerida kokkuleppelahendustele jõudmist ja nõutakse keskasutustelt aktiivset tegutsemist selle nimel. 1980. aasta konventsiooni artikli 7 teise lõigu punktis c on sätestatud, et keskasutused rakendavad abinõusid lapse vabatahtlikuks tagastamiseks või tekkinud olukorrale rahumeelse lahenduse leidmiseks. 1996. aasta konventsiooni artikli 31 punktis b nõutakse samamoodi, et keskasutused peavad võtma kohaseid meetmeid, et soodustada vahendamist, lepitamist või muid seda laadi abinõusid rakendades kokkuleppelahenduste saavutamist lapse või tema vara kaitsmiseks juhtudel, mille suhtes kohaldatakse konventsiooni.
- 124 Seega, kui pooled paluvad piiriüleses perevaidluses keskasutuse abi, peaksid mõlema konventsiooniga seotud keskasutused võimalikult vara jagama teavet pakutavate vahendusteenuste vms kohta, et aidata pooltel jõuda kokkuleppelahenduseeni.¹⁷¹ Seda teavet ei tule aga jagada mitte Haagi konventsioonidega seotud menetlusi käsitleva jms teabe asemel, vaid sellele lisaks.

165 Vt ka S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf, alapeatükk 5.1, lk 17.

166 2006. aasta aruanne vabaühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta, <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf> (inglise keeles), lk 8.

167 S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf, alapeatükk 5.1, lk 18.

168 Sealsamas, lk 17.

169 Vt ka täitmise hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>), alapeatükid 5.1 ja 5.2, lk 25.

170 Vt alapeatükk 2.1.

171 Keskasutus võib selleks tegutseda keskse kontaktpunktina vahendusstruktuuride loomise põhimõtetes (vt I lisa) kirjeldatud tähenduses. Lisateave nende põhimõtete kohta 4. peatüki sissejuhatavas osas. Vt ka jaotis 4.1.4.

- 125 Näiteks kui lapseta jäänud vanem pöördub rahvusvahelise lapseröövi korral (kas otse või taotluse esitanud riigi keskasutuse kaudu) taotluse saanud riigi keskasutuse poole, peab viimane andma vanemale teavet Haagi konventsioonidega seotud toimingute kohta ning vahendamise jms kohta, mida on asjaomases jurisdiktsioonis võimalik kasutada. Ühtlasi võib keskasutus, kui ta pöördub lapse võtnud vanema poole lapse vabatahtliku tagastamise ettepanekuga¹⁷², anda talle teada vahendamise jms kasutamise võimalusest kokkuleppelahenduse saavutamiseks. Ka taotluse esitanud riigi keskasutus võib anda lapseta jäänud vanemale Haagi tagastamismenetlusega seotud teabe kõrval teavet vaidluse sõbraliku lahendamise meetodite kohta. Asjaomaste vahendusteenuste kohta teabe jagamise kohustuse võib delegeerida ka mõnele teisele organisatsioonile.¹⁷³
- 126 See aga ei tohi mõjutada keskasutuse kohustust menetleda tagastamistaotlusi võimalikult kiiresti. Keskasutustel on erikohustus juhtida tähelepanu sellele, et lapseröövi juhtumite puhul on aeg ülitähtis. Kui keskasutus delegeerib asjaomastest vahendusteenustest teavitamise mõnele teisele organisatsioonile, peab ta tagama, et vaidluspoolte suunamine selle organisatsiooni juurde ei tekita viivitust. Samuti, kui pooled otsustavad vahendamise kasuks, tuleb neile teada anda, et vahendamine ja tagastamismenetlus võivad toimuda samal ajal.¹⁷⁴
- 127 2006. aastal valminud võrdlevas uuringus Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud vahendusmenetluste kohta¹⁷⁵ tehti kindlaks mõned keskasutused, kes propageerivad aktiivselt vahendamist, pakkudes neid teenuseid teatud juhtudel ise või kasutades kohaliku vahendaja teenuseid. Nagu näha ka 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetidest¹⁷⁶, tegutseb üha enam keskasutusi tänapäeval ettenägevalt, julgustades pooli kasutama vahendamist vms, et lahendada vaidlus kokkuleppega.¹⁷⁷
- 128 Riike julgustatakse lisama keskasutuse personali väljaõppesse üldteavet vahendamise jms kohta ning eriteavet rahvusvahelise lapseröövi korral pakutavate vahendusteenuste jms kohta.

172 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikli 7 teise lõigu punkt c ja artikkel 10.

173 Näiteks võib taotluse saanud riigil olla rahvusvahelise perevahenduse keskseks kontaktpunktiks määratud mõni muu asutus, mitte keskasutus (vt lõik 111), ning sellele kontaktpunktile on pandud kohustus jagada teavet nii vahendamise kohta Haagi konventsioonidega mitteseotud juhtumite korral kui ka selliste vahendusteenuste kohta, mida pakutakse spetsiaalselt rahvusvaheliste lapseröövidega seotud juhtumite korral, millele kohaldatakse 1980. aasta konventsiooni.

174 Sellest, miks on hea algtada Haagi tagastamismenetlus enne vahendusmenetlust, on juttu alapeatükis 2.1.

175 Vt S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf, alapeatükk 2.4, lk 10.

176 Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24.

177 Näited. **Prantsusmaal** võttis keskasutus 2007. aasta aprillis üle rahvusvahelise perevahenduse abimissiooni (Mission d'aide à la médiation internationale pour les familles, MAMIF) ülesanded. MAMIF asutati vahendamise edendamiseks piiriüleste perevaidluste korral. See osales ka **Prantsusmaa** ja **Saksamaa** vahelises vahendusprogrammis. Prantsuskeelset lisateavet **Prantsusmaa** keskasutuse panusest rahvusvahelisse perevahendamisse (aide à la médiation familiale internationale, AMIF) saab aadressilt <http://www.justice.gouv.fr/justice-civile-11861/enlevement-parental-12063/la-mediation-21106.html> (16.06.2012). **Šveitsis** kehtestati 1. juulil 2009 jõustunud 21. detsembri 2007. aasta föderaalseadusega rahvusvaheliste lapseröövide ning laste ja täiskasvanute kaitsmise konventsioonide kohta (Bundesgesetz über internationale Kindesentführung und die Haager Übereinkommen zum Schutz von Kindern und Erwachsenen (BG-KKE) vom 21. Dezember 2007) **Šveitsi** keskasutuse jaoks konkreetsed kohustused lepitus- ja vahendusmenetluste propageerimiseks. Vt seaduse artiklid 3 ja 4 (saksa keeles kättesaadav aadressil <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/211.222.32.de.pdf>, mitteametlik tõlge inglise keelde aadressil <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/211.222.32.en.pdf>). **Saksamaal** teavitab vanemaid vahendamisvõimalusest keskasutus. Lisaks teatasid ka järgmised riigid 1980. aasta konventsiooniga seotud ankeetides (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24), et nende keskasutus jagab teavet vahendamise kohta: **Ameerika Ühendriigid**, **Belgia**, **Eesti**, **Hiina (Hongkongi erihalduspiirkond)**, **Hispaania**, **Kreeka**, **Paraguay**, **Poola** (ainult taotluse esitajale), **Rumeenia**, **Sloveenia**, **Tšehhi**, **Ungari**, **Venezuela**, **Ühendkuningriik (Inglismaa, Wales ja Põhja-Iirimaa)**. **Argentinas** ja **Tšehhis** pakub keskasutus ka vahendusteenust, vt riigiankeetide jaotis 19.3 (sealsamas).

4.1.2 KOHTUNIKE/KOHTUTE ROLL

- 129 Kohtute roll perevaidlustes on viimastel aastakümnetel paljudes õigussüsteemides märgatavalt muutunud. Kokkuleppelahendused on kirjutatud paljude riikide tsiviilmenetlust ja eelkõige perekonnaõigust käsitlevatesse seadustesse.¹⁷⁸ Tänapäeval on kohtunikele sageli pandud kohustus püüda viia pooled sõbraliku lahenduseni. Mõnes õigussüsteemis võib lastega seotud perevaidluste korral olla koosolek vahendamisinfo edastamiseks või vahendamise vms kokkuleppelahendusele jõudmist soodustava meetodi kasutamine pooltele teatud juhtudel isegi kohustuslik.¹⁷⁹

- Kohtunik, kelle poole on rahvusvahelise lapseröövi asjas pöördutud, peab otsustama, kas konkreetse juhtumi puhul on mõistlik suunata pooled vahendaja juurde, kui selles jurisdiktsioonis pakutakse vahendusteenuseid piiriülese lapseröövi juhtumite jaoks, millele kohaldatakse Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni. Sama kehtib ka muude kokkuleppelahenduse saavutamisele suunatud meetodite kohta.
- Riigid peaksid oma kohtunike koolitusse lisama ka teabe, mis käsitleb vahendamist ja muid sarnaseid toiminguid ning nende kombineerimist kohtumenetlusega.

- 130 Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korral on kohtul kokkuleppelahenduseni jõudmises suur osa. Sõltumata sellest, kas pädev keskasutus on juba vahendamist soovitanud, peaks kohus, kelle poole on pöördutud Haagi tagastamismenetlusega seoses, otsustama, kas suunata pooled vahendaja vms teenusepakkuja juurde, kui nad on olemas ja sobivad. Seda otsust võib mõjutada mitu tegurit, sealhulgas konkreetse juhtumi üldist vahendamiskõlblikkust mõjutavad asjaolud¹⁸⁰ ning see, kas on olemas sobivaid teenuseid ehk teenuseid, mille pakkujad tulevad toime lühikese ajakavaga ja teiste rahvusvahelise lapserööviga seotud erinõuetega. Kui enne Haagi tagastamismenetlust on vahendamist juba proovitud, aga edutult, ei ole mõistlik seda uuesti soovitada.

178 Näiteks **Iisraelis** võivad kohtud tsiviilmenetluse igas etapis teha pooltele ettepaneku, et nad lahendaksid asja või osa sellest vahendamise abil; vt **Iisraeli** 10. augusti 1993. aasta määruse nr 5539 paragrahv 3. Ka **Austraalias** on 1975. aasta perekonnaseaduse (viimati muudetud 2010. aasta seadusega nr 147) artiklites 13C jj sätestatud, et kohus, kes selle seaduse reguleerimisalasse kuuluvat asja menetleb, võib menetluse igas etapis teha ühe või mitu seal nimetatud määrust, millest üks on see, et pooled suunatakse perevaidluse lahendamise teenuse juurde, mis sisaldab ka vahendamist; seaduse terviktekst on kättesaadav aadressil <http://www.comlaw.gov.au/Details/C2010C00870> (16.06.2012). Üldisem ingliskeelne teave vaidluste lahendamise alternatiivmeetodite edendamise kohta **Austraalias** on kättesaadav Austraalia riikliku vaidluste alternatiivse lahendamise nõuandekogu (NADRAC) veebisaidil <http://www.nadrac.gov.au/>. NADRAC on 1995. aastal asutatud sõltumatu organisatsioon, mis nõustab **Austraalia** peaprokuröri vaidluste lahendamise alternatiivmeetodite arengu küsimustes. **Lõuna-Aafrikas** julgustatakse 2005. aasta lasteseaduses nr 38 (viimati muudetud 2008. aastal, kättesaadav aadressil <http://www.justice.gov.za/legislation/acts/2005-038%20childrensact.pdf> (16.06.2012)), lahendama perevaidlusi sõbralikult ja lubatakse kohtunikel suunata teatud asjad vahendamisele või muu sarnase teenuse juurde.

179 Vt nt **Ühendkuningriigi (Inglismaa ja Wales)** tegevusjuhend nr 3A (Practice Direction 3A – Pre-Application Protocol for Mediation Information and Assessment – Guidance for HMCS), mis jõustus 6. aprillil 2011 ja on kättesaadav aadressil http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/family/practice_directions/pd_part_03a (16.06.2012). Kui ei kohaldata eelnimetatud protokollis kehtestatud erandeid, on selles perevaidluste menetlemise jaoks sätestatud, et enne, kui isik esitab kohtule taotluse lahendi saamiseks mingis perevaidluses, peab see isik või tema advokaat võtma ühendust perevahendajaga, kes annab teavet perevahenduse ja teiste vaidluste lahendamise alternatiivmeetodite kohta.

180 Vt alapeatükk 4.2.

- 131 Kui kohtunik soovib mingi juhtumi vahendamisele, peab ta saama ohjata selle ajakava. Sõltuvalt kohaldatavast menetlusõigusest võib kohtunik otsustada kohtumenetluse vahendamise ajaks lühiajaliselt peatada¹⁸¹ või kui seda ei ole vaja, määrata järgmise kohtuistungiga, milleks vahendamine peab olema lõpule viidud. Nii tuleb anda vahendamiseks mõistlik, aga küllaltki lühike ajavahemik (nt 2–4 nädalat)¹⁸².
- 132 Samuti on soovitatav, et kui kohtunik suunab pooled vahendaja juurde, jääb asja haldamine järjekindluse tagamiseks endiselt temale.
- 133 Kui aga rääkida kohtumenetluse ajal toimuvast vahendamisest, siis selle saab jagada kaheks: kohtupõhine ehk kohtuga seotud vahendamine ja kohtuväline vahendamine¹⁸³.
- 134 Tsiviilvaidluste (sh perevaidluste) jaoks on välja töötatud mitu kohtupõhist või kohtuga seotud vahendusmenetlust¹⁸⁴. Neis pakub vahendusteenust kas kohtus töötav vahendaja või vahendajakoolituse läbinud kohtunik, kes ei ole konkreetset asja arutav kohtunik¹⁸⁵. Enamikus riikides on need kohtuga seotud või kohtupõhised vahendusteenused loodud siiski selgelt riigisiseste vaidluste vahendamiseks. Seetõttu tuleb hoolega kaaluda olemasolevate kohtupõhiste või kohtuga seotud vahendusmenetluste kohandamist rahvusvaheliste perevaidluste ja eelkõige Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vaidluste erivajaduste jaoks. Kui olemasolev kohtuga seotud või kohtupõhine vahendusteenus vastab käesolevas juhendis kirjeldatud põhikriteeriumidele, mis on lapserööviga seotud vahendusmenetluse puhul hädavajalikud, võib Haagi tagastamismenetluses kaaluda selle teenuse juurde suunamist.
- 135 Kohtumenetluse ajal on võimalik suunata ka kohtuvälise vahendaja juurde ehk vahendaja või vahendusorganisatsiooni juurde, kes ei ole kohtuga otseselt seotud.¹⁸⁶ Nagu kohtupõhise või kohtuga seotud vahendusteenusegi puhul tuleb olemasolevate kohtuväliste vahendusteenuste kohandamist rahvusvaheliste perevaidluste erivajadustele kaaluda väga hoolikalt.

181 Näiteks **Ühendkuningriigis (Inglismaa ja Wales)** võib kohus, kelle poole Haagi tagastamismenetluse asjus pöörduti, suunata pooled vahendaja juurde, et istungite vaheajal toimuks vahendamine. Vt **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf, alapeatükk 5.2, lk 18, kus on juttu **Ühendkuningriigist** ja organisatsiooni „reunite” vahendamise katseprojektist (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf>). Sellest, miks on hea algatada Haagi tagastamismenetlus enne vahendusmenetlust, on juttu käesoleva juhendi alapeatükis 2.1. Kohustuslikest vahenduskohutemistest on juttu jaotises 6.1.1.

182 Nt **Uus-Meremaa** perekonnaasjade kohus järgib tegevusjuhendit „Hague Convention Cases: Mediation Process – Removal, Retention And Access”, mis on kättesaadav aadressil <http://www.justice.govt.nz/courts/family-court/practiceand-procedure/practice-notes/> ja milles on sätestatud, et Haagi konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate lapseröövide korral peab vahendamine toimuma 7–14 päeva jooksul.

183 Vt terminoloogiaosa ja Euroopa Nõukogu 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (inglise keeles), III põhimõte („Organisation of mediation” – vahendamise korraldus): 4. Vahendamine võib toimuda kohtumenetluse raames või väljaspool seda.

184 Riike, kus pakutakse kohtuga seotud vahendusteenuseid, on palju. Teiste seas pakuvad seda **Argentina** (seadus „Ley 26.589 - Mediación y Conciliación” (03.05.2010, Boletín Oficial de 06.05.2010), mis asendab varasemat, 1995. aasta seadust ja mille kohaselt on vahendamine kohustuslik enamikus tsiviilasjadest, välja arvatud mõned erandid (nt hooldusõigus), vt artiklid 1 ja 5), **Saksamaa** (kohtuga seotud vahendamist kasutatakse tsiviilasjades mitmel liidumaal; vt muu hulgas Alam-Saksimaa vahendamise katseprojekti aruannet „Gerichtsnähe Mediation in Niedersachsen” (Göttingen, 2006), mille tellis Alam-Saksimaa justiits-, majandus- ja kultuuriministeerium ja mille koostas G. Spindler) ja **Mehhiko** (vt 8. jaanuari 2008. aasta seadus „Ley de Justicia Alternativa del Tribunal Superior de Justicia para el Distrito Federal”, mida muudeti viimati 8. veebruaril 2011 (Gaceta Oficial del Distrito Federal el 08 de enero de 2008, nr 248 ja Gaceta Oficial del Distrito Federal el 08 de febrero de 2011, nr 1028); vahendamist vahendab Centro de Justicia Alternativa (vaidluste alternatiivse lahendamise keskus) Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federali (föderaalpiirkonna ülemkohus) juures; keskus on vahendamise korraldusasutus, kes muu hulgas määrab registreeritud vahendajate nimekirja alusel vahendaja).

185 Kohtuniku vahendus- ja lepitamistegevuse erinevusest on juttu terminoloogiaosas.

186 Vt terminoloogiaosa ja Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters (http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf), alapeatükk 2.4, lk 6.

- 136 Paljud vahendusmenetlused, mis on spetsiaalselt välja töötatud lapseröövi juhtudeks, millele kohaldatakse Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni, on praegu kohtuvälised.¹⁸⁷
- 137 Kui pooled on vahendamise vms tulemusena jõudnud kokkuleppele, võib kohus, kelle poole Haagi tagastamismenetluse jaoks pöörduti, sõltuvalt kokkuleppe sisust ja kohtu jurisdiktsioonist¹⁸⁸ muuta kokkuleppe kohtumääruseks.
- 138 On väga tähtis, et rahvusvaheliste perevaidlustega tegelevad kohtunikud teaksid piisavalt vahendamisest jms vaidluste sõbralikku lahendamist soodustavatest teenustest ning nende võimalikust kombineerimisest kohtumenetlusega. Sellepärast julgustatakse riike andma kohtunikele nende väljaõppe ajal sellist üldteavet.
- 139 Just Haagi tagastamismenetlusega tegelevate kohtunike väljaõpe peaks sisaldama teavet vahendusmeetodite jms kohta, mida saab kasutada rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korral.

4.1.3 JURISTIDE JA TEISTE SPETSIALISTIDE ROLL

- 140 Viimastel aastatel on paljudes jurisdiktsioonides muutunud juristide ja kohtute roll perevaidlustes, sest rohkem on hakatud tähelepanu pöörama kokkuleppelahenduste leidmisele. Tunnistades peresuhte püsiva ja rahumeelse aluse tähtsust, soovivad juristid tänapäeval rohkem kokkuleppelahendusele jõudmist, mitte ei minda kliendi nimel teise poolega sõtta.¹⁸⁹ Seda suundumust näitavad niisugused uued asjad nagu juristide abistav koostöö ja advokaatide koostöö¹⁹⁰ ning see, et üha rohkem juriste on saanud vahendajakoolituse.
- Juristide väljaõpe peab sisaldama teavet vahendamise jms kohta.
 - Juristid ja teised spetsialistid, kes tegelevad rahvusvaheliste perevaidluste pooltega, peaksid võimaluse korral ärgitama neid saavutama sõbralikku kokkulepet.
 - Kui rahvusvahelise perevaidluse pooled otsustavad vahendamise kasuks, peaksid nende juriidilised esindajad pooli toetama, andes neile õigusteavet, mida on vaja teadva otsuse tegemiseks. Lisaks peavad juriidilised esindajad pooli toetama vahendatud kokkuleppele kõikides asjaomastes jurisdiktsioonides õiguslike tagajärgede andmisel.
- 141 Nagu eespool kohtunike koolitusega seoses mainiti, on oluline, et riigid parandaksid juristide teadlikkust vaidluste sõbralikust lahendamisest. Juristide õppekava peab sisaldama teavet vahendamise jms kohta.
- 142 Kui juristid esindavad lapsega seotud rahvusvahelise perevaidluse pooli, peavad nad teadma, et nende vastutus kliendi eest hõlmab ka teatavat vastutust lapse huvide ja heaolu eest. Kuna kokkuleppelahendus on üldjuhul lapse jaoks parim, peavad juriidilised esindajad vahendamise korral pooli toetama ja tegema teise poole juriidilise esindajaga tihedat koostööd, kui nende volitused seda võimaldavad.
- 143 Kui pooled on otsustanud proovida vahendamist, on juriidilistel esindajatel oluline roll neile teadva otsuse langetamiseks vajaliku teabe jagamisel ja vahendatud kokkuleppele õiguslike tagajärgede andmisel kõikides asjaomastes õigussüsteemides. Tuleb rõhutada, et kuna rahvusvaheliste perevaidluste puhul on õiguslik olukord väga keeruline, peaksid juristid esindama sellise vaidluse poolt ainult juhul, kui neil on olemas vajalikud eriteadmised. Asjatundmatu juristi tegevus rahvusvahelise lapseröövi juhtumi puhul võib olla isegi kahjulik ja tekitada sõbraliku lahenduse leidmisele lisatakistusi. Vahendamise korral võib see suurendada poolte ebavõrdsust.

187 Näiteks Hollandis, Saksamaal ja Ühendkuningriigis (Inglismaa ja Wales); lisateave joonealuses märkuses nr 101.

188 Vt 12. ja 13. peatükk.

189 Vt N. ver Steegh, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 666 jj ning viited.

190 Teistest vaidluste sõbraliku lahendamise viisidest ja nende kasutamiskõlblikkusest rahvusvahelise lapseröövi korral on juttu 15. peatükis.

- 144 Sõltuvalt sellest, kuidas vahendamine on korraldatud ning millised on vahendaja(te) ja poolte soovid, võivad juriidilised esindajad viibida mõnel või igal vahenduskohtumisel. Juristid, kes lähevad koos klientidega vahenduskohtumisele, peavad aga mõistma, et nende roll on seal hoopis teistsugune ja teisejärguline.
- 145 Tihe koostöö asjatundjast juriidilise esindajaga on eriti oluline siis, kui hinnatakse, kas poolte eelistatav lahendus on mõlema jurisdiktsiooni nõuetega sobiv, ja mida edasi teha, et muuta kokkulepe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks.
- 146 Muidugi võib jurist ka ise vahendamisega tegeleda, kui ta vastab asjaomases jurisdiktsiooniks vahendajatele kehtestatud nõuetele. Selles asjas, milles ta poolt esindab, ta aga huvide konflikti tõttu vahendajana tegutseda ei tohi.¹⁹¹
- 147 Jurist võib perevaidluse sõbralikule lahendamisele kaasa aidata ka teistmoodi. Teistest kokkuleppelahenduste soodustamise moodustest (sh advokaatide koostööst) on juttu 15. peatükis.

4.2 Vahendamiskõlblikkuse hindamine

→ Hinnata tuleb iga konkreetse juhtumi sobivust vahendamise jaoks.

- 148 Enne vahendamise alustamist rahvusvahelise lapseröövi korral tuleb hinnata, kas juhtum sobib vahendamiseks või mitte¹⁹². Nii saab vältida viivitust, mis tekib, kui püütakse pakkuda vahendusteenust selleks sobimatu juhtumi korral. Samuti saab sellise esialgse hindamise käigus kindlaks teha juhtumid, millega on seotud eriprobleemid (nt perevägivald või alkoholi- või narkosõltuvus) ja mille puhul tuleb kasutada spetsiaalseid kaitsemeetmeid või mis ei ole üldse vahendamiseks sobivad.¹⁹³
- 149 Sellega seoses tekib kaks küsimust: 1) mida tuleks vahendamiskõlblikkuse hindamisel vaadelda ja 2) kes võib seda teha või peaks seda tegema.
- 150 Vahendamiskõlblikkust tuleb hinnata iga juhtumi puhul eraldi. Mingeid universaalseid reegleid selleks aga ei ole. Juhtumi vahendamiskõlblikkus sõltub selle konkreetsetest asjaoludest ning teatud määral olemasolevate vahendusteenuste võimalustest ja omadustest, samuti vahendaja normidest.

191 Jurist ei saa olla neutraalne erapooletu kolmas isik ja samal ajal kaitsta erialaselt ka oma kliendi huve.

192 Vt 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotise 19.4 punktid c ja d. Sealte leiate teavet vahendamiskõlblikkuse hindamise kohta erinevates 1980. aasta konventsiooni osalisriikides.

193 Vt ka 10. peatükk („Vahendamine ja süüdistused perevägivallas”).

- 151 Rahvusvahelise lapseröövi juhtumi vahendamiskõlblikkust võivad mõjutada muu hulgas järgmised asjaolud:
- poolte soov vahendamist kasutada,¹⁹⁴
 - ega poolte seisukohad ei ole vahendamise jaoks liiga erinevad,
 - märgid perevägivallast ja selle raskusastmest,¹⁹⁵
 - alkoholi või narkootikumide tarvitamisest tulenev teovõimetus,¹⁹⁶
 - muud viited suurele tingimisjõu erinevusele,
 - märgid lapse väärkohtlemisest.
- 152 Juhtumi vahendamiskõlblikkuse hindamine peab hõlmama konfidentsiaalset jutuajamist kummagi poolega, et nad saaksid vabalt rääkida vahendamisega seotud mureküsimumustest.
- 153 Esialgsel jutuajamisel pooltega, kui hinnatakse juhtumi vahendamiskõlblikkust, saab käsitleda ka logistilisi küsimusi, mis võivad olla seotud näiteks ühe poole puudega, millega on vaja vahenduskohatumiste kavandamisel arvestada. Samuti saab siis käsitleda vahendamiskeel(t)e teemat ning seda, kas tuleks korraldada lapsega suhtlemine vahepealsel ajal ja kas laps on juba nii vana/küps, et võiks kuulata ära ka tema arvamuse. Lapse ärakuulamisest vahendamise käigus on pikemalt juttu 7. peatükis.
- 154 Esialgne hindamisvestlus on ka hea võimalus teavitada pooli vahendusmenetluse üksikasjadest ning vahendamise ja Haagi tagastamismenetluse omavahelisest mõjust.¹⁹⁷
- 155 Juhtumi vahendamiskõlblikkust peaks hindama vahendaja või mõni teine kogenud spetsialist, kes on tuttav rahvusvahelise perevahenduse toimimisega. Riskantsete juhtumite ja tingimisjõu erinevuse äratundmiseks on vaja eriväljaõpet. See, kas hindamise viib läbi vahendusteenusega seotud isik, keskasutuse või mõne muu keskse organi või kohtu töötaja, sõltub palju viisist, kuidas vahendamine on asjaomases jurisdiktsioonis korraldatud. Mõned vahendajad rõhutavad, et juhtumi vahendamiskõlblikkust peab hindama vahendaja, kelle poole vahendamiseks pöörduti.¹⁹⁸ Teised eelistavad, et seda teeks nende kolleeg, kes on pooltele pakutud teenusega tuttav.

194 Kui isik, kes ei tea vahendamisest midagi, on vahendamise vastu, võib vahendamise lähem tutvustamine tema arvamust muuta. Vt ka jaotis 6.1.1, kus on juttu vahendamise vabatahtlikkusest.

195 Näiteks mõned vahendajad tavaliselt keelduvad väidetavalt perevägivallaga seotud juhtumite vahendamisest. Teised võivad selliseid juhtumeid vahendamiseks sobivaks pidada, aga see sõltub vägivalla astmest ja kasutada olevatest kaitsemeetmetest, mis väldivad asjaomaseid riske. Vt 10. peatükk.

196 Kui juhtumit peetakse siiski vahendamiskõlblikuks, tuleb kasutada kaitsemeetmeid, et asjaomane pool ei oleks teisest ebasoodsamas olukorras.

197 Vt ka jaotis 6.1.2 teadva nõusoleku kohta.

198 Sellega seoses tuleb rõhutada, et see, kas vahendaja on konkreetset juhtumit nõus vahendama, ja juhtumi vahendamiskõlblikkus on kaks eri asja. Kui on tehtud kindlaks, et juhtum on vahendamiskõlblik, võib vahendaja, kelle poole pooled vahendamissooviga pöörduvad, ikkagi otsustada, kas ta tahab sellega tegeleda või mitte.

- 156 Kui juhtumi vahendamiskõlblikkust hindab keegi, kes ei tunne asjaomaseid vahendusteenuseid, on oht, et seda peab hindama ka vahendusteenusega tuttav isik või vahendaja, kelle poole vahendamiseks pöörduti. See aga viidab aega ja võib tekitada lisakulusid.
- 157 Paljudes rahvusvahelise lapseröövi juhtumite jaoks loodud vahendusteenustes kasutatakse esialgselt hindamist edukalt.¹⁹⁹ Mõnes programmis hinnatakse juhtumi vahendamiskõlblikkust kirjaliku küsimustiku ja telefonivestluse abil.

4.3 Vahenduskulud

- Tuleb teha kõik võimalik selleks, et vahenduskulud ei oleks poolte jaoks nii suured, et nad vahendamist kasutada ei taha või ei saa.
- Riigid peaksid kaaluma, kas mitte pakkuda rahvusvaheliste lapseröövide korral pooltele vahendamise jaoks tasuta õigusabi.
- Vahendusteenuse kulude ja võimalike edasiste kulude, aga ka Haagi tagastamismenetlusega seotud kulude kohta tuleb anda läbipaistvat teavet.

- 158 Poolte soovi vahendamist proovida mõjutavad tõenäoliselt sellega seotud kogukulud. Need võivad sisaldada juhtumi vahendamiskõlblikkuse hindamist, vahendajatasu, reisikulusid, vahendamiseks kasutatavate ruumide renti, võimalikke tõlgi- või eksperditasusid ning võimalikke juriidilise esindaja kulusid. Vahendajatasu, mis võib olla kas tunni- või päevatasu, võib jurisdiktsiooniti ja vahendusteenuseti väga palju erineda.
- 159 Mõnes spetsiaalselt rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite jaoks loodud katseprojekti on pakutud vahendusteenuseid tasuta.²⁰⁰ Paljudes jurisdiktsioonides on selliste juhtumitega seotud vahendamise jaoks pikemaajalise rahastuse leidmine siiski keeruliseks osutunud.
- 160 Paljudes jurisdiktsioonides ei ole vahendajatasule õigusaktidega mingit piirangut kehtestatud ja see on jäetud turu otsustada.²⁰¹ Paljud vahendajad on vahendusühendusse astudes siiski andnud ka nõusoleku pakkuda tasuta teenust või hakanud järgima käitumisjuhendit, mille kohaselt nad peavad kehtestama mõistliku tasu, võttes arvesse teema laadi ja keerukust, vahendamisaega ning vahendaja teadmisi ja kogemusi.²⁰² Mitmes käitumisjuhendis on kirjas ka see, et vahendajatasu ei tohiks sõltuda tulemusest.²⁰³ Teistes riikides on vahendamistasud kindlaks määratud õigusaktides või kohtu poolt ja poolte vahel ära jaotatud.²⁰⁴

199 Nt **Ühendkuningriigi (Inglismaa ja Wales)** organisatsiooni „reunite” süsteem. Vt Mediation Leaflet, kättesaadav aadressil <http://www.reunite.org/edit/files/Downloadable%20forms/Mediation%20Leaflet.pdf> (16.06.2012). Vt ka 2006. aasta aruanne vabaühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf>), lk 10 ja 13, kus on kirjas, et lapseröövi juhtumi vahendamiskõlbmatust näitavad järgmised asjaolud: 1) üks vanem ei ole vahendamisega nõus; 2) vanemate seisukohad on liiga erinevad; 3) tegu võib olla perevägivallaga või see on liiga tõsine; 4) tegu võib olla lapse väärkohtlemisega.

200 Nt **Prantsusmaa ja Saksamaa** vahendusprojekt ning 2006. aasta aruanne vabaühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf>). Vt ka **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf; vabaühenduse „reunite” vahendamise katseprojektist on juttu alapeatükis 5.3, lk 19:

„Reunite” sai katseprojekti jaoks teadusstipendiumi sihtasutuselt Nuffield Foundation. Taotluse esitanud vanemale hüvitati kõik vahendamisega seotud kulud (sh reisikulud **Ühendkuningriiki** ja tagasi) kuni teatud ülemmäärani. Samuti hüvitati täielikult lisareisikulud ning majutus- ja elamiskulud. Stipendium kattis ka vahendaja-, haldus- ja tõlgitasud. **Ühendkuningriigis** elavale vanemale hüvitati samuti kõik reisi- ja elamiskulud ning talle tagati vajaduse korral ka majutus.”

201 Vt **K. J. Hopt** ja **F. Steffek**, Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen, lk 33.

202 Vt Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters (http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf), jaotis 2.7.3, lk 12.

203 Sealsamas, lk 12 ja 13 ning sealsed viited.

204 Vt **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf. Alapeatükk 5.3, lk 19, kus on juttu muu hulgas **Prantsusmaast**, kus kohtuga seotud vahendamise vahendustasud määrab kindlaks kohus. Veel näiteid: **K. J. Hopt** ja **F. Steffek**, Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen, lk 34.

- 161 Igal juhul tuleb teha kõik selleks, et vahenduskulud ei oleks pooltele hirmutavad või üle jõu käivad. Tunnustades rahvusvaheliste lapseröövidega seotud vahendamise eeliseid, pakuvad mõned riigid sellist vahendamist tasuta või on see lisatud tasuta õigusabi süsteemi.²⁰⁵ Riigid, kes seda veel teinud ei ole, peaksid kaaluma, kas poleks mõistlik lisada vahendamine tasuta õigusabi süsteemi või teha midagi muud, et vahendusteenused oleks piiratud võimalustega pooltele tasuta või mõistliku hinnaga.²⁰⁶
- 162 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni suur saavutus on see, et mõnes riigis on tagastamismenetlus taotluse esitanud vanemale täiesti tasuta²⁰⁷ ja teistes saab Haagi menetluste jaoks kasutada riiklikku tasuta õigusabi süsteemi.²⁰⁸ Väga hea oleks, kui sarnast abi pakutaks ka 1980. aasta konventsiooniga seotud vahendamise jaoks rahvusvaheliste lapseröövide korral.
- 163 Vahendamisega seotud kulutused on oluline osa vahendamise kättesaadavusest. Teave vahendamistase ja muude asjaomaste kulude kohta (nt tasud vahendatud kokkuleppe mõlemas jurisdiktsioonis siduvaks muutmise eest) on poolte jaoks vahendamise katsetamise üle otsustamisel oluline.
- 164 Seetõttu tuleb vanematele anda selget üksikasjalikku teavet kõikide vahendamisega seotud kulutuste kohta, et nad saaksid oma tõenäolisi väljaminekuid õigesti hinnata.²⁰⁹
- 165 Sageli soovitatakse esitada see teave kirjalikult enne vahendamist.²¹⁰ See võib olla kirjas näiteks vahenduslepingus, mis sageli enne vahendamist poolte ja vahendaja vahel sõlmitakse.²¹¹

205 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate rahvusvaheliste lapseröövide korral pakutakse tasuta vahendamist näiteks **Iisraelis** (vahendamine kohtu abiteenistuse kaudu), **Norras**, **Prantsusmaal** (keskasutuse korraldatud vahendamine), **Rootsis** (kui vahendaja määrab kohus) ja **Taanis**. Vt ka 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotise 19.3 punkt d. Tasuta õigusabi on rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite vahendamise jaoks kättesaadav teataval tingimustel näiteks **Ühendkuningriigis (Inglismaa ja Wales)**, kui õigusteenuste komisjon (Legal Service Commission) on andnud vahendajale või vahendamisorganisatsioonile riikliku rahastamise kontsessiooni pakkuda õigusabikõlblikele klientidele riigi rahastatavat vahendusteenust; vt <http://www.legalservices.gov.uk>. Ka **Hollandis** antakse vahendamise puhul tasuta õigusabi, kui vahendaja on registreeritud Hollandi tasuta õigusabi ametis (ameti veebisait www.rvr.org); vt **Hollandi** tasuta õigusabi seadus (Wet op de rechtsbijstand). Lisaks võib tasuta õigusabi alla 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) kohaselt kuuluda ka rahvusvahelise lapseröövi seotud vahendamine näiteks järgmistes riikides: **Argentina, Iisrael, Sloveenia, Šveits ja Ühendkuningriik (Põhja-Iirimaa)**.

206 Vt ka Euroopa Nõukogu 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (inglise keeles), III põhimõtte kolmas lõik („Organisation of mediation” – vahendamise korraldus):

„9. Riigid peaksid kaaluma, kas mitte pakkuda vahendusteenuseid osaliselt või täielikult tasuta või lisada vahendamine tasuta õigusabi süsteemi, eriti juhul, kui ühe poole huvide kaitsmisele on vaja pöörata eritählepanu.

10. Kui vahendamine nõuab kulutusi, peavad need olema mõistlikud ning võrdelised vaidlusaluse asja tähtsuse ja vahendaja töömahuga.”

207 1980. aasta konventsiooni artikli 26 teises lõigus on kirjas, et osalisriik võib mitte nõuda avalduse esitajalt menetluskulude tasumist, aga paljud osalisriigid on kasutanud võimalust seda artiklit mitte kohaldada ja kohaldanud Haagi menetlustele oma jurisdiktsioonis tavapäraseid tasuta õigusabi eeskirju. Täpsemalt 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetides (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24).

208 Vt Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters (http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf), jaotis 2.7.3, lk 12; täpsemalt 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetides (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24).

209 Vt ka vahendajate Euroopa käitumisjuhend, http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_et.pdf, alapeatükk 1.3 (tasu):

„Juhul kui see ei ole eelnevalt kindlaks määratud, peab vahendaja andma pooltele täieliku teabe tasustamisviisi kohta, mida ta kavatseb rakendada. Ta ei tohi nõustuda vahendama enne, kui kõik pooled on nõustunud tema tasustamis põhimõtetega.”

210 Vt Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters (http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf), jaotis 2.7, lk 12.

211 Vt alapeatükk 4.5 vahenduslepingu kohta.

4.4 Vahendamiskoht

- 166 Nagu kirjas alapeatükis 2.6, on vahemaa rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendamise jaoks omamoodi probleemne. Ühe või mitme silmast silma vahenduskohtumise korraldamine võib olla kulukas ja aeganõudev. Sellegipoolest soovivad paljud kogenud vahendajad kasutada võimaluse korral ikkagi silmast silma kohtumisi.
- Kui otsustatakse, millises riigis vahenduskohtumist korraldada, tuleb arvestada mõlema vanema arvamuse ja mureküsimumustega.
 - Silmast silma vahenduskohtumise jaoks valitud koht peab olema neutraalne ja konkreetse juhtumi jaoks sobiv.
 - Kui vanemad ei tohiks või ei saa vahenduskohtumisel isiklikult kokku saada, tuleks kaaluda kaug- või kaudset vahendamist.
- 167 Vahendajad, kelle poole rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendamissooviga pöördutakse, peavad arutama silmast silma vahenduskohtumiste teostatavust ja toimumiskohta poolte endiga, sest need mõlemad sõltuvad konkreetse juhtumi asjaoludest.
- 168 Väga sageli korraldatakse lapserööviga seotud vahenduskohtumised riigis, kuhu laps viidi. Üks sellise korralduse hea külg on see, et lapseta jäänud vanema viibimise ajal selles riigis saab laps temaga suhelda ja see võib olla vahendamise seisukohast kasulik.²¹² Teine eelis on see, et nii on vahendamise ja Haagi menetluse ühendamine lihtsam. Lapseta jäänud vanem, kes kaalub vahendamist (mitte ei piirdu Haagi tagastamismenetlusega), võib aga pidada sellist valikut lisaüleskohtuks. Peale praktiliste takistuste (nt reisikulud) võib lapseta jäänud vanemal olla viisa- või sisserändeprobleemide tõttu ka juriidilisi raskusi riigis, kuhu laps viidi (vt alapeatükk 2.7). Teisest küljest aga võib kasutada vahendamiseks aega, mil lapseta jäänud vanem on tulnud riiki, kuhu laps viidi, eesmärgiga osaleda Haagi tagastamismenetluses (mille jaoks tuleb samuti viisa anda, vt alapeatükk 2.7). Sellisel juhul ei pea lapseta jäänud vanem reisimisele lisakulutusi tegema.
- 169 Silmast silma vahenduskohtumise korraldamine riigis, kust laps ebaseaduslikult ära viidi, võib aga tekitada lisaprobleeme. Näiteks võidakse lapse võtnud vanema vastu esitada kriminaalsüüdistus (vt alapeatükk 2.8) või ei taha ta jätta last selleks ajaks kolmanda isiku hoolde.
- 170 Erandjuhul võiks kaaluda silmast silma vahenduskohtumise korraldamist kolmandas, neutraalses riigis. Seda võivad aga takistada reisikulud ja viisaprobleemid.
- 171 On selge, et silmast silma vahenduskohtumise toimumisruumid peavad olema neutraalsed, nagu kohtu või sõltumatu vahendusteenuse pakkuja ruumid. Poolte jaoks võib neutraalne pind olla ka usuorganisatsiooni või ühiskondlik hoone. Vahenduskohtumise asukoht peab olema konkreetse juhtumi jaoks sobiv, näiteks pakkuma asjaomastele isikutele piisavat kaitset, kui see peaks vajalik olema²¹³.

212 S. Kiesewetter ja C.C. Paul, Family Mediation in an International Context: Cross-Border Parental Child Abduction, Custody and Access Conflicts: Traits and Guidelines, lk 46–47.

213 Nt perevägivallaga seotud erivajadustest on juttu 10. peatükis.

- 172 Kuigi vahendajate arvates on silmast silma kohtumine üldjuhul sõbraliku lahenduseni jõudmiseks sobivaim, määravad siiski konkreetse juhtumi asjaolud, mis on teostatav ja sobivaim. Kui silmast silma vahenduskohtumine ei ole sobiv või teostatav, saab valida kaugvahenduse. Tänapäevase tehnoloogia abil on virtuaalsete silmast silma kohtumiste korraldamine suhteliselt lihtne.²¹⁴ Mõnes riigis (nt Austraalias) on kaugvahendusteenused (telefoni, videolingi või veebi kaudu ehk vaidluste lahendamine veebis (ODR)) riigi suuruse tõttu viimastel aastatel kiiresti arenenud.²¹⁵
- 173 Kaugvahendamisel on aga mitu eriprobleemi²¹⁶, millest üks on vahenduskohtumise konfidentsiaalsus. Ka vahenduskohtumise praktilist korraldust tuleb hoolikalt kaaluda. Näiteks, et ei tekiks kahtlusi, kas vahendamine on õiglane ja neutraalne, on hea, kui (ainu)vahendaja ei kasutaks videolinki koos ühega pooltest (st olles temaga samas ruumis).
- 174 Kaugvahendus võib olla hea valik ka siis, kui on perevägivalla kahtlus ja üks pool väidab, et kuigi ta tahab vahendamist, oleks tal väga raske olla teise poolega samas ruumis.²¹⁷

4.5 Vahendusleping – teadev nõusolek vahendamiseks

- Et pooled oleksid vahendusteenuse tingimustega hästi kursis, on soovitatav sõlmida vahendaja ja poolte vaheline leping – vahendusleping.
- Vahendusleping peab olema selgesõnaline ja andma vahendamise protsessi kohta vajalikku teavet, sealhulgas üksikasjalikku teavet võimalike kulude kohta.
- Kui vahenduslepingut ei sõlmita, tuleb pooli enne vahendamise algust vahendusteenuse tingimustest muul viisil teavitada.

- 175 Poolte teadva nõusoleku tagamiseks võiks vahendaja ja poolte vahel sõlmida kirjaliku lepingu, kui see ei ole asjaomases õigussüsteemis teisiti korraldatud.²¹⁸ Vahendusleping peab olema selgesõnaline ja sisaldama vajalikku teavet asjaomase vahendusmenetluse kohta.
- 176 Lepingus tuleks selgitada, et vahendaja on neutraalne ja erapooletu kolmas isik. Tuleb rõhutada, et vahendaja ainult aitab kaasa pooltevahelisele suhtlusele ega esinda kumbagi poolt. Viimati nimetatut tuleb eriti rõhutada, kui tegu on kahe rahvuse vahelise kakskeelse vahendamisega, sest siis kipuvad pooled tundma nende keelt ja kultuuri tundva isikuga suuremat lähedust.²¹⁹

214 Tehnika kasutamise kohta rahvusvahelises perevahenduses: vt nt **M. Kucinski**, The Pitfalls and Possibilities of Using Technology in Mediating Cross-Border Child Custody Cases. – Journal of Dispute Resolution 2010, lk 312 jj.

215 Perevaidluste veebis lahendamise teenuse väljatöötamisest Austraalias: nt **T. Casey, E. Wilson-Evered ja S. Aldridge**, The Proof is in the Pudding: The Value of Research in the Establishment of a National Online Family Dispute Resolution Service, Austraalia Pereuuringute Instituudi 11. konverentsi toimetised, kättesaadav aadressil <http://www.aifs.gov.au/conferences/aifs11/> (16.06.2012).

216 Kaugvahendamise eriprobleemidest: Dispute Resolution and Information Technology, NADRACi koostatud põhimõtete ja hea tava kavand 2002, kättesaadav aadressil <http://www.nadrac.gov.au/publications/PublicationsByDate/Pages/PrinciplesonTechnologyandADR.aspx> (16.06.2012).

217 Vt 10. peatükk („Vahendamine ja süüdistused perevägivallas”).

218 Vt ka jaotis 6.1.2.

219 Vt ka jaotis 6.2.3 kahe kultuuri vahelise kakskeelse kaasvahendamise kohta.

- 177 Rahvusvahelise perevaidlusega seotud vahenduslepingus tuleb juhtida tähelepanu sellele, kui oluline on hankida asjaomast õigusteavet või õigusnõu vanematevaheliste kokkulepete ja nende täideviimise kohta asjaomastes õigussüsteemides, ning sellele, et vahendaja ise seda teavet/nõu ei paku, kuigi viitab sellele.²²⁰ Sellisel juhul on kasu koostööst poolte juriidiliste esindajatega ja/või tuleks pooled suunata sõltumatu juriidilise nõustaja juurde.
- 178 Vahenduslepingus tuleb rõhutada vahendamise konfidentsiaalsust²²¹ ja juhtida tähelepanu kohaldatavatele õigusnormidele. Lisaks võib lepingus olla keeld vahendaja kohtusse tunnistajaks kutsumise kohta.²²²
- 179 Vahenduslepingus tuleb mainida vahendamisemeetodeid ja -mudeleid ning vahendamise kohaldamisala²²³.
- 180 Samuti peaks lepingus olema üksikasjalik teave võimalike vahendamisega seotud kulude kohta.²²⁴
- 181 Kui vahenduslepingut ei sõlmita, tuleb eelnimetatud teave pooltele ikkagi kirjalikult edastada, näiteks kas infolehe, isikliku kirja või veebisaidil olevate üldtingimuste kujul, millega pooltel enne vahendamist tutvuda palutakse.

5 Vahendamise kohaldamisala rahvusvahelistes lapserööviasjades

- 182 Teema, millele alati viidatakse, kui räägitakse vahendamise eelistest võrreldes kohtumenetlusega, on vahendamise kohaldamisala. Vahendamise abil saab paremini lahendada kõik vaidluse tahud, sest see võimaldab käsitleda ka neid probleeme, millel ei ole mingit juriidilist tähtsust ja mida seetõttu kohtumenetluses ei käsitleta. Vahendamise käigus saab perevaidluse puhul lahti harutada vanad, kaua kestnud probleemid, millest vahendatav vaidlus on ainult üks osake. See aga võib tähendada, et vahendamine nõuab palju aega.

5.1 Keskendumine kiireloomulistele probleemidele

- Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud rahvusvahelistes lapserööviasjades pakutav vahendamine peab vastama väga rangetele ajanõuetele, mistõttu võib olla vajalik käsitledavaid küsimusi piirata.
- Karmide ajanõuete täitmiseks tuleb hoolikalt valida, millest vahenduskohatumistel rääkida, et ikkagi jõuda püsiva kokkuleppeni.

220 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess):

„Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel: [...]

x. vahendaja võib jagada õigusteavet, aga mitte õigusnõu. Vajaduse korral peaks ta teavitama pooli võimalusest pidada nõu juristi või mõne teise spetsialistiga.”

221 Lisateave konfidentsiaalsuse kohta jaotises 6.1.5.

222 Näiteks lisatakse sätte, et kui pool kutsub vahendaja kohtusse tunnistajaks ja kohus ei sunni teda tunnistust andma (kui vahendamise konfidentsiaalsus ei ole seadusega tagatud), peab see pool maksma kinni vahendaja advokaaditasud. Vt K. K. Kovach, Mediation in a nutshell, lk 197–198.

223 Vahendamise kohaldamisalast on juttu 5. peatükis.

224 Vt ka USA 1994. aasta käitumiseeskirjad, inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/dispute_resolution/model_standards_conduct_april2007.authcheckdam.pdf, VIII eeskiri.

- 183 Rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendamine peab toimuma rahvusvahelist õigusraamistikku järgides. Et tagada kooskõla Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni nõuetega, tuleb vahendamisel järgida väga rangeid ajanõudeid, mistõttu võib olla vajalik käsitletavaid küsimusi piirata. 1980. aasta konventsioonis võib ka olla vihjeid selle kohta, milliseid teemasid vahendamisel käsitleda.
- 184 Kõige olulisem on loomulikult lapse tagastamine, nagu rõhutati ka erikomisjoni jaoks 2006. aastal koostatud võrdlevas uuringus:
 „1980. aasta konventsiooni kohaselt esitatud avalduse põhieesmärk on saada tagasi laps, kelle alaline elukoht on ühes osalisriigis ja kes on sealt ebaseaduslikult teise viidud või keda teises osalisriigis ebaseaduslikult kinni peetakse. Konventsiooni põhieeldus on, et lapse alalise elukoha riigil on õigus otsustada hooldus- ja suhtlusõiguse üle ning lapse kiire naasmine sellesse riiki võimaldab teha otsuse kiiresti. See on lapse huvides, kuna ta ei jõua teises riigis veel kohaneda.”²²⁵
- 185 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni eesmärk on taastada kiiresti röövile eelnenud olukord, jättes pikemaajalised otsused hooldus- ja suhtlusõiguse kohta (sh lapse võimaliku teise riiki kolimise kohta) pädevale kohtule, kes kooskõlas Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni ja teiste seda põhimõtet toetavate dokumentidega asub lapse alalise elukoha riigis. Kui ei saa kohaldada ühtegi erandit, peab kohtunik, kelle poole pöörduiti Haagi tagastamismenetluse algatamise taotlusega, väljastama kohtumääruse lapse tagastamise kohta.
- 186 Seejärel võib tekkida küsimus, kas vahendamine Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud lapseröövi juhtude korral peaks piirduma lapse kohese pädevasse jurisdiktsiooni tagastamise tingimuste arutamisega. Selge vastus on „ei”. 1980. aasta konventsiooniga seotud vahendamisel võib arutada ka tagastamata jätmise võimaluse, selle tingimuste jms (st lapse ümberkolimise) üle. Nende küsimuste käsitlemine vahendamisel ei ole vastuolus 1980. aasta konventsiooni ega teiste asjaomaste dokumentidega, kuigi õigusraamistik mõjutab seda, mida üheskoos otsustada saab.²²⁶
- 187 Tuleb märkida, et vahendamisel ei ole selliseid jurisdiktsioonipiiranguid nagu kohtumenetlusel. Kui kohtumenetluses saab käsitleda ainult neid küsimusi, mille jaoks on kohtul (rahvusvaheline) jurisdiktsioon, siis vahendamisel selliseid piiranguid ei ole, kuigi jurisdiktsiooniküsimused on tähtsad siis, kui vahendatud kokkulepe on vaja asjaomastes õigussüsteemides õiguslikult siduvaks muuta. Sellepärast on laialdaselt tunnustatud seisukoht, et vahendamises rahvusvahelise lapseröövi juhtumi korral võib käsitleda tagastamise või tagastamata jätmise tingimuste kõrval ka pikemaajalisi teemasid, mis puudutavad poolte vanemlikku vastutust (sh hooldusõigust, suhtlusõigust või isegi lapse elatisraha).
- 188 Haagi tagastamismenetluses aga üldjuhul hooldustingimusi käsitleda ei saa. Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artiklis 16 on sätestatud, et kui selle osalisriigi kohus või haldusorgan, kuhu laps on viidud või kus teda hoitakse, saab teatise lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise kohta, ei tohi ta otsustada lapsega seotud hooldusõiguse üle senikaua, kuni on otsustatud, et last ei tagastata. Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioon on selles küsimuses 1980. aasta konventsiooniga kooskõlas: pikemaajalised otsused hooldusõiguse kohta jäetakse lapse röövieelse alalise elukoha riigi pädeva kohtu teha. 1980. aasta konventsiooni artikli 16 kohaselt tekib võimalus anda hooldusõiguse üle otsustamise õigus üle taotluse saanud riigi kohtule alles pärast Haagi tagastamismenetluse lõppu.²²⁷

225 Vt S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf. Alapeatükk 3.1, lk 10 ja 11.

226 Vt S. Vigers, Mediating International Child Abduction Cases – The Hague Convention, lk 39 jj. Vt ka E. Carl ja M. Erb-Klünemann, Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases, lk 59–76.

227 Vt 13. peatükk („Jurisdiktsioon ja kohaldatav õigus”). Jurisdiktsiooni muutmisest kooskõlas 1996. aasta konventsiooni artikliga 7 on juttu Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni praktilise käsiraamatu 13. peatükis, mis on inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd04e.pdf>.

- 189 Kui hakatakse otsustama, mida täpsemalt konkreetse rahvusvahelise lapserööviga seotud vahenduskohatumistel käsitleda, tuleb leida need teemad, mida on vaja arutada, et jõuda püsivale kokkuleppelahendusele, aga nii, et peetakse kinni ka rangetest ajapiirangutest. Samuti tuleb vahendamise kohaldamisala üle otsustades hoolikalt kaaluda, millised on võimalikud vajalikud (lisa)sammud, millega muuta teatud teemal saavutatud kokkulepe mõlemas asjaomases õigussüsteemis õiguslikult siduvaks ja täidetavaks. Näiteks võib elatise teema kaasamine lapse tagastamise kokkuleppesse põhjustada olulise viivituse vahendatud kokkuleppe täidetavaks muutmises kahes õigussüsteemis, sest rinda tuleb pista keerukate jurisdiktsiooniküsimustega²²⁸. Sellisel juhul oleks soovitatav eraldada elatise teema kiireloomulisematest teemadest, nagu lapse tagastamise või mittetagastamise küsimus ja vanemliku vastutusega seotud küsimused. Pooltele tuleb selgeks teha, et kui mingi teema selles etapis vahendatavate hulgast välja jääb, ei tähenda see, et sama teemat ei võiks käsitleda hiljem eraldi vahenduskohatumistel.

5.2 Jurisdiktsiooni ning vanemlikule vastutusele ja teistele vahendatud kokkuleppes käsitletavatele teemadele kohaldatava õiguse tähtsus

→ **Rahvusvahelises perevahendamises tuleb arvestada vahendamisel käsitletavate teemade ning jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse seoseid.**

- 190 Rahvusvaheliste perevaidlustega seotud vahendamises tuleb arvestada käsitletavate teemade ning kohaldatava õiguse ja jurisdiktsiooni seoseid. Vahendatud kokkuleppe õiguslikult siduvaks muutmine nõuab sageli kohtu kaasabi – näiteks võib olla vajalik kokkuleppe kohtus registreerida või peab kohus muutma kokkuleppe kohtumääruseks. Sellepärast ongi vaja mõelda, millis(t)el kohtu(te)l on jurisdiktsioon vahendatud kokkuleppes käsitletavate teemade üle ja milline on kohaldatav õigus. Kui vahendatud kokkuleppes käsitletakse palju erinevaid teemasid, võib olla vajalik kokkuleppe õiguslikult siduvaks muutmise kaasata mitu kohut või haldusorganit²²⁹.

6 Vahendamise põhimõtted, mudelid ja meetodid

- 191 Vahendamise kvaliteedi tagamiseks on välja töötatud mitu põhimõtet, millest paljud on kirjas vahendamisalastes õigusaktides, käitumisjuhendites ja muudes dokumentides. Mõned neist – näiteks erapooletus ja neutraalsus – sisalduvad isegi vahendamise määratluses.
- 192 Kuigi erinevates jurisdiktsioonides ja vahendusorganisatsioonides propageeritavad põhimõtted on erinevad, on neil ka palju ühist. Käesolevas juhendis on juttu kõige levinumate põhimõtete seotud peadest tavadest, mida tuleks järgida vahendamisel rahvusvaheliste lapseröövide korral.
- 193 Kui rääkida erinevate riikide ja vahendussüsteemide vahendamismudelitest ja -meetoditest, on pilt veelgi kirjum ja nendest käesolevas juhendis täielikku ülevaadet anda ei saa. Püüdes austada vahendamismeetodite ja -mudelite mitmekesisust, juhime tähelepanu teatud peadele tavadele, mis on kasulikud just rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendamise jaoks.

228 Jurisdiktsiooniküsimuse kohta saab lähemalt lugeda alapeatükist 5.2 ja 13. peatükist.

229 Jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse küsimustest on juttu 13. peatükis.

6.1 Vahendamise põhimõtted – rahvusvahelised normid

6.1.1 VAHENDAMISE VABATAHTLIKKUS

- Vahendamine on vabatahtlik.
- Haagi tagastamismenetluse alustamise tingimuseks ei tohi seada vahenduskohtumisel või vahendusteemalisel kohtumisel osalemist.
- Vahendamise kasutamise soov või selle puudumine ei tohi Haagi tagastamismenetlust kuidagi mõjutada.

- 194 Vahendamine ongi eeskätt poolte vabatahtlik kaasamine nende vaidluse sõbralikku lahendamisse. Vabatahtlikkus on vaieldamatu elementaarne vahendamispõhimõte, mis on sageli kirjas vahendamise määratlustes, ja seetõttu sisaldub see ka käesolevas juhendis esitatud määratluses²³⁰.
- 195 Vabatahtlikkuse põhimõte ei ole vastuolus mõnes jurisdiktsioonis kehtiva nõudega, et pooled peavad käima vahendusteemalisel kohtumisel.²³¹ Isegi nende jurisdiktsioonide puhul, kus pooled peavad vahendamist katsetama²³², võib öelda, et see on kooskõlas vahendamise vabatahtlikkuse põhimõttega, kui neid ei sunnita jõudma kokkuleppelahenduseni.
- 196 Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korral ei tohiks vahendamine viivitada kiiret tagastamismenetlust, mistõttu tuleb vahendamist propageerivate meetmete kohustuslikkust hoolega kaaluda.
- 197 Haagi tagastamismenetluse alustamine ei tohi sõltuda sellest, kas mõlemad pooled on käinud vahendusteemalisel kohtumisel, eriti kui selle tulemusena antakse lapse võtnud vanemale võimalus tagastamismenetluse alustamist ühepoolsest edasi lükata. Lisaks ei tohi vanematele vahendamist propageerivate kohustuslike meetmete kehtestamisel eirata rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite eriasjaolusid. Riigid peavad mõtlema, kas riiklike perevaidluste jaoks kasutatavad vahendamist propageerivad mehhanismid sobivad Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite jaoks.
- 198 Selliste juhtumite puhul on tüüpiline, et lapseta jäänud vanem ei tunne taotluse saanud riigi (riik, kuhu laps viidi/rööviti) õigussüsteemi ega räägi ka selle riigi keelt, samas kui lapse võtnud vanem oskab üldjuhul vähemalt selle riigi keelt. Kui sellises olukorras avaldatakse lapseta jäänud vanemale survet osaleda vahendusmenetluses, mis toimub taotluse saanud riigi keeles (mis tähendab, et lapseta jäänud vanem ei saa kasutada oma emakeelt), peab ta seda üsna tõenäoliselt ebaõiglaseks. Kui veel lisaks anda lapseta jäänud vanemale märku, et Haagi tagastamismenetlust alustatakse alles siis, kui ta on vahendamisega nõus, tunneb ta, et talle avaldatakse lubamatut survet, ja nii võib see olla lõpptulemuse seisukohast kahjulik.

²³⁰ Vt terminoloogiaosa.

²³¹ Näiteks **Prantsusmaal** ja **Saksamaal** võib pereasjade kohtunik vanematevahelises lapsega seotud vaidluses kohustada vanemaid käima vahendusteemalisel infokoosolekul, aga ta ei tohi neilt nõuda vahendamise kasutamist. Vt **Prantsusmaa** tsiviilkodeksi artiklid 373-2-10 (viimati muudetud 2004. aastal) ja 255 (viimati muudetud 2002. aastal) ning **Saksamaa** riigisiseste pereasjadega seotud menetlustoimingute seaduse (FamFG) paragrahvi 156 lõike 1 kolmas lause (viimati muudetud 2012. aastal) ja paragrahvi 81 lõike 2 punkt 5 (viimati muudetud 2012. aastal). Ka **Austraalias** võib kohus teha määruse, et pooled osaleks perevaidluse lahendamise menetluses, mis hõlmab ka vahendamist. Vt 1975. aasta perekonnaseaduse (viimati muudetud 2010. aasta seadusega nr 147; <http://www.comlaw.gov.au/Details/C2010C00870>) artikkel 13 jj. Mõne riigi nõuete kohta käia tsiviilasjades kohustuslikel vahendamiskohtumistel: vt ka **K. J. Hopt** ja **F. Steffek**, Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen, lk 12.

²³² Vt **H. Joyce**, Mediation and Domestic Violence: Legislative Responses, kommentaar nr 14. – Journal of American Academy of Matrimonial Law 1997, lk 451.

- 199 Mõlemale vanemale tuleb teada anda, et vahendamine on ainult üks võimalus, mida saab kasutada lisaks Haagi tagastamismenetlusele. Vanemate soov või soovimatus vahendamist katsetada või sellega jätkata ei tohiks mõjutada kohtulahendit.²³³

6.1.2 TEADEV NÕUSOLEK

→ Poolte otsus kasutada vahendamist peab põhinema teadval nõusolekul.

- 200 Kogu vajalik teave vahendamise ja seotud küsimuste kohta tuleb anda pooltele enne vahendusmenetlust, et nad saaksid langetada vahendamise kasutamise või mittekasutamise kohta teadva otsuse.²³⁴ Teave peaks sisaldama infot vahendusprotsessi ja selle aluseks olevate põhimõtete (nt konfidentsiaalsus), kasutatava meetodi, mudeli ja praktiliste tingimuste ning võimalike kulude kohta, mida pooled peavad kandma. Samuti tuleb anda teavet vahendusmenetluse ja kohtumenetluse seoste kohta. Pooltele tuleb selgitada, et vahendamine on ainult üks võimalus ja selle kasutamine ei takista neil pöörduda kohtu poole.
- 201 Kui poolte ja vahendaja vahel sõlmitakse vahendusleping vahendamise tingimuste kohta, võib vajaliku teabe panna kirja sinna (vahenduslepingu kohta saab lugeda alapeatükist 4.5).
- 202 Kuna õiguslik olukord on rahvusvaheliste perevaidluste puhul eriti keeruline, tuleb juhtida poolte tähelepanu sellele, et vahenduskohatumistel toimuvate arutelude jaoks ning vahendatud kokkuleppe koostamiseks ja selle asjaomastes jurisdiktsioonides õiguslikult siduvaks muutmiseks on vaja saada asjatundjalt õigusteavet. Keskasutus või keskne kontaktpunkt võiks kaasa aidata selle teabe kättesaadavaks tegemisele (vt 4. peatükk „Vahendusteenuse kättesaadavus”) või teavet võiksid jagada poolte asjatundjatest juriidilised esindajad.²³⁵

6.1.3 VAHENDAMISKÕLBLIKKUSE HINDAMINE

→ Hinnata tuleb iga konkreetse juhtumi sobivust vahendamiseks.

- 203 Esialgse hindamise eelistest on juttu alapeatükkides 2.1 ja 4.2.

233 Vt ka S. Vigers, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf; vabaühenduse „reunite” vahendamise katseprojektist (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf>) on juttu selle alapeatükis 5.1, lk 17–18:

„Kui vabaühenduse „reunite” katseprojektis osalejate poole pöörduti, rõhutati mõlemale vanemale, et vahendamine toimub ainult juhul, kui mõlemad pooled on sellega täielikult nõus, ja soovimatus vahendamises osaleda ei mõjuta kuidagi Haagi tagastamismenetlusega seotud taotluse vastuseks tehtavat kohtulahendit.”

234 Vt I lisas esitatud vahendusstruktuuride loomise põhimõtted, sh üldpõhimõtte tagada teadev nõusolek.

235 Vt jaotis 6.1.7 teadva otsustamise kohta. Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess):

„Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel: [...] x. Vahendaja võib jagada õigusteavet, aga mitte õigusnõu. Vajaduse korral peaks ta teavitama pooli võimalusest pidada nõu juristi või mõne teise spetsialistiga.”

6.1.4 NEUTRAALSUS, SÕLTUMATUS, ERAPOOLETUS JA ÕIGLUS

→ **Neutraalsuse, sõltumatus, erapooletuse ja õigluse tagamine on vahendamise puhul hädavajalik.**

- 204 Neutraalsus, sõltumatus, erapooletus ja õiglus on vahendamise jaoks otsustava tähtsusega.²³⁶ Need on omavahel tihedalt seotud, aga puudutavad vahendamise eri tahke. Vahendamine peab olema tulemuse seisukohalt neutraalne. Vahendaja peab olema vahendamise korraldamises sõltumatu. Samuti peab vahendaja olema poolte suhtes erapooletu.²³⁷ Ka peab vahendamine olema õiglane. See tähendab, et pooltele tuleb anda vahendatud arutelu osalemiseks võrdsed võimalused. Vahendusmenetlust tuleb igal konkreetsel juhul kohandada nii, et poolte tingimisi oleks võrdne. Näiteks tuleks vähemagi võimaluse korral austada poolte soovi kasutada oma emakeelt või keelt, mida kasutades nad tunnevad end mugavalt.²³⁸

6.1.5 KONFIDENTSIAALSUS

→ **Riigid peavad tagama sobivate kaitsemeetmete rakendamise vahendamise konfidentsiaalsuse kindlustamiseks.**
 → **Riigid võiksid tagada, et vahendajat ja teisi vahendamisega seotud isikuid ei kutsuta tsiviil- või kaubandusajades tunnistajaks seoses vahendamisel räägituga (v.a teatud erandjuhud).**
 → **Rahvusvaheliste perevaidluste puhul peavad pooled olema täielikult teadlikud erinevates asjaomastes jurisdiktsioonides konfidentsiaalsusele kohaldatavatest eeskirjadest.**

- 205 Igasugune vahendamisega seotud suhtlus peaks kooskõlas kohaldatava õigusega²³⁹ olema konfidentsiaalne, välja arvatud juhul, kui pooled on kokku leppinud teisiti.²⁴⁰ Vahendamisega seotud suhtluse konfidentsiaalsus aitab luua poolte jaoks usaldusliku õhkkonna, milles saab rääkida avatult vaidluse kõikidest võimalikest lahendustest. Poolte soov erinevaid lahendusi kaaluda võib olla väiksem, kui on võimalus, et nende ettepanekuid võidakse pidada järeleandmiseks ja nõuda kohtumenetluses nende järgimist. Näiteks lapsröövi korral on tõenäoline, et lapseta jäänud vanem ei taha anda kuidagi märku sellest, et ta võib nõustuda lapse jäämisega teise jurisdiktsiooni, kui ta kardab, et seda võidakse tõlgendada osalise nõustumisena Haagi 1980. aasta lapsröövikonventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti a tähenduses.
- 206 Konfidentsiaalsuskohustust ei riku see, kui pädevale kohtule või keskasutusele, kes vahendamist soovitas, antakse edasi üksnes halduslik teave selle kohta, kas vahendamine on alanud, kestab või on

236 Vt ka **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means (http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf), alapeatükid 3.2–3.4, lk 11–13, ning Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III pehmõte („Process of mediation” – vahendamise protsess):

„Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel:
 i. vahendaja on poolte suhtes erapooletu;
 ii. vahendaja on vahendamise tulemuse suhtes neutraalne;
 iii. vahendaja austab poolte seisukohti ja hoiab nende tingimisi võrdsena.”

237 Vt ka USA käitumiseeskirjade (http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/dispute_resolution/model_standards_conduct_april2007.authcheckdam.pdf) II eeskiri; AIFI perevahenduse hea tava juhendi (Guide de bonnes pratiques en médiation familiale à distance et internationale) artikkel 8; **J. Zawid**, Practical and Ethical Implications of Mediating International Child Abduction Cases: A New Frontier for Mediators. – Inter-American Law Review 2008, 40. kd, lk 37 jj.

238 Vt alapeatükk 2.5.

239 Konfidentsiaalsuspõhimõtte kohaldamise eranditest on juttu lõigus 211.

240 Vt ka USA käitumiseeskirjade (http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/dispute_resolution/model_standards_conduct_april2007.authcheckdam.pdf) V eeskiri ja AIFI perevahenduse hea tava juhendi (Guide de bonnes pratiques en médiation familiale à distance et internationale) artikkel 7.

- lõppenud.²⁴¹ Vastupidi, sellise teabe jagamine on oluline osa vahendaja, keskasutuse ja kohtu vahelisest korralduslikust koostööst rahvusvahelise lapseröövi korral.²⁴²
- 207 Vahendamise konfidentsiaalsuse tagamiseks kasutatakse mitmesuguseid meetmeid. Paljudes Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriikides käsitletakse konfidentsiaalsust õigusaktides.²⁴³ Lisaks sisaldab vahendaja ja poolte vahel enne vahendamist sõlmitud leping sageli konfidentsiaalsussätteid.²⁴⁴ Näiteks võib leping sisaldada nõuet, et pooled ei tohi vahendajat kohtusse tunnistajaks kutsuda, kusjuures selleks võib lepingus olla isegi eraldi säte selle kohta, et kui seda tehakse, hüvitab pool vahendaja advokaaditasud.²⁴⁵
- 208 Kui ei ole õigusakte ega muid kohtutele siduvaid eeskirju, mis keelavad kutsuda vahendajat ja teisi vahendamiseiga seotud isikuid tsiviil- või kaubandusajades kohtusse tunnistajaks, et saada teada vahendamise käigus avaldatud teavet, võib vahendamise konfidentsiaalsus ohus olla.
- 209 Riigid peaksid kaaluma selliste eeskirjade kehtestamist, mis tagaksid konfidentsiaalsuse kaitse, välja arvatud teatud erandjuhtudel.²⁴⁶ Niisugust konfidentsiaalsuse kaitset õigusaktide abil nõutakse ka erinevates piirkondlikes dokumentides, nagu ELi vahendamisdirektiiv²⁴⁷ ja Ameerika Ühendriikide mudelseadus vahendamise kohta (USA ÜVS)²⁴⁸. Paljud riigid ongi sellised meetmed juba kehtestanud.

- 241 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles): „V. Vahendamise ja kohtu või muu pädeva asutuse algatatud menetluse vaheline suhe [...] b. Riigid loovad mehhanismid, mille abil: [...] iii. teavitatakse kohut või muud pädevat asutust sellest, kas pooled jätkavad vahendamiseiga või mitte ja kas nad on jõudnud kokkuleppele.”
- 242 Vt alapeatükk 2.2.
- 243 Vt 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotis 19.2. Riigid, kus on vastu võetud õigusaktid vahendamise konfidentsiaalsuse kohta, on: **Ameerika Ühendriigid** (erinevates osariikides kehtivad erinevad eeskirjad), **Belgia, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Iisrael, Kreeka, Leedu, Norra, Panama, Paraguay, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Sloveenia, Soome, Šveits, Taani ja Ungari**.
- 244 Vt alapeatükk 4.5. Vt ka **S. Vigers**, Mediating International Child Abduction Cases – The Hague Convention, lk 47 jj.
- 245 Vt **K. K. Kovach**, Mediation in a nutshell, lk 197–198.
- 246 Eranditest on juttu lõigus 211.
- 247 ELi vahendamisdirektiivi (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF>) artikkel 7 („Vahendusmenetluse konfidentsiaalsus”): „1. Kuna vahendusmenetluse korral tuleb järgida konfidentsiaalsuse põhimõtet, tagavad liikmesriigid, et kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti, puudub nii vahendajatel kui ka vahendusmenetluse korraldamisega seotud isikutel kohustus esitada tsiviil- ja kaubandusajades läbiviidavate kohtu- või vahekohtumenetluste käigus tõendusmaterjali seoses teabega, mis tuleneb vahendusmenetlusest või on sellega seotud, välja arvatud juhul: a) kui see on vajalik asjaomase liikmesriigi avaliku korraga seotud olulistel kaalutlustel, eriti kui on vaja tagada laste parimate huvide kaitse või ära hoida isiku kehalise või vaimse puutumatuse rikkumist, või b) kui vahendusmenetluse tulemusena saavutatud kokkuleppe sisu avalikustamine on vajalik selle kokkuleppe rakendamiseks või täitmiseks. 2. Miski lõikes 1 ei takista liikmesriike kehtestamast rangemaid meetmeid vahendusmenetluse konfidentsiaalsuse kaitsmiseks.”
- Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess): „Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel: [...] v. perevahenduse tingimused peavad tagama privaatsuse; vi. vahendamise ajal räägitu on konfidentsiaalne ja seda ei või hiljem mujal kasutada, välja arvatud juhul, kui pooled on selles kokku leppinud, või juhtudel, kui see on lubatud riigi õigusaktides.”
- 248 ÜVSi (http://www.uniformlaws.org/shared/docs/mediation/uma_final_03.pdf) paragrahv 4 („Privilege against disclosure; admissibility; discovery” – kaitse avalikustamise, kohtus kasutamise ja teadasaamise eest): „a) Kui paragrahvis 6 ei ole sätestatud teisiti, on vahendamisel räägitu punkti b kohaselt konfidentsiaalne ning seda ei tohi kasutada tõendusmaterjalina kohtumenetluses, kui seda ei ole lubatud kooskõlas paragrahviga 5. b) Menetlusele kohaldatakse järgmisi konfidentsiaalsussätteid. (1) Vahendamises osalenu võib keelduda vahendamise ajal räägitu avalikustamisest ja keelata seda teha ka teistel. (2) Vahendaja võib keelduda vahendamise ajal räägitu avalikustamisest ja keelata ka teistel avalikustada, mida ta vahendamise ajal rääkis. (3) Vahendamises osalenu, kes ei ole vaidluse pool, võib keelduda vahendamise ajal räägitu avalikustamisest ja keelata ka teistel avalikustada, mida ta vahendamise ajal rääkis. c) Tõendusmaterjal või teave, mis on muidu kohtus kasutatav või väljanõutav, ei kaota seda omadust pelgalt seetõttu, et see avalikustati või seda kasutati vahendamisel.”

- 210 Vahendaja peab pooli täiel määral teavitama konfidentsiaalsusele kohaldatavatest eeskirjadest. Rahvusvahelises perevahenduses on eriti oluline, et vaadeldaks kõigi asjaomaste jurisdiktsioonide seisukohti konfidentsiaalsuse kohta. Pooled peavad teadma, kas asjaomastes jurisdiktsioonides tohib vahendamise ajal vahetatud teavet kasutada kohtus. Kui vahendaja ei ole teise jurisdiktsiooni konfidentsiaalsuseeskirjadega kursis, peab ta juhtima poolte tähelepanu sellele, et need võivad olla erinevad ja vahendamise ajal räägitut ei pruugita seal käsitleda konfidentsiaalsena. Pooli tuleks julgustada seda oma juriidiliselt esindajalt järele uurima. Samuti võib teavet asjaomastes riikides vahendamise konfidentsiaalsusele kohaldatavate õigusaktide kohta saada Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud riigiankeetidest²⁴⁹.
- 211 Konfidentsiaalsuspõhimõttele on siiski ka erandeid, mis kehtivad toime pandud või kavandatud kriminaalkuritegudega seotud teabe kohta. Paljude vahendamise konfidentsiaalsust käsitlevates sätetes on selleks sõnaselged erandid.²⁵⁰ Erandid võivad tuleneda ka teistest õigusaktidest, näiteks kriminaalõigust käsitlevatest õigusaktidest. Nende kohaselt võib vahendajalt või mõnelt teiselt vahendamisega seotud isikult nõuda teatud info edastamist politseile või kui on tegemist võimaliku ohuga lapse vaimsele või füüsilisele tervisele, siis ka lastekaitseorganisatsioonidele. See, kas vahendajat saab niisugustel juhtudel kohtusse tunnistajaks kutsuda, et ta räägiks vahendamisega seoses saadud teabest, on teine asi ja sõltub kohaldatavast õigusest.

249 Inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24. Vt ka joonealune märkus nr 243. Asjaomased õigusaktid, mida mainitakse osalisriikide esitatud ankeetides, on samuti kättesaadavad HCCH veebisaidil (kui need on esitatud) ankeetide kõrval.

250 ELi vahendamisdirektiivi (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF>) artikli 7 punktis a on sätestatud järgmine erand: „kui see on vajalik asjaomase liikmesriigi avaliku korraga seotud olulistel kaalutlustel, eriti kui on vaja tagada laste parimate huvide kaitse või ära hoida isiku kehalise või vaimse puutumatuse rikkumist”. Vt ka USA ÜVSi (http://www.uniformlaws.org/shared/docs/mediation/uma_final_03.pdf) paragrahv 6 („Exceptions to privilege” – konfidentsiaalsuse erandid):

„a) Vahendamisel räägitu ei ole paragrahvi 4 kohaselt konfidentsiaalne, kui:

- (1) see on kirjas kokkuleppes, millele on alla kirjutanud kõik kokkuleppe pooled;
- (2) see on avalikkusele [lisada andmete avalikkust käsitleva akti nimetus] kohaselt kättesaadav või avaldatud avaliku või õigusaktide kohaselt avaliku vahenduskohutumise ajal;
- (3) see on ähvardus või teade kavatsusest tekitada kehavigastusi või sooritada vägivaldne kuritegu;
- (4) seda kasutatakse tahtlikult kuriteo sooritamiseks, kuriteokatseks või kuriteo kavandamiseks või toimuva kuriteo varjamiseks või selle sooritamise jätkamiseks;
- (5) seda tahetakse kasutada vahendaja vastu esitatud väärkäitumise või positsiooni kuritarvitamise süüdistuse tõendamiseks või ümberlükkamiseks või pakutakse selliseks kasutamiseks;
- (6) (kui punktis c ei ole sätestatud teisiti) seda tahetakse kasutada vahendatava poole, vahendamises osalenud mittepole või poole esindaja vastu esitatud väärkäitumise või positsiooni kuritarvitamise süüdistuse tõendamiseks või ümberlükkamiseks või pakutakse selliseks kasutamiseks; või
- (7) seda tahetakse kasutada menetluses, mille üks pool on laste või täiskasvanute kaitse teenistus, selleks et tõendada või ümber lükata väidet väärkohtlemise, hooletusse jätmise, hülgamise või ärakasutamise kohta, või pakutakse selliseks kasutamiseks, välja arvatud juhul, kui (alternatiiv A: kohus suunab (lapse või täiskasvanu kaitsmisega seotud) kohtuasja vahendamisele ja avaliku sektori asutus võtab sellest osa) (alternatiiv B: avaliku sektori asutus osaleb näiteks lapse või täiskasvanu kaitsmisega seotud vahendusmenetluses)[...].”

6.1.6 LAPSE HUVIDE JA HEAOLUGA ARVESTAMINE

- **Rahvusvahelise lapseröövijuhtumiga seotud vahendamisel tuleb arvestada lapse huvide ja heaoluga.**
- **Vahendaja peaks ärgitama vanemaid keskenduma laste huvidele ja tuletama neile meelde, et nende põhikohustus on hoolitseda oma laste heaolu eest ning et lapsi on vaja asjaga kursis hoida ja nendega nõu pidada.²⁵¹**

- 212 Kuna hooldus- ja suhtlusõiguse üle toimuvate vanematevaheliste vaidluste puhul mõjutab vahendamise tulemus last otseselt, tuleb vahendamisel arvestada lapse huvide ja heaoluga. Vahendamine ei ole siiski suunav – vahendaja vaid soodustab pooltevahelist suhtlust, et nad saaksid leida oma vaidlusele vastutustundliku lahenduse. Küll aga peaks vahendaja pöörama tähelepanu laste heaolule ja sellele, mis on nende jaoks parim, ärgitama vanemaid keskenduma laste vajadustele ning tuletama vanematele meelde, et nende põhikohustus on laste heaolu ning nad peavad lapsi asjaga kursis hoidma ja nendega nõu pidama.²⁵²
- 213 Ka Malta protsessi raames vahendusstruktuuride loomise jaoks koostatud põhimõtetes²⁵³ tunnistatakse selle olulisust, mainides, et vanematel tuleb aidata jõuda kokkuleppele, milles arvestatakse lapse huvide ja heaoluga.
- 214 Lapse huvide ja heaoluga arvestamine pole oluline mitte ainult seetõttu, et arvestatakse lapse õigustega, vaid see võib saada otsustavaks ka vahendatud kokkuleppe õiguslikult siduvaks muutmisel. Paljudes riikides peab vanematevahelised kokkulepped heaks kiitma ka kohus, tagades nii selle, et kokkuleppe on lapse jaoks parim.

6.1.7 TEADEV OTSUSTAMINE JA ÕIGUSALASE NÕUSTAMISE KÄTTESAADAVUS

- **Vahendaja, kes tegeleb rahvusvahelise lapseröövijuhtumiga seotud vahendamisega, peab juhtima poolte tähelepanu vajadusele kaaluda õiguslikku olukorda kõigis asjaomastes õigussüsteemides.**
- **Pooltele peab olema kättesaadav asjaomane õigusteave.**

- 215 Poolte kokkuleppelahendus peab olema teadva otsustamise tulemus.²⁵⁴ Nad peavad teadma kõiki oma õigusi ja kohustusi ning oma otsuste õiguslikke tagajärgi. Nagu juba mainitud, on õiguslik olukord rahvusvaheliste perevaidluste puhul sageli keeruline. Sellepärast tuleb juhtida poolte tähelepanu sellele, et vahenduskohtumistel toimuvate arutelude jaoks ning vahendatud kokkuleppe koostamiseks ja selle asjaomastes jurisdiktsioonides õiguslikult siduvaks muutmiseks on vaja saada asjatundjalt õigusteavet.
- 216 Pooltele peab olema kättesaadav asjatundlik õigusnõu.²⁵⁵ Asjaomase õigusteabe kättesaadavusele võiks kaasa aidata kas keskasutus või rahvusvahelise perevahenduse jaoks mõeldud keskne kontaktpunkt (vt jaotis 4.1.4) või teavet võiksid jagada poolte asjatundjatest juriidilised esindajad.²⁵⁶

251 See põhimõte on kirjas ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles). Vt III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess).

252 Sealsamas.

253 Vt I lisa.

254 Vt eelmine joonealune märkus, sh teadva otsustamise ja õigusalse nõustamise kättesaadavuse üldpõhimõtted („Informed decision making and appropriate access to legal advice”).

255 Vt ka lõik 202 jaotises 6.1.2. teadva nõusoleku kohta.

256 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess):

„Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel. [...] x. Vahendaja võib jagada õigusteavet, aga mitte õigusnõu. Vajaduse korral peaks ta teavitama pooli võimalusest pidada nõu juristi või mõne teise spetsialistiga.”

- 217 Kui juriidiline esindaja on ainult ühel poolel, peab vahendaja juhtima ka teise poole tähelepanu vajadusele saada õigusteavet. Teatud õigusteavet võib pakkuda muidugi ka vahendaja, aga ta peab pooltele selgitama, et ta ei saa neile anda õigusnõu.

6.1.8 KULTUURIDEVAHELINE PÄDEVUS

→ **Rahvusvaheliste perevaidluste vahendamise peavad tegelema kultuuridevahelise pädevusega vahendajad.**

- 218 Nagu eespool mainitud, on rahvusvaheliste perevaidluste vahendamises sageli tegu pooltega, kelle kultuuriline ja usuline taust on erinevad.²⁵⁷ Sellistel puhkudel peavad vahendajad teadma ja mõistma võimalikke kultuuri ja usuga seotud probleeme. Selleks on vaja eriväljaõpet.²⁵⁸

6.1.9 VAHENDAJATE VÕI VAHENDUSORGANISATSIOONIDE KVALIFIKATSIOON – VÄLJAÕPPE MIINIMUMNÕUDED

→ **Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite vahendamise peaksid tegelema kogunud perevahendajad, kes on saanud asjakohase väljaõppe.**

- 219 Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega seotud vahendamise tegelevad vahendajad peavad olema saanud eriväljaõppe. Lisateave 3. peatükis.

6.2 Vahendamismudelid ja -meetodid

- 220 Nagu eespool mainitud, ei saa anda käesolevas juhendis täielikku ülevaadet erinevate riikide ja vahendussüsteemide vahendamismudelitest ja -meetoditest. Samuti ei ole võimalik kindlalt väita, et üks mudel või meetod on teisest parem. Juhendis juhitakse tähelepanu konkreetsetele headele tavadele, mis on kasulikud just rahvusvahelise lapseröövi seotud vahendamises.

²⁵⁷ Vt alapeatükk 2.4. Vt ka nt **K. Kriegel**, Interkulturelle Aspekte und ihre Bedeutung in der Mediation, lk 91–104; **R. Chouchani Hatem**, La différence culturelle vécue au quotidien dans les couples mixtes franco-libanais. – Revue Scientifique de L'AIFI, lk 43–71; **D. Ganancia**, La médiation familiale internationale, lk 132 jj; **M. A. Kucinski**, Culture in International Parental Kidnapping Mediations, lk 555–582.

²⁵⁸ Väljaõppest on juttu 14. peatükis.

6.2.1 OTSENE VÕI KAUDNE VAHENDAMINE

→ See, kas konkreetsel juhul on kõige sobivam otsene või kaudne vahendamine, sõltub juhtumi asjaoludest.

- 221 Otsus, kas kasutada otsest või kaudset vahendamist²⁵⁹ või nende kombinatsiooni, sõltub juhtumi asjaoludest, näiteks asukohaga seotud kuludest, sellest, ega ei ole tegemist perevägivallaga (vt 10. peatükk), jms. See on tihedalt seotud ka otsusega, kus vahendamine toimub, kui on otsustatud silmast silma kohtumiste kasuks (vt alapeatükk 4.4).

6.2.2 ÜKS VÕI MITU VAHENDAJAT

→ Väga konfliktsete rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite puhul on soovitatav võimaluse korral kasutada kaasvahendamist.

- 222 Kaasvahendamist ehk kahe vahendajaga vahendamist on rahvusvaheliste lapseröövide korral edukalt kasutatud mitmetes vahendussüsteemides, mis on loodud just selleks otstarbeks.
- 223 Väga konfliktsete rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korral on vahendamine äärmiselt pingeline ja keeruline – poolte arutelu võib olla väga emotsionaalne ja plahvatusohtlik. Sellistel puhkudel on kaasvahendamine osutunud eriti kasulikuks.²⁶⁰ Kaasvahendamine on kasulik sellepärast, et kahe vahendaja kogemuste, teadmiste ja meetodite abiga on suurem tõenäosus saavutada neis konfliktsetes olukordades kokkulepe. Ainuüksi kahe vahendaja kohalolu võib muuta aruteluõhkkonna rahulikumaks ja konstruktiivsemaks. Vahendajate koostöö võib olla vanematele eeskuju. Lisaks on kaasvahendamise eelis ka see, et pooli ei jäeta vahenduskohtumisel kunagi kahekesi. Samuti tuleb arvestada sellega, et rahvusvahelise lapseröövi seotud vahendamine peab toimuma kiiresti, mis võib tähendada, et lühikese aja jooksul tuleb korraldada mitu kahe-kolmetunnist vahenduskohtumist. Kui arvestada, et sellises olukorras on vahendamine vahendaja jaoks väga koormav, võib kaasvahendamine olla kasulik kõigi asjaosaliste jaoks.²⁶¹
- 224 On siiski ka juhtumeid, kus kaasvahendamine ei ole võimalik. Kaasvahendamine on tõenäoliselt kallim kui ainuvahendamine ehk ühe vahendaja kasutamine. Samuti võib olla keeruline leida nii lühikese aja jooksul kaht sobivat vahendajat. Kui vahendajad varem kellegagi koos vahendanud ei ole, võib neil olla vaja aega kaasvahendamise erisustega kohanemiseks. See näitab, mis eelised on ainuvahendamisel, millega tegeleb rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite vahendamises kogenud vahendaja: see on odavam, ajagraafiku koostamine on lihtsam ja ei teki ohtu, et kahe esimest korda koos töötava vahendaja metoodika on omavahel vastuolus.
- 225 Sellegipoolest tuleks kaasvahendamise mitmeid eeliseid arvestades kaaluda Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate lapseröövi juhtumitega seotud vahendussüsteemi väljatöötamisel kaasvahendamise kasutamist väga konfliktsete juhtumite korral.²⁶²

259 Määratlused terminoloogiaosas.

260 Vt nt 2006. aasta aruanne vabaihenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta, <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf> (inglise keeles), lk 42–44. Selles räägitakse vahendajate kogemustest rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega.

261 2006. aasta aruandes vabaihenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta (sealsamas, lk 11) soovivad vahendajad väga kasutada sellistel puhkudel kaasvahendamist.

262 1980. aasta konventsiooni riikide kohta, kus on võimalik kasutada kaasvahendamist, saate lugeda konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotise 19.1 punktist d. Näiteks on kaasvahendamine võimalik **Ameerika Ühendriikides, Austraalias, Belgias, Leedus, Prantsusmaal, Saksamaal, Sloveenias, Ungaris ja Ühendkuningriigis (Inglismaa, Wales ja Põhja-Iirimaa).**

6.2.3 KAHEKULTUURILINE KAKSKEELNE VAHENDAMINE

- Sobivuse ja võimaluse korral tuleks soodustada kahekultuurilise kakskeelse kaasvahendamise kasutamist piiriüleste lapseröövide korral.
- Teavet võimalike vahendamismudelite ja -korra kohta peaks huvitatud pooltele jagama keskasutus või rahvusvahelise perevahenduse keskne kontaktpunkt.

- 226 Kahekultuuriline kakskeelne vahendamine on kaasvahendamise erivorm. Kahekultuurilises kakskeelses kaasvahendamises arvestatakse kultuuridevahelise pädevuse ja keeleoskusega, kui vahendatakse erineva emakeelega pooli kahest eri riigist.
- 227 Selle mudeli kohaselt peaks vahendamisega tegelema kaks kogenud perevahendajat – üks kummagi poole päritoluriigist ja kultuurist. Kui päritoluriikides räägitakse erinevas keeles, on vahendajatel olemas vajalik keeleoskus, aga vähemalt üks neist peab oskama hästi ka teist keelt. On veel kaks probleemküsimust, millega mõnes rahvusvaheliste lapseröövi juhtude jaoks mõeldud kahe riigi vahelises vahendussüsteemis püütakse arvestada. Need on vahendajate sugu ja asjatundlikkus. Sellistes süsteemides on üks kaasvahendaja naine ja teine mees ning üks on paremini kursis õigusküsimustega ja teine sotsiaal-psühholoogiliste teemadega. Nii saab erinevate vahendusjuhtumite käsitlemisel ühendada erialased teadmised ja oskused kultuurilise pädevusega. Sellist erinevast soost erineva erialase taustaga kaasvahendajaid kasutavat süsteemi saab seega nimetada kahekultuuriliseks kakskeelseks kahesooliseks valdkondadevaheliseks vahendussüsteemiks.²⁶³
- 228 Kahekultuuriliste vahendussüsteemide tekkimine seoses Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate lapseröövidega sai alguse Prantsusmaa ja Saksamaa vahelisest parlamentaarsest vahendusalgatusest. Et aidata kaasa Saksamaa ja Prantsusmaa (kodanike) vahelistele eriti keerulistele lapseröövi juhtumitele lahenduse leidmisele, otsustasid Prantsusmaa ja Saksamaa justiitsminister 1998. aastal asutada parlamentaarse vahendajaterühma ja rahastada selle tegevust. Rühma kuulus kolm Prantsusmaa ja kolm Saksamaa parlamendiliiget, kellest kummaltki poolelt üks oli ka Euroopa Parlamendi liige. See alustas tööd 1999. aastal. Juhtumite vahendamisel kasutati kaasvahendamist, kus osales üks prantsuse ja üks saksa vahendaja.²⁶⁴ 2003. aastal asendati parlamentaarne vahendussüsteem mõlema riigi parlamendiväliste elukutseliste vahendajate süsteemiga, mida kasutati aastani 2006.²⁶⁵ Parlamendisaadikute kaasalöömiselt sõltumatute elukutseliste vahendajate kaasvahendamisele üleminek oli samm edasi, sest nii välditi perevaidluste politiseerimist ja rahvusega sidumist.²⁶⁶

263 Näiteks praegu **Saksamaa** MTÜ MiKK e.V. pakutavad vahendusskeemid on: **Saksamaa** ja **Poola** projekt, mida alustati aastal 2007, **Saksamaa** ja **Ameerika Ühendriikide** projekt, mida alustati aastal 2004, **Saksamaa** ja **Prantsusmaa** projekt (2003–2006), mille korraldamise ja rahastamisega tegelevad **Prantsusmaa** ja **Saksamaa** justiitsministeerium, ning **Saksamaa** ja **Ühendkuningriigi** projekt, mis toimub koostöös vabariikide vahelise „reunite” ja mida alustati aastal 2003/2004 (lisateave joonealuses märkuses nr 101). Põhimõtted, mille poole need kahe kultuuri vahelised vahendusskeemid püüdlavad, on kirjas 2008. aasta Wrocław deklaratsoonis, mis on inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.mikk-ev.de/english/codex-and-declarations/wroclaw-declaration> (16.06.2012). Vt ka **S. Kiesewetter, C. C. Paul ja E. Dobiejewska**, Breslauer Erklärung zur binationalen Kindschaftsmediation. – FamRZ 8/2008, lk 753 jj.

264 Parlamentaarset vahendusalgatust lühikirjeldus aruandes **Prantsusmaa** ja **Saksamaa** professionaalse kaasvahendamise kohta; vt **T. Elsen, M. Kitzing ja A. Böttger**, Professionelle binationale Co-Mediation in familienrechtlichen Streitigkeiten (insbesondere Umgang) – Endbericht, Hannover 2005. Selles algatusprojektis osalesid ka elukutselised vahendajad.

265 Sealsamas: „**Saksamaa** justiitsministeeriumi hinnangul tegeles see rühm vahendajaid projekti toimumisajal (oktoober 2003 – märts 2006) umbes 30 vahendamisjuhtumiga.” Teades, et projekti riigipoolne rahastamine lõpeb 2006. aastal, asutasid asjaomased elukutselised vahendajad 2005. aastal Euroopa kahe riigi vahelise perevahendamise ühingu – Médiation familiale binationale en Europe (MFBE), – et projekt saaks jätkuda.

266 Kahjuks süvendab meedia paljude niigi keeruliste rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite puhul eriarvamusi, pöörates sageli rahvusele liiga palju tähelepanu. Asjaomase rahvusvahelise õigusraamistiku – eelkõige Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni, aga ka teiste dokumentide, näiteks Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni ja Brüsseli IIa määruse – seisukohalt ei ole poolte rahvusl meele suhtes tähtsust. Nende dokumentide kohaselt on tähtis asjaomase lapse alaline elukoht.

- 229 Pärast Prantsusmaa ja Saksamaa vahelisest vahendusprojektist saadud häid kogemusi²⁶⁷ algatati Saksamaal veel kahe riigi vahelised projektid (üks Ameerika Ühendriikidega ja teine katseprojekt Poolaga).
- 230 Muidugi ei muuda elukutseliste vahendajate kodakondsus kui selline neid eriliselt sobivaks kaasvahendamiseks oma kodumaalt pärit poolte vahel, pigem on asi vahendaja kultuuritaustas ja sellest tulenevas võimes mõista poole jaoks olulisi väärtusi ja ootusi ning tõlkida kultuuriga seotud verbaalset ja mitteverbaalset suhtlust nii, et see oleks teisele poolele paremini arusaadav. See aga eeldab, et vahendaja on hästi tuttav ka teise poole kultuuriga.
- 231 Mõistes, et isiku kultuuri mõjutavad paljud tegurid, millest ainult üks on kodakondsus, ning et seda võivad palju rohkem mõjutada teised tegurid, nagu usk ja rahvus, võiks rääkida hoopis kahekultuurilisest (mitte kahe riigi vahelisest) vahendamisest.²⁶⁸
- 232 Kahekultuurilise kakskeelse kaasvahendamise suur eelis on, et see annab pooltele julgust, luues õhkkonna, kus nad tunnevad, et nendega sama keelelise ja kultuurilise taustaga inimene mõistab neid ja aitab neil oma mõtteid edasi anda. Sellisel juhul on aga oht, et pool tunneb end ühe vahendajaga nii lähedaselt, et peab teda oma esindajaks. Sellepärast peavad vahendajad pooltele selgitama, et nemad on neutraalsed erapooletud kolmandad isikud.
- 233 Kahekultuurilise vahendamise mudel võib olla kasulik ka siis, kui pooled on pärit samast riigist, aga erineva kultuurilise identiteediga, sest kuuluvad erinevatesse usu- või rahvuskogukondadesse, ning kaasvahendamise teenust saavad pakkuda kaasvahendajad, kellel on pooltega sama kultuuritaust.
- 234 Kahekultuurilise kakskeelse kaasvahendamise nõrk külg võib olla kulukus. Samuti võib olla raske leida tavalise kaasvahendamisega võrreldes lühema aja jooksul sobivaid vabu vahendajaid, kui tegu on lisaks ka kahesoolise valdkondadevahelise vahendamisega.
- 235 On selge, et kui pooled on sama kultuuritaustaga, ei ole kahekultuurilisel vahendamisel lisaväärtust, küll aga kahesoolisel valdkondadevahelisel kaasvahendamisel, kui see on võimalik.
- 236 Teavet vahendamismudelite kohta peaks huvitatud pooltele jagama keskasutus või rahvusvahelise perevahenduse keskne kontaktpunkt (vt 4. peatükk).

267 Lähem info: **T. Elsen, M. Kitzing ja A. Böttger**, Professionelle binationale Co-Mediation in familienrechtlichen Streitigkeiten (insbesondere Umgang) – Endbericht. Vt ka **E. Carl, J.-P. Copin ja L. Ripke**, Das deutsch-französische Modellprojekt professioneller Mediation, KindPrax 2005, lk 25–28.

268 Vt ka **S. Vigers**, Mediating International Child Abduction Cases – The Hague Convention, lk 34 jj.

7 Lapse kaasamine

- 237 Rahvusvahelistes perevaidlustes laste üle võib lapse kaasamisel vaidluse lahendamisse olla mitu eesmärki. Esiteks näitab lapse ärakuulamine, millised on tema tunded ja soovid, sest see võib olla oluline teave otsustamiseks, kas lahendus on lapse jaoks parim. Teiseks võib see avada vanemate silmad lapse soovidele ja aidata neil veidi järele anda, et jõuda kõigile vastuvõetava ühise lahenduseni.²⁶⁹ Kolmandaks austatakse lapse kaasamisega tema õigust avaldada arvamust²⁷⁰ ning antakse lapsele võimalus saada teada, mis toimub.
- 238 Kaaludes, mil määral lapsed võiks ja peaks olema rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite lahendamisse kaasatud, on kasulik heita pilk sellele, kuidas kaasatakse lapsi Haagi tagastamismenetlusse ja erinevate õigussüsteemide perekonnaõiguse kohaldamisalasse kuuluvatesse kohtumenetlustesse. Asjaomaste õigussüsteemide seatud nõuetega tuleb arvestada eelkõige vahendatud kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmisel.

7.1 Lapse kaasamine Haagi tagastamismenetlusse ja perekonnaõiguse valdkonna kohtumenetlustesse

- 239 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohases tagastamismenetluses võib kohtunik arvestada lahendi tegemisel ka lapse arvamusega, kui too on piisavalt vana ja küps. Erilist tähelepanu pööratakse lapse vastumeelsusele tagasi minna. 1980. aasta konventsiooni artikli 13 teises lõigus on sätestatud, et kohus võib keelduda lapse tagastamist nõudmast, kui laps on jõudnud vanusesse ja küpsusesse, kus on õige tema arvamusega arvestada, ning ta ei soovi tagasi minna.²⁷¹
- 240 Varem tuli seda sätet lugeda koos Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikliga 4, mille kohaselt ei tohi konventsiooni kohaldada üle 16 aasta vanustele lastele, kuna isik, kes on vanem kui 16 aastat, oskab ise mõelda ja tema arvamust ei saa vanemad, kohus või haldusorgan niisama lihtsalt eirata.²⁷² Artikli 13 teine lõik lisati selleks, et anda kohtule õigus tagastamismäärust mitte teha, kui alla 16aastane laps on naasmise vastu.²⁷³

269 Vt nt **J. McIntosh**, Child inclusion as a principle and as evidence-based practice: Applications to family law services and related sectors, Australian Family Relations Clearinghouse 2007, lk 1–23.

270 Vt ÜRO LÕK artikkel 12. Selles propageeritakse lapse õigust „avaldada arvamust, eriti igas teda puudutavas kohtu- ja administratiivmenetluses, vahetult või esindaja või vastava organi vahendusel [...] protsessinormidele vastavalt”. Artikli 12 tulemuslikust rakendamisest: Lapse Õiguste Komitee 2009. aasta juuli üldkommentaari nr 12 „The right of the child to be heard”, kättesaadav aadressil <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm> (16.06.2012).

271 Peale selle võib lapsega rääkimine olla tähtis, et otsustada, kas lapse tagasitoomine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või võib teda muul viisil asetada väljakannatamatusse olukorda 1980. aasta konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tähenduses.

272 **E. Pérez-Vera**, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, lk 450, punkt 77. Kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>. Vt ka **P. Beaumont** ja **P. McEleavy**, The Hague Convention on International Child Abduction. Oxford 1999, lk 177–178.

273 1980. aasta konventsiooni artikli 13 teise lõigu taustast veel: **E. Pérez-Vera** (vt eelmine joonealune märkus). Vt ka **P. McEleavy**, INCADAT-Case Law Analysis Commentary: Exceptions to Return – Child’s Objection – Requisite Age and Degree of Maturity, kättesaadav aadressil <http://www.incadat.com/index.cfm?act=analysis.show&sl=3&lng=1>.

- 241 Tänapäeval aga vaadeldakse seda sätet üha rohkem laiemas kontekstis, võttes arvesse lapse õigust avaldada arvamust²⁷⁴, mida tunnistatakse ÜRO LÕKs²⁷⁵, Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioonis²⁷⁶ ning mitmes piirkondlikus dokumendis²⁷⁷ ja algatuses²⁷⁸.
- 242 See muutus kajastus Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriikide ankeetides²⁷⁹ esitatud teabes ning sellest räägiti 1980. ja 1996. aasta konventsioonide tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuendal istungjärgul. Erikomisjon väljendas suurt heameelt, et lastele antakse sõltuvalt nende vanusest ja küpsusest võimalus öelda 1980. aasta konventsiooniga seotud tagastamismenetluses oma arvamus olenemata sellest, kas saab kohaldada artikli 13 teist lõiku.²⁸⁰ Samuti tunnistab erikomisjon, et last tuleb teavitada toimuvast ja võimalikest tagajärgedest tema vanusele ja küpsusastmele sobivalt.²⁸¹
- 243 Tuleb lisada, et paljude osalisriikide kohtupraktikast on näha ka suuremat teadlikkust vajadusest tagada mõne eriti keerulise lapseröövijuhtumi korral lapsele eraldi esindaja.²⁸²

274 Vt P. Beaumont ja P. McEleavy (vt joonealune märkus nr 272).

275 Vt ÜRO LÕK artikkel 12 (esitatud ka joonealuses märkuses nr 271), kus propageeritakse lapse õigust avaldada arvamust. Artikli 12 tulemuslikust rakendamisest: Lapse Õiguste Komitee 2009. aasta juuli üldkommentaari nr 12 „The right of the child to be heard”, kättesaadav aadressil <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>.

276 ÜRO LÕK artikli 12 alusel on Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni artikli 23 lõike 2 punktis b sätestatud, et osalisriigi rakendatud meetme tunnustamisest võib keelduda, kui kohtu- või haldusmenetluses on rakendatud abinõusid lapse arvamust ära kuulamata ja sellega on rikutud taotluse saanud riigi protsessiõiguse põhiprintsiipe. Vt ka P. Lagarde, Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention, lk 585, lõige 123. Kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl34.pdf>.

277 Näiteks 1996. aastal võttis Euroopa Nõukogu vastu lapse õiguste Euroopa konventsiooni, mis jõustus 1. juulil 2000 ja mille eesmärk on kaitsta lapse huve mitme menetlusliku meetmega, mis võimaldavad lapsel kasutada oma õigusi (eelkõige pereasjadega seotud kohtumenetluses). Konventsioon hakkas kohe pärast vastuvõtmist kehtima Austrias, endises Jugoslaavia Makedoonia vabariigis, Horvaatias, Itaalias, Kreekas, Küprosel, Lätis, Montenegros, Poolas, Prantsusmaal, Saksamaal, Sloveenias, Soomes, Tšehhis, Türgis ja Ukrainas. Vt <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Estonian/160-Estonian.pdf> (16.06.2012). Vt ka Brüsseli IIa määrust, mida kohaldatakse kõikides ELi liikmesriikides (v.a Taani) alates 1. märtsist 2005 ja mis täiendab neis riikides kohaldatavat Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni. See näitab hiljutist kiiret sündmuste kulgu laste õiguste propageerimisel kohtumenetluses. Brüsseli IIa määrusega, mis põhineb paljuski Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioonil, ärgitatakse veelgi jõulisemalt laste soovidega arvestama.

278 Nt Euroopa Nõukogu ministrite komitee 17. novembri 2010. aasta suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta. Inglise keeles kättesaadavad aadressil <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1705197&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (16.06.2012). Vt ka Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: lapse õigusi käsitlev ELi tegevuskava, KOM(2011)60 lõplik, 15.2.2011, täpsemalt selle lk 6. Kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:ET:PDF> (16.06.2012). Vt veel: U. Kilkelly, Listening to children about justice: Report of the Council of Europe on Child-friendly Justice, ettevalmistav aruanne. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/CJ-S-CH%20_2010_%2014%20rev.%20E%205%20oct.%202010.pdf (16.06.2012).

279 Vt ankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotis 10.4.

280 Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles)) punkt 50.

281 Sealsamas.

282 Vt 1980. aasta konventsiooni osalisriikide ankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotise 10.4 punkt d ning erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles)) punkt 51. Ühendkuningriigi kohta vt ka: M. Freeman ja A.-M. Hutchinson, Abduction and the Voice of the Child: Re M and After. – *IFL* 2008, lk 163–167. Uus-Meremaa kohta vt: Hague Convention Cases: New Zealand Family Court Guidelines, tegevusjuhend, kättesaadav aadressil <http://www.justice.govt.nz/courts/family-court/practice-and-procedure/practice-notes> (16.06.2012), ning Uus-Meremaa 2004. aasta laste eest hoolitsemise seaduse nr 90 (29.11.2010 redaktsioon, inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0090/latest/DLM317233.html> (16.06.2012)) paragrahv 6 ja 106.

- 244 Sellegipoolest tuleb öelda, et riikide valikud laste õiguste ja huvide kaitsmisel kohtumenetluses on mitmekesised ning viisid, kuidas last kohtumenetlusesse kaastakse või seal esindatakse või kuidas tehakse kindlaks lapse seisukohad, on samuti väga erinevad.²⁸³ Mõnes riigis kuulavad pereasjadega tegelevad kohtunikud vanemliku vastutusega seotud menetluses lapse arvamust vahetult. Seda võidakse teha kas tavalisel kohtuistungil või eristungil, kus kohtunik räägib lapsega üksi või sotsiaaltöötaja või kellegi teise juuresolekul.²⁸⁴ Seisukohad, kui vana peab laps olema, et teda kaasata, erinevad aga ka neis riikides, kus lapsi kaastakse kohtumenetlusesse vahetult. Teistes riikides, kus kohtunikud ei taha lapsi ise ära kuulata, võidakse esitada lapse seisukoht kohtule näiteks aruandes, mille on koostanud sotsiaaltöötaja või psühholoog, kes selleks ise lapsega vestleb.²⁸⁵
- 245 Peale selle, kuidas lapse seisukohti asja arutavale kohtunikule teada anda, on eraldi küsimus ka see, kui palju lapse arvamuse ja soovidega arvestada, mis aga sõltub asja sisust ning lapse vanusest ja küpsusastmest.
- 246 1980. ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuendal istungjärgul märgiti, et riikide õigusaktides on laste arvamuse teadasaamiseks ja menetlusesse kaasamiseks sätestatud erinevad meetodid, ning rõhutati, et kui vähegi võimalik, peab lapse küsitleja (olgu see siis kohtunik, sõltumatu ekspert või keegi teine) olema saanud asjakohase väljaõppe.²⁸⁶

7.2 Lapse sõna vahendamises

- Lapse seisukohti tuleb vahendamises arvesse võtta sõltuvalt tema vanusest ja küpsusastmest.
- Seda, kuidas lapse seisukohti vahendamisse kaasata ja kas last tuleks kaasata vahetult või kaudselt, tuleb hoolega kaaluda ja see sõltub konkreetse juhtumi asjaoludest.

- 247 Laste üle peetavate perevaidluste vahendamisel tuleb arvestada lapse arvamusega.²⁸⁷ Sama kehtib ka teiste alternatiivsete vaidluse lahendamise meetodite kohta. Pidades eriti silmas sündmuste kulgu seoses laste õiguste ja huvide kaitsmisega kohtumenetluses, tuleks lapse õigusi ja huve ning eelkõige tema õigust olla kuuldavõetud arvestada ka alternatiivsete vaidluse lahendamise meetodite puhul.

283 Erinevate Euroopa riikide võrdlus nt: **M. Reich Sjögren**, Protection of Children in Proceedings, märgukiri Euroopa Parlamendi õiguskomisjonile, Brüssel, november 2010, PE 432.737.

284 Näiteks **Saksamaal** tuleb lapsi ära kuulata alates 14. eluaastast või nooremalt, kui lapse arvamust peetakse menetluse seisukohalt eriti oluliseks (FamFG § 159, mis asendas FGG § 50 punkti b). Tavaliselt on see nii hooldusõiguse pärast toimuva menetluse puhul (siis kuulatakse ära ka alles 3–4aastaseid lapsi). Vt ka: **M. Karle, S. Gathmann, G. Klosinski**, Rechtstatsächliche Untersuchung zur Praxis der Kindesanhörung nach § 50 b FGG, **Saksamaa** justiitsministeeriumi tellitud uuring laste ärakuulamise kohta, 2010. **Prantsusmaal** võib kohtunik või tema määratud isik kuulata laste arvamust kooskõlas **Prantsusmaa** tsiviilkoodeksi artikliga 388-1.

285 Veel viiteid: **M. Reich Sjögren** (vt joonealune märkus nr 283). **Ühendkuningriigis** võib kohus hooldus- või suhtlusõiguse üle toimuva menetluse raames nõuda laste- ja pereasjade kohtu nõuande- ja tugiteenistuse (Children and Family Court Advisory and Support Service – CAFCASS) sotsiaaltöötajalt hoolekandearuande koostamist. Vt ka: **M. Potter**, The Voice of the Child: Children's 'Rights' in Family Proceedings. – *IFL* 2008, lk 143.

286 Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles)) punkt 50.

287 Vt ka: The Involvement of Children in Divorce and Custody Mediation – A Literature Review, **Ameerika Ühendriikide** Briti Columbia osariigi justiitsministeeriumi justitiisteenistuse perekonnaõiguse osakond (Family Justice Services Division of the Justice Services Branch (British Columbia Ministry of Attorney General)), märts 2003, kättesaadav aadressil <http://www.ag.gov.bc.ca/dro/publications/index.htm> (16.06.2012).

- 248 Selle põhimõtte kinnituseks mainis Lapse Õiguste Komitee oma 2009. aasta üldkommentaaris lapse õiguse kohta avaldada arvamust (mis koostati pärast arutelu ÜRO LÕK artikli 12 tegeliku rakendamise üle), et kui kohtu- või haldusmenetlus puudutab last, tuleb austada tema õigust avaldada arvamust ka siis, kui tegemist on alternatiivsete vaidluse lahendamise meetoditega, nagu vahendamine või arbitraaž.²⁸⁸
- 249 Vahendamise käigus lapse arvamuse ärakuulamisel on kohtumenetlusega võrreldes kaks suurt erinevust. Esiteks võivad lapse sõna kaasamise viisid vahendamisel olla kohtumenetlusega võrreldes väga erinevad. Teiseks on erinev lapse arvamuste ja soovidega arvestamise viis.
- 250 See, kas ja kuidas lapse arvamust vahendamisega kaasata, sõltub mõningal määral vanemate nõusolekust teatud toimingutega. Seda sellepärast, et enamikus jurisdiktsioonides ei ole vahendajatel küsitlajavolitust, mis tähendab, et erinevalt kohtunikelt ei saa vahendajad tavaliselt last kohtumisele kutsuda või paluda eksperdil lapsega vestelda ja selle kohta aruanne esitada. Vahendaja saab ainult juhtida vanemate tähelepanu lapse ärakuulamise tähtsusele ja sellele, et kui asjakohane, võib kohus, kelle poole pöördutakse kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmise sooviga, uurida, kas lapse arvamust on piisaval määral arvesse võetud. Võttes arvesse konkreetse juhtumi asjaolusid (nt lapse vanus, uue röövimise oht, perevägivalla olemasolu jm), peaks vahendaja soovutama meetodit, kuidas kaasata vahendamisega lapse arvamust. Üks võimalus on lapse vahetu osalemine ühel või mitmel vahenduskohtumisel. Teine võimalus on küsitleda last eraldi ja rääkida siis sellest vanematele.²⁸⁹ Lapse küsitlaja peab aga olema läbinud erikoolituse²⁹⁰, mis tagab, et lapsega nõupidamine on toetav ja arengutasemele sobiv ning selle käigus ei koormata last otsustamisega.²⁹¹
- 251 Kui lapse arvamus on vahendamisega kaasatud, arvestatakse sellega samuti kohtumenetlusest erineval moel. Kohtumenetluses teeb kohtunik lapse ärakuulamisest oma järeldused ning arvestab lapse vanusest ja küpsusastmest sõltuvalt tema seisukohtadega, et teha lapse jaoks parim lahend. Vahendaja seevastu saab ainult juhtida poolte tähelepanu lapse arvamusele või asjaoludele, mis võivad lapse huvide ja heaolu seisukohalt tähtsad olla, samas kui kokkuleppe sisu üle otsustavad ainult pooled ise. Nagu eespool kirjas, peab vahendaja pöörama tähelepanu laste heaolule ja sellele, mis on nende jaoks parim, ärgitama vanemaid keskenduma laste vajadustele ning tuletama vanematele meelde, et nende põhikohustus on laste heaolu.²⁹²

288 Vt Lapse Õiguste Komitee 2009. aasta juuli üldkommentaar nr 12 „The right of the child to be heard”, kättesaadav aadressil <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>, lk 12, punkt 33, ja lk 15, punkt 52.

289 **Hollandi** vabaiühenduse Centrum Internationale Kinderontvoering vahendamise katseprojektiis küsitles last väljaõppinud vahendaja, kes asjaomast juhtumit ei vahendanud, ja esitas vestluse aruande. **Ühendkuningriigis** paluvad vabaiühenduse „reunite” vahendusskeemis osalevad vahendajad tagastamismenetlusega tegeleva kohtul teha vajaduse korral korraldus, et last küsitlaks CAFCASSi töötaja ning esitaks selle küsitluse kohta vanematele ja vahendajatele aruande. Vt 2006. aasta aruanne vabaiühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta, <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf> (inglise keeles), lk 10.

290 Näiteks **Ühendkuningriigis (Inglismaa ja Wales)** on perevahendusnõukogu (Family Mediation Council) 2010. aasta perevahendajate käitumisjuhendis (Code of Practice for Family Mediators; <http://www.familymediationcouncil.org.uk/resources/CodePrac+090910.pdf> (16.06.2012)) sätestatud, et vahendajad võivad lapsega ise nõu pidada ainult juhul, kui nad on edukalt läbinud perevahendusnõukogu ja/või selle liikmesorganisatsioonide heakskiidetud koolituse ning saanud vastava loa kriminaalandmehüroolt (Criminal Records Bureau) (punkt 3.5 ja alapunkt 5.7.3). Vt ka käesoleva juhendi 14. peatükk.

291 Vt **J. McIntosh**, Child inclusion as a principle and as evidence-based practice: Applications to family law services and related sectors, lk 5.

292 Vt Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess). Lapse huvide ja heaoluga arvestamise põhimõttest on juttu juhendi jaotises 6.1.6.

- 252 Sõltuvalt asjaomastest õigussüsteemidest võib olla vajalik tuletada vanematele ka meelde, et kohtu heakskiit nende kokkuleppele sõltub sellest, kas lapse õigused ja huvid on piisavalt kaitstud.

8 Kolmandate isikute võimalik kaasamine

→ Kui vaidluse pooled on nõus ning vahendaja peab seda teostatavaks ja sobivaks, võivad vahendusmenetluses osaleda ka kolmandad isikud, kelle kohalolu võib kokkuleppele jõudmisele kaasa aidata.

- 253 Perevaidluses püsivale lahendusele jõudmiseks on vahel kasulik kaasata vahedamisse ka isik, kellel on tihedad sidemed mõlema poolega ja kelle koostööd on vaja kokkuleppelahenduse edukaks elluviimiseks. Selleks võib olla näiteks ühe vanema uus elukaaslane või lapse vanavanem. Sõltuvalt oma kultuuritaustast võivad pooled tahta, et vahendamises osaleks nende kogukonna kõrgem esindaja.
- 254 Üks vahendamise eeliseid ongi just paindlikkus, mis võimaldab kaasata ka neid isikuid, kellel ei ole juhtumiga juriidilist seost, aga kelle mõju lahenduse edukusele võib olla siiski suur. Vahendaja peab otsustama iga juhtumi puhul eraldi, kas kolmanda isiku osaline või täielik kaasamine on teostatav ja sobiv, ilma et vahendamine tulutuks muutuks. Kolmanda isiku osalus vahenduskohtumisel või temaga vestlemine on võimalik siiski ainult poolte nõusolekul. Kolmanda isiku kaasamisega võib tekkida oht, et poolte tingimisjõud muutub ebavõrdseks. Kui kolmas isik osaleb vahendussuhtluses, tuleb käsitleda ka konfidentsiaalsusküsimust.
- 255 Tuleb rõhutada, et vahendamise tulemusena saavutatud kokkuleppelahendus on pooltevaheline kokkulepe ja see, et kolmas isik vahendamises osales, ei tee teda kokkuleppe pooleks. Mõnel juhul on siiski kasulik, kui kolmas isik, kelle koostööst sõltub kokkuleppe elluviimine, annab poolte kokkuleppele oma heakskiidu. See on märk tema toetusest.

9 Lapseta jäänud vanema ja lapse vahelise suhtlemise korraldamine vahendusmenetluse ajal

- 256 Lapserööviga kaasneb sageli ootamatu täielik suhtluse katkemine lapseta jäänud vanema ja lapse vahel. See on mõlema jaoks väga valus ja sõltuvalt suhtluse puudumise kestusest võib tekkida võõrandumine. Et kaitsta last suurema kahju eest ja arvestades tema õigust suhelda mõlema vanemaga, on vaja kiiresti taastada lapse ja lapseta jäänud vanema vaheline kontakt. On mitu võimalust, kuidas suhtlus kohe pärast röövi ajutiselt taastada. Kaaluda võiks tänapäevaste suhtlusvahendite (e-post, MSN, veebikõned jms) kasutamist.²⁹³
- 257 Kui lapseta jäänud vanem läheb taotluse saanud riiki Haagi tagastamismenetlusega seotud kohtuistungile või vahenduskohtumisele, on väga soovitatav võimaldada lapsel ja lapseta jäänud vanemal silmast silma kohtuda.²⁹⁴ See on tähtis samm vaidluse leebumise suunas. Selline silmast silma kohtumine võib väga otstarbekas olla just vahendamise puhul, kui otsustava tähtsusega on pooltevaheline konstruktiivne dialoog. Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega seotud vahendamises kogenud vahendajad möönavad silmast silma kohtumise kasulikkust vahendamise jaoks.²⁹⁵

9.1 Kaitsemeetmed / uue lapseröövi ärahoidmine

- **Ajutise suhtlemise tingimustest kinnipidamise tagamiseks ja uue lapseröövi ärahoidmiseks võib olla vaja kehtestada kaitsemeetmeid.**
Nendeks võivad olla:²⁹⁶
- **passi või teiste reisidokumentide ajutine loovutamine ja taotlus, et väliskonsulaadid/saatkonnad ei väljastaks lapsele uut passi ega muud reisidokumenti;**
 - **nõue, et taotluse esitanud vanem näitaks end kokkulepitud suhtlusperioodi ajal regulaarselt politseile või mõnele teisele võimuorganile;**
 - **rahalise tagatise maksmine;**
 - **suhtluse jälgimine elukutselise isiku või pereliikme abil;**
 - **külastuste toimumiskohtade piiramine jms.**

- 258 Lisateavet saab piiriülese suhtluse hea tava juhendi²⁹⁷ 6. peatükist, kus arvestatakse ka Euroopa Nõukogu 15. mai 2003. aasta lastega suhtlemise konventsiooni²⁹⁸ eesmäärke.

293 Vt piiriülese suhtlemise hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf), alapeatükk 6.7, lk 33.

294 Vt ka **S. Vigers**, Note on the development of mediation, conciliation and similar means. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd05e2006.pdf. Alapeatükk 6.1, lk 20.

295 Vt nt: **S. Kiesewetter** ja **C.C. Paul**, Family Mediation in an International Context: Cross-Border Parental Child Abduction, Custody and Access Conflicts: Traits and Guidelines, lk 47.

296 Vt piiriülese suhtluse hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf), alapeatükk 6.3, lk 31–32.

297 Sealsamas, lk 31 jj.

298 CETS 192, inglise keeles kättesaadav aadressil <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/192.htm> (16.06.2012).

9.2 Tihe koostöö kesk- ja haldusasutuste ning kohtutega

→ Kui vahendamise käigus võimaldatakse lapseta jäänud vanemal lapsega suhelda, võib olla vajalik teha koostööd ametiasutustega, et kõrvaldada lapse jaoks kõik ohud, kaasa arvatud uue röövi võimalus.

- 259 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohaselt peab keskasutus astuma vajaduse korral samme, et tagada tegelik suhtlusvõimalus (vt artikli 7 teise lõigu punkt f ja artikkel 21).²⁹⁹ Samuti on 1980. aasta konventsiooni artikli 7 teise lõigu punktis b kirjas, et keskasutus peab võtma sobivaid ajutisi meetmeid, et „ära hoida lapse või asjast huvitatud poole edasine traumeerimine”. Nagu mõõnis 1980. ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriv erikomisjon oma kuuendal istungjärgul, võib taotluse saanud osalisriik 1980. aasta konventsiooni artikli 7 teise lõigu punkti b ja artikli 21 kohaselt tagastamismenetluse ajal näha ette taotluse esitaja suhtluse lapsega, kui see on sobilik.³⁰⁰
- 260 Keskasutusi julgustatakse rahvusvahelise suhtluse tagamisel aktiivselt tegutsema.³⁰¹ Vahendajad peaksid teadma, et keskasutus võib anda märkimisväärset abi lapseta jäänud vanema ja röövitud lapse vahelise ajutise suhtluse korraldamisel. Samuti peavad nad teadma, et kaitsemeetmete tagamiseks tuleb teha tihedat koostööd keskasutuse ja teiste asutustega. Täpsemalt on sellest juttu piiriülese suhtluse hea tava juhendis³⁰².

10 Vahendamine ja süüdistused perevägivallas

- 261 Kahjuks on perevägivald levinud nähtus, mis võib esineda mitmel kujul: see võib olla füüsiline või psühholoogiline väärkohtlemine³⁰³, see võib olla suunatud lapse vastu (lapse väärkohtlemine)³⁰⁴ ja/või elukaaslase vastu³⁰⁵ ning see võib olla kas ühekordne või korduv. Korduva perevägivalda korral võib tavaline vägivallatsükkel koosneda 1) pinge kogunemise etapist, mil ründed on väikesed, 2) ägedast vägivallantsidendist ja 3) leppimisetapist, mil toimepanija sageli andeks palub ja lubab, et edaspidi enam niimoodi ei käitu, ning ohver püüab lubadust uskuda, tundes end vahel isegi vastutavana vägivallatseja psühholoogilise heaolu eest.³⁰⁶ Korduva vägivalda puhul on tavaline, et ohver tunneb end vägivallatsükli lõksus abituna, uskudes, et midagi ei saa muutuda, ja kartes elukaaslase juurest ära minna, sest too võib talle vägivaldselt kätte maksta.³⁰⁷

299 Täpsemalt: piiriülese suhtluse hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf), alapeatükk 4.6, lk 23.

300 Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf (inglise keeles)) punkt 20. Vt ka piiriülese suhtluse hea tava juhendi (kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf) alapeatükk 4.4, lk 21–22.

301 Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelduste ja soovitude (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf) punkt 18 ning piiriülese suhtluse hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf).

302 General Principles and Guide to Good Practice on Transfrontier Contact Concerning Children. Kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf.

303 Füüsiline ja psühholoogiline väärkohtlemine võib sisaldada ka seksuaalset, emotsionaalset ja isegi rahalist väärkohtlemist. Perevägivald on keeruline kultuuriliste nüanssidega nähtus, mis ületab soo-, rassi-, rahvus-, ea- ja sotsiaal-majanduslikud piirid. Vt J. Alanen, When Human Rights Conflict: Mediating International Parental Kidnapping Disputes Involving the Domestic Violence Defense. – 40 University of Miami Inter-American Law Review 49 (2008–2009), lk 64.

304 Juhendis eristatakse otsest ja kaudset lapse vastu suunatud vägivalda. Otsene vägivald on suunatud otse lapse vastu, kaudne vägivald aga on suunatud vanema või teise leibkonnaliikme vastu ja mõjutab ka last. Vt ka perevägivalda määratlus terminoloogiaosas ja lõik 270.

305 Enamikul juhtudel on perevägivalda ohver naine. Vt nt Domestic Violence Parliamentary Report of the United Kingdom, juuni 2008, kokkuvõtte ajakirjas IFL 2008, lk 136–137, kus on kirjas, et suure enamuse tõsistest korduvatest vägivallategudest on sooritanud mehed naiste vastu. Vt ka H. Joyce, Mediation and Domestic Violence: Legislative Responses, lk 449. Seal on kirjas, et 95%-l teada antud perevägivaldajuhtudest on ohver naine.

306 Sealsamas, lk 499 ja 450.

307 Sealsamas.

- 262 Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korral ei ole süüdistused perevägivallas haruldased. Mõnikord on need alusetud, aga mitte alati ja perevägivald võib olla põhjus, miks teine vanem koos lapsega riigist lahkus. Perevägivald on väga tundlik teema ja sellega probleemiga tuleb tegeleda ettevaatlikult.
- 263 Arvamused perevägivallapitseriga perevaidluste vahendamiskõlblikkuse kohta on väga erinevad. Mõned eksperdid leiavad, et vahendamine on sellisel juhul kohatu ja seda mitmel põhjusel. Nende arvates võib vahendamine ohvri ohtu seada. Kuna ohvri jaoks on vägivallatseja juurest lahkumise hetk kõige ohtlikum, võib temaga uuesti silmast silma kohtudes tekkida uus vägivallaoht või see võib ohvri jaoks muidu traumeeriv olla.³⁰⁸ Peale selle väidetakse, et vahendamine kui vaidluste sõbraliku lahendamise meetod on perevägivalla puhul kasutu, sest vahendamise jaoks tuleb teha koostööd³⁰⁹ ja vahendamine on edukas, kui pooltel on võrdne tingimisjõud. Väidetakse, et kuna perevägivalla ohvritel on vägivallatsejaga silmitsi olles sageli raskusi oma huvide eest seismisega, on tõenäoline, et vahendamise tulemusena sõlmitakse ebaõiglane kokkulepe.³¹⁰ Mõned perevägivalla korral vahendamise kasutamise vastased ütlevad, et vahendamine muudaks perevägivalla vägivallatsejate karistamise asemel seaduslikuks.
- 264 Paljud eksperdid ei ole perevägivallaga seotud juhtumite vahendamiskõlbmatusega siiski nõus, aga selliste juhtumite vahendajad peavad olema teemaga tuttavad ja hea väljaõppe saanud professionaalid.³¹¹ Nad rõhutavad, et perevägivallajuhtumid on väga erinevad ja oluline on hinnata iga juhtumit eraldi – mõne juhtumi puhul on vahendamine sobilik, aga mõnd peab kindlasti arutama kohus.³¹² Kui ohver on saanud piisavalt infot teadva valiku tegemiseks, tuleks austada tema soovi osaleda vahendusmenetluses, kui see on ohutu.³¹³ Mõne autori sõnul on ohvri osalemine sobivas hästi korraldatud vahendamises tema jaoks vabastav.³¹⁴ Ohvri ohutuse pärast vahendamise ajal ei tasuks muretseda, sest vahenduskohatumised ei pea ju toimuma silmast silma, vaid neid võib ka telefoni teel korraldada või kasutada pendelvahendust, kus pooled on samas hoones, aga eri ruumides ja vahendaja n-ö pendeldab nende vahel.
- 265 Väidetakse, et vahendamise puhul on palju võimalusi, kuidas kohandada menetlust nii, et ohver oleks kaitstud ja saaks julgust oma õiguste eest seista. Näiteks võib vahenduskohatumiste reeglitesse panna kirja keelu käituda teist alandavalt ja kui seda tehakse, lõpetatakse vahendamine kohe. Vahendajad peaksid olema tuttavad rehabilitatsiooniprogrammide ja muude võimalustega, mis võiks väärkohtlejust vanemat parandada.
- 266 Erinevad arusaamad kajastuvad ka õigusaktides. Mõnes jurisdiktsioonis on lastega seotud perevaidluste vahendamine keelatud, kui on märke varasemast perevägivallast, või kohaldatakse selliste juhtumite puhul teatud eritingimusi.³¹⁵
- 267 Tuleb rõhutada, et perevägivald ise on mõnikord juba raske rikkumine ega ole seetõttu vahendamise teema; vahendamisel on juttu vanemate hooldus- ja suhtlusõigusest, elatisest ja muudest perekorralduslikest asjadest.³¹⁶

308 Sama teose leheküljel 452 on veel viiteid selle vaatenurga kohta.

309 Samas teoses on veel viiteid selle vaatenurga kohta.

310 Sama teose leheküljel 451 on veel viiteid selle vaatenurga kohta.

311 Vt nt 2006. aasta aruanne vabaiühenduse „reunite” vahendamise katseprojekti kohta, <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf> (inglise keeles), lk 53.

312 Lisaviited: N. ver Steegh, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 665.

313 Veel viiteid sealsamas.

314 J. Alanen, When Human Rights Conflict: Mediating International Parental Kidnapping Disputes Involving the Domestic Violence Defense, lk 69, joonealune märkus nr 69.

315 Vt ka H. Joyce, Mediation and Domestic Violence: Legislative Responses, lk 459 jj.

316 J. Alanen, When Human Rights Conflict: Mediating International Parental Kidnapping Disputes Involving the Domestic Violence Defense, lk 87–88, joonealune märkus nr 151.

10.1 Perevägivald käsitlemine Haagi tagastamismenetluses

- 268 Enne, kui käsitleda vahendamist lapseröövi juhtumite korral, millega seoses on üht vanemat süüdistatud perevägivaldas, tuleb mõne sõnaga rääkida perevägivaldasüüdistustest Haagi tagastamismenetluses üldisemalt.
- 269 Lapseröövi korral on keskasutustel Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikli 7 teise lõigu punkti b kohane kohustus ära hoida lapse või asjast huvitatud poole edasine traumeerimine. Niisiis, kui on oht, et lapse võtnud vanem võib last traumeerida, võib keskasutus sõltuvalt asjaomases osalisriigis talle antud volitustest võtta vajalikke abimeetmeid või paluda seda teha pädeval asutusel. See säte on kooskõlas Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni artikliga 11, millega antakse kiireloomulistel juhtudel jurisdiktsioon võtta kaitsemeetmeid lapse elukoha riigi ametiasutustele.
- 270 Enamikul juhtudel süüdistatakse perevägivaldas siiski mitte lapse võtnud vanemat, vaid lapseta jäänud vanemat.³¹⁷ Lapse võtnud vanemat ja/või last ähvardava ohuga tegelevad taotluse saanud riigi asutused kooskõlas sealse menetlusõigusega. Näiteks võib keskasutus ja/või kohus võtta meetmeid, et teine vanem ei saaks teada perevägivald ohvri uut elukohta, või hoolitseda muul viisil selle eest, et pooled saatjateta ei kohtuks.³¹⁸
- 271 Haagi tagastamismenetluses on perevägivaldasüüdistustel tähtsus siis, kui otsustatakse, kas on võimalik kohaldada lapse naasmisele Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b kohast erandit. Selles artiklis on kirjas, et taotluse saanud kohus või haldusorgan ei pea andma välja lapse tagastamismäärust, kui on kindlaks tehtud, et lapse tagasitoomine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või võib ta muul viisil asetada väljakannatamatusse olukorda. Niisugust ohtu ei tekita mitte ainult lapse väärkohtlemine, vaid ka perevägivald lapse võtnud vanema vastu, kuna see mõjutab last kaudselt. Artikli 13 erandeid tõlgendatakse aga 1980. aasta konventsiooni eesmärke arvestades kitsalt.³¹⁹ See, kas perevägivald korral eksisteerib suur oht, mille puhul kohaldada erandeid, sõltub peale konkreetse juhtumi asjaolude ka sellest, kas on võimalik võtta kaitsemeetmeid, mis tagaksid lapse ja võimalik, et ka lapse võtnud vanema ohutu naasmise³²⁰ alalise elukoha.
- 272 Kuigi Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis käsitletakse lapse naasmist, mureseb Haagi tagastamismenetlusega tegelev kohus sageli ka lapse võtnud vanema ohutu naasmise pärast, eriti siis, kui lapse võtnud vanem on lapse ainus põhihooldaja. Lapse võtnud vanema ohutu naasmine võib olla lapse naasmiseks vajalik, kui vanema ja lapse lahusolek sellepärast, et vanem ei saa naasta, võib põhjustada lapsele kannatusi. Vaadake ka alapeatükki 2.8 kriminaalmenetluse kui lapse võtnud vanema naasmise takistuse kohta.
- 273 Kui on kindlaks tehtud, et naasmine tähendaks lapse jaoks suurt füüsiliste või psühholoogiliste kannatuste ohtu või paneks lapse muul viisil väljakannatamatusse olukorda, ei ole tagastamistaotlust menetleval kohtul kohustust anda välja kohtumäärus lapse tagastamise kohta.³²¹ Tagastamisvastane lahend tähendab enamasti lõpuks hooldusõigusega seotud jurisdiktsiooni üleminekut³²² lapse uue alalise elukoha riigile.³²³

317 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikli 7 esimese lõigu punkt b koostati peamiselt selleks, et ära hoida lapse uut äraviimist. Vt **E. Pérez-Vera**, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, lk 450, punkt 91. Kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>.

318 Vt ka lõik 277.

319 Vt **E. Pérez-Vera** (vt joonealune märkus nr 317), lk 434, punkt 34. Vt ka erikomisjoni neljanda istungjärgu järeldused ja soovitused, http://www.hcch.net/upload/concl28sc4_e.pdf (inglise keeles), punkt 4.3, lk 12, ning erikomisjoni viienda istungjärgu soovitused, http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf (inglise keeles), punkt 1.4.2, lk 8.

320 Turvalist tagastamist tagavad meetmed võivad olla ühes riigis kokkulepitud turvalise tagastamise tingimusi käsitlevat kohtumäärust teises riigis kordavad kohtumäärused ehk peegelmäärused (ingl *mirror order*), tagasi tuleva lapse ja/või vanema kaitsmiseks mõeldud kohtumäärused riigis, kuhu naastakse, ehk turvalise vastuvõtu määrused (ingl *safe harbour order*), või muud kaitsemeetmed. Lisateave: täitmise hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>), üheksas peatükk, lk 35 jj. Vt ka **J. D. Garbolino**, Handling Hague Convention Cases in U.S. Courts (3. tr), Nevada 2000, lk 79 jj.

321 Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga käsikäes toimivas Brüsseli IIa määruses on artikli 11 lõikes 4 üks lisaeeskiri:

„Kohus ei saa keelduda lapse tagasitoomisest 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 [punkti] b alusel, kui ta on kindlaks teinud, et lapse kaitseks pärast tema tagasitoomist on tehtud piisavad korraldused.”

322 Jurisdiktsiooniküsimustest on juttu 13. peatükis. Jurisdiktsiooni muutmise kohta kooskõlas 1996. aasta konventsiooni artikliga 7 lugege Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni praktilise käsiraamatu 13. peatükist, mis on inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd04e.pdf>.

323 Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõike 8 kohaselt on „tagasitoomisest keeldumise otsusest olenemata [...] iga hilisem lapse tagasitoomist nõudev otsus, mille teeb vastavalt käesolevale määrusele pädev kohus, täitmisele pööratav [...] lapse tagasitoomise tagamiseks”.

- 274 Perevägivallasüüdistuse käsitlemine Haagi tagastamismenetluses on väga tundlik teema, mida ei ole võimalik asjaomaste juhtumite eri tahkude tõttu üldistada. 1980. ja 1996. aasta konventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuendal istungjärgul rõhutati, et tagastamismenetlusega tegelev kohus on autonoomne hindama tõendusmaterjale ja otsustama artikli 13 esimese lõigu punktiga b seotud suure ohu erandi kohaldamise üle (see hõlmab ka perevägivallasüüdistuse üle otsustamist), võttes seejuures arvesse 1980. aasta konventsiooni eesmärki tagada lapse kiire ja ohutu naasmine.³²⁴ Ühtlasi pakkus erikomisjon välja meetmeid, mis tagavad artikli 13 esimese lõigu punkti b ühtsena tõlgendamise.³²⁵ Selle soovitusel alusel otsustas nõukogu 2012. aasta aprillis asutada kohtunikest, keskasutuste esindajatest ja valdkondadevahelistest ekspertidest koosneva töörühma, kes koostaks 1980. aasta lapseröövikonventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tõlgendamise hea tava juhendi, milles on eraldi konkreetselt kohtutele suunatud osa.³²⁶

10.2 Vahendamisega seotud kaitsemeetmed / haavatava poole kaitsmine

- Vahendamise kasutamist perevägivalla kahtlusega juhtumite korral tuleb hoolega kaaluda. Juhtumi vahendamiskõlblikkuse hindamiseks on vaja sobivat väljaõpet.
- Vahendamisega ei tohi kaasneda oht ühegi isiku (eelkõige perevägivalla ohvri, pereliikme või vahendaja) elule või tervisele. Otsese või kaudse vahendamise kasutamine, vahendamiskoht ning vahendamismudel ja -meetod peavad sõltuma konkreetse juhtumi asjaoludest.
- Kui perevägivallapitseriga juhtumit peetakse vahendamiskõlblikuks, peavad vahendajad olema kogenud ja saanud eriväljaõppe selliste juhtumitega tegelemiseks.

- 275 Kui rahvusvahelise lapserööviga seoses süüdistatakse üht vanemat perevägivallas, tuleb sellise juhtumi vahendamiskõlblikkust hoolega vaagida. Vahendamiskõlblikkuse hindaja peab olema saanud vastava väljaõppe.³²⁷ Isegi kui kedagi perevägivallas süüdistatud ei ole, tuleb ikkagi hinnata, ega konkreetsel juhul ei või olla tegu ka perevägivallaga.

324 Vt Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuenda istungjärku teise osa (25.–31. jaanuar 2012) järelduste ja soovitude punkt 80. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2012concl_e.pdf.

325 Sealsamas, punktid 81 ja 82:

„81. Erikomisjon soovib teha veel tööd selle nimel, et tagada artikli 13 esimese lõigu punkti b ühesugune tõlgendamine ja kohaldamine, muu hulgas seoses väidetega perevägivalla kohta.

82. Erikomisjon soovib, et üldasjade ja poliitika nõukogu lubaks luua kohtunikest, keskasutuste esindajatest ja valdkondadevahelistest asjatundjatest koosneva töörühma, kes töötaks välja artikli 13 esimese lõigu punkti b tõlgendamise ja kohaldamise hea tava juhendi, mis sisaldaks eriosa konkreetselt kohtutele mõeldud suunistega, võttes seejuures arvesse erikomisjoni varasemate istungjärgude järeldusi ja soovitusi ning eelmisi hea tava juhendeid.”

326 Vt HCCH üldasjade ja poliitika nõukogu 17.–20. aprillini 2012 toimunud koosoleku soovitude ja järelduste punkt 6. Inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/gap2012concl_en.pdf.

327 Oskusliku eelhindamise olulisusest: L. Parkinson, Family Mediation – Appropriate Dispute Resolution in a new family justice system, 2. tr. – Family Law 2011, 3. pt, lk 76 jj.

- 276 Hinnates, kas konkreetne juhtum sobib olemasoleva vahendusteenuse jaoks, tuleks eritähelpanu pöörata järgmistele asjaoludele:³²⁸ perevägivalla raskusaste ja sagedus³²⁹, kelle vastu on perevägivald suunatud, perevägivalla muster³³⁰, poolte füüsiline ja vaimne tervis³³¹, peamise toimepanija tõenäoline reaktsioon³³², spetsiaalselt perevägivaldajuhtumite jaoks mõeldud vahendusteenuste kättesaadavus, kuidas olemasoleva vahendusteenuse raames suudetakse tegeleda ohutusküsimustega ja kas pooltel on esindajad³³³. Samuti tuleb rõhutada, et kui vahendaja saab esialgse hindamise või hilisema vahendamise käigus teada asjaoludest, mis viitavad kriminaalkuriteole (nt lapse seksuaalsele väärkohtlemisele), on tal paljudes jurisdiktsioonides kohustus teatada sellest pädevatele organitele (nt politseile või lastekaitseametile). Selline kohustus võib kehtida vaatamata vahendamise konfidentsiaalsusele.³³⁴
- 277 Vahendamisega ei tohi kaasneda oht ühegi isiku (eelkõige perevägivalla ohvri, pereliikme või vahendaja) elule või tervisele. Silmast silma kohtumise võib vahendamise või vahendamiseelse kokkusaamise jaoks korraldada ainult juhul, kui on võimalik tagada ohutus. Sõltuvalt juhtumi asjaoludest võib olla vaja riigiasutuste abi.³³⁵ Vahel võib piisata sellest, kui ei lasta pooltel ainult kahekesi kokku saada. Sellisel juhul tuleks vältida võimalust, et pooled saavad teel vahenduskohtumisele kogemata kokku. Seega tuleb kokku leppida eraldi saabumised ja lahkumised.³³⁶ Peale selle võib ruumi, kus vahenduskohtumine toimub, paigaldada ka häirenupu. Vahenduskohtumise ajal ei tohi pooli kunagi kahekesi jätta. Selleks on eriti hea kaasvahendamine. Kahe kogenud vahendaja kohalolu annab ohvrile kindlust ja võib vähendada pingeid. Kui üks vahendaja peab mis tahes põhjusel lahkuma, saab kindel olla, et teine kogenud vahendaja jääb poolte juurde. Samuti tuleb vajaduse korral kaaluda teiste isikute (nt juristi või tugisiku) kaasamist.³³⁷
- 278 Kui olemasoleva teenuse pakkujad ei suuda vältida silmast silma kohtumisega kaasneda võimalikku ohtu või kui selline kohtumine ei ole muul põhjusel sobiv, tuleks kaaluda kaudset vahendamist, kus vahendaja kohtub kummagi poolega eraldi, või tänapäeva tehnoloogia (videolink või veebisuhtlus) kasutamist.

328 Vt ka Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon, 11. mai 2011, kättesaadav aadressil <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm> (16.06.2012), artikkel 48. Selle kohaselt võtavad konventsiooniosalised „vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et kõigi käesoleva konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vägivalla vormide suhtes keelustatakse kohustuslik alternatiivne vaidluste lahendamine, sealhulgas vahendamine ja lepitus”.

329 Lisaviited: N. ver Steegh, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 665.

330 Sealsamas.

331 Sealsamas.

332 Sealsamas.

333 Sealsamas.

334 Konfidentsiaalsuspõhimõtte kohaldamise eranditest on juttu lõigus 211.

335 Mida halvemad on asjaolud, seda vähem tõenäoline on, et juhtum vahendamiseks sobib.

336 Vt ka L. Parkinson, Family Mediation – Appropriate Dispute Resolution in a new family justice system, lk 76 jj.

337 Lisaviited: N. ver Steegh, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 666.

- 279 Kui on rakendatud kaitsemeetmeid vahendamise ohutuse tagamiseks, tuleb tegutseda selle nimel, et poolte tingimisjõud ei oleks erinev.³³⁸ Vahendajad peavad olema kogenud ja eriväljaõppega ning kohandama vahendusmenetluse iga konkreetse juhtumi vajadustele vastavaks. Mõelda tuleb ka vahendatud kokkuleppe hilisema elluviimisega seotud ohutusele.
- 280 Tavaliselt aitab tihe koostöö kohtu ja haldusorganiga ohutuse tagamisele kaasa.³³⁹
- 281 Üldiselt peavad vahendajad otsima ja suutma ära tunda³⁴⁰ perevägivalla tunnuseid ja/või ohtu – ka siis, kui kumbki pool ei ole sellest juttu teinud – ning olema valmis kasutama vajalikke ennetus- ja kaitsemeetmeid.³⁴¹

10.3 Teave kaitsemeetmete kohta

→ Teave asjaomases jurisdiktsioonis vanema ja lapse jaoks mõeldud võimalike kaitsemeetmete kohta peab olema kättesaadav.

- 282 Vahenduskohatumisel toimuva arutelu teadvaks muutmiseks peab olema kättesaadav teave vanema ja lapse jaoks mõeldud kaitsemeetmete kohta lapse röövieelse ja -järgse elukoha riigis. Teabe kättesaadavuse tagamine võiks olla kas keskasutuse või rahvusvahelise perevahenduse jaoks mõeldud keskse kontaktpunkti ülesanne³⁴². Samuti võib teavet võimalike kaitsemeetmete kohta saada Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud riigiankeetidest.³⁴³

338 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess):

„Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel: [...] ix. Vahendaja peaks pöörama eritähelepanu sellele, kas pooltevaheline vägivald leidis aset minevikus või võib seda juhtuda ka tulevikus ja millist mõju see võib avaldada poolte tingimisjõule, ning kaaluma, kas sellistel asjaoludel on vahendamine sobiv valik.”

339 Konkreetsete kaitsemeetmete kättesaadavuse kohta saate teavet 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jaotise 19.4 punktist g.

340 Erinevatest vägivalla ja väärkohtlemise liikidest, mida vahendaja peaks oskama ära tunda ja eristada: nt L. Parkinson, Family Mediation – Appropriate Dispute Resolution in a new family justice system, 3. pt, lk 76 jj.

341 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, (inglise keeles), III põhimõte („Process of mediation” – vahendamise protsess):

„Riigid peaksid tagama sobivad mehhanismid, mis võimaldavad vahendamist järgmiste põhimõtete alusel: [...] ix. Vahendaja peaks pöörama eritähelepanu sellele, kas pooltevaheline vägivald leidis aset minevikus või võib seda juhtuda ka tulevikus ja millist mõju see võib avaldada poolte tingimisjõule, ning kaaluma, kas sellistel asjaoludel on vahendamine sobiv valik.”

342 Rahvusvahelise perevahenduse kesksete kontaktpunktide rollist teabe levitamisel on juttu alapeatükis 4.1.

343 Vt jaotis 11.2, http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24 (inglise keeles).

11 Vahendatud kokkuleppe tingimused – reaalsuskontroll

→ Vahendatud kokkuleppe tingimused peavad olema realistlikud ja neis tuleb arvestada praktiliste küsimustega, eelkõige seoses suhtlemise ja külastuste korraldusega.

- 283 Kui kokkuleppelahendus on n-ö käeulatuses, peab vahendaja aitama pooltel panna paika kokkuleppe täpsemad tingimused. Paljudel juhtudel koostab kokkuleppe või vastastikuse mõistmise memorandumi poolte soovide alusel tegelikult vahendaja.³⁴⁴
- 284 Nagu märgitud 5. peatükis, milles on juttu vahendamise kohaldamisalast, on tõenäoline, et rahvusvahelise lapserööviga seotud vahendatud kokkuleppes on järgmised punktid: kas laps naaseb või mitte, kus ta naasmise korral elama hakkab, kellega koos ta elama hakkab, kellel lasub vanemlik vastutus ja kuidas seda teostatakse. Peale selle on tõenäoline, et kokkuleppes käsitletakse teatud rahalisi teemasid, nagu reisikulud, aga mõnel juhul ka lapse ja abikaasa elatis.
- 285 Vahendatud kokkuleppe tuleb koostada kooskõlas kohaldatava õigusraamistikuga, et oleks võimalik muuta see asjaomastes jurisdiktsioonides õiguslikult siduvaks. Kuigi vahendaja ülesanne ei ole anda õigusnõu, võib ta pooled asjaomase riikliku või rahvusvahelise õigusraamistiku juurde suunata. Igal juhul peab vahendaja juhtima poolte tähelepanu sellele, et nad peavad pidama nõu asjatundjast juriidilise esindajaga või hankima muul viisil asjatundlikku nõu oma juhtumiga seotud õigusliku olukorra kohta.
- 286 Kui kokkuleppe on kirja pandud, on soovitatav anda enne allkirjastamist veidi aega järelemõtlemiseks.³⁴⁵ Seda aega tuleks kasutada ka vajalike õiguslaste järelepärimiste tegemiseks.³⁴⁶
- 287 Vahendatud kokkuleppe peab olema realistlik ning selles tuleb sätestada kõik kohustused ja õigused võimalikult üksikasjalikult. See ei ole vajalik mitte ainult kokkuleppe probleemideta elluviimiseks, vaid selle täidetavaks muutmise võimaldamiseks (vt 12. peatükk). Näiteks kui vanemad lepivad kokku lapse tagastamises, tuleb käsitleda tagastamise tingimusi (sh reisikulusid, kellega koos laps tagasi läheb ja kus ta vahetult pärast naasmist elab).³⁴⁷ Kui vanemad hakkavad elama eraldi riikides, tuleb realistlikult reguleerida vanemliku vastutuse piiriülene teostamine.³⁴⁸ Piiriülese suhtlemise korra üle otsustades tuleb näiteks kirja panna konkreetset kuupäevad ja ajavahemikud, et võtta arvesse koolivaheaegu jms. Ka reisikulusid tuleb käsitleda. Tuleb kaotada kõik kahetimõistmise võimalused ja reaalsed takistused suhtluskorra järgimisele. Näiteks kui lapseta jäänud vanem nõustub lapse jäämisega lapse võtnud vanema juurde teise riiki – tingimusel, et on piisavalt tagatud tema suhtlusõigus –, võivad vanemad jõuda kokkuleppele, et lapse võtnud vanem maksab lapse lennupiletite eest, et too saaks veeta suvevaheaja eelmises elukohariigis koos lapseta jäänud vanemaga. Käsitleda tuleb poolte tulevase rahalisi võimalusi ning näiteks viimase minuti probleemide vältimiseks seoses piletite ostmisega võiksid vanemad leppida kokku, et ammu enne reisi pannakse pangakontole teatav summa raha, millega lapseta jäänud vanem ostab piletid.³⁴⁹
- 288 Ettevaatlik tuleb olla tingimustega, mille üle pooltel ei pruugi kontrolli olla. Näiteks ei tohiks kokkuleppes olla pandud ühele poolele kohustust lõpetada kriminaalmenetlus, kui see on algatatud ja seda saab asjaomases õigussüsteemis lõpetada ainult prokurör või kohus.³⁵⁰

344 Vt K. K. Kovach, Mediation in a nutshell, lk 205.

345 Vt ka Euroopa Nõukogu 18. septembri 2002. aasta soovitus nr Rec(2002)10 vahendamise kohta tsiviilasjades, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> (inglise keeles), VI põhimõte („Agreements reached in mediation” – vahendamise abil saavutatud kokkulepped):

„16. Selleks, et määratleda kokkuleppe ese ehk teema, kohaldamisala ja sisu, tuleb iga vahendusmenetluse lõpuks koostada kirjalik dokument. Pärast dokumendi koostamist tuleb anda pooltele enne selle allkirjastamist veidi aega järelemõtlemiseks (ajas lepivad pooled enne kokku).”

346 Kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmiseks on juttu 12. peatükis.

347 Tagastamismääruse kohustuslikust sisust on juttu täitmise hea tava juhendi (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>) 4. peatükis, lk 21 jj.

348 Vt I lisas esitatud vahendusstruktuuride loomise põhimõtete B-osa punkt 3.

349 Vt ka piiriülese suhtluse hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/guidecontact_e.pdf).

350 Kriminaalmenetlusega seotud eriprobleemidest on juttu alapeatükis 2.8.

12 Kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmine

- Vahendatud kokkuleppe tingimused tuleb koostada nii, et kokkulepet oleks võimalik muuta asjaomastes jurisdiktsioonides õiguslikult siduvaks ja täidetavaks.
- Väga soovitatav on anda pooltele enne kokkuleppe lõplikku sõlmimist veidi aega järelemõtlemiseks, et nad saaksid küsida õigusnõu kõigi õiguslike tagajärgede kohta ja samuti selle kohta, kas esialgse kokkuleppe sisu on kooskõlas asjaomastes õigussüsteemides kohaldatava õigusega.
- Asjaomastes jurisdiktsioonides kokkuleppe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmiseks vajalik tuleb teha piisavalt kiiresti enne kokkuleppe elluviimist.
- Teavet nõutavate toimingute kohta asjaomastes jurisdiktsioonides peavad jagama keskasutused või rahvusvahelise perevahenduse kesksed kontaktpunktid.
- Kokkuleppe täidetavaks muutmiseks kõikides asjaomastes riikides võib olla vaja haldusasutuste ja/ või kohtute koostööd.
- Kohtuid ärgitatakse kasutama riiklikke, piirkondlikke³⁵¹ ja rahvusvahelisi kohtunikevõrgustikke (nt rahvusvaheline Haagi kohtunikevõrgustik) ning paluma vajaduse korral abi keskasutustelt.³⁵²
- Vajaduse korral peaksid riigid kaaluma, kas poleks kasulik kehtestada haldus- või õigusaktid, mis lihtsustaks vahendatud kokkulepete täidetavaks muutmist.

289 Selleks, et vaidluse lahend oleks püsiv, peab vahendamise tulemusena saavutatud kokkulepe vastama asjaomastes riikides õiguslike tagajärgede saavutamiseks vajalikele nõuetele ning see tuleb enne elluviimist neis riikides õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muuta. Kui vahendatud kokkuleppes käsitletakse vanemliku vastutuse piiriülest teostamist, on kokkuleppe täidetavus asjaomastes süsteemides eriti tähtis. Last tuleb kaitsta võimaliku uue röövi eest ja mis tahes muu kahju eest, mis on tingitud sellest, et vanem ei pea kokkuleppest kinni. Kui vanemad on juba kokkuleppele jõudnud, tuleb laps võimalikult kiiresti tagasi viia, et vältida edasist segadust ja võõrandumist.

290 Kõigepealt tuleb vahendamise tulemusena saavutatud kokkulepe kirja panna ja mõlemad pooled peavad selle ka allkirjastama. Sõltuvalt käsitletavatest teemadest ja kohaldatavast õigusest võib kokkulepe olla õiguslikult siduv selle allkirjastamisest peale. Paljudes õigussüsteemides on aga poolte autonoomia perekonnaõigusega seotud küsimustes piiratud, eelkõige just vanemliku vastutusega seoses.³⁵³ Paljud riigid arvavad, et lapse õigusi ja heaolu tuleb kaitsta kohtu või haldusorgani kaasamise teel. Vanemliku vastutuse teostamist käsitlevatele kokkulepetele, mida neis süsteemides tavaliselt siiski soositakse, võib olla õiguslikult siduvaks muutmiseks vajalik hankida kohtu heakskiit, milles kinnitatakse, et kokkulepe on lapse jaoks parim.³⁵⁴

351 Üks selline piirkondlik võrgustik on tsiviil- ja kaubandusaju käsitlev Euroopa õiguslase koostöö võrgustik. Lisainfo aadressil http://ec.europa.eu/civiljustice/index_et.htm (16.06.2012).

352 Vt ka täitmise hea tava juhend (inglise keeles kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>), alapeatükk 8.2.

353 Vt ka Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters (http://www.hcch.net/upload/wop/genaff_pd20e2007.pdf), alapeatükk 5.4, lk 23.

354 Nt **Prantsusmaa** tsiviilkoodeksi artiklid 376 ja 373-2-7 või Saksamaa riigisiseste pereasjadega seotud menetlustoimingute seaduse (FamFG) paragrahvi 156 lõige 2. Vt ka Malta protsessiga seotud vahendamise tööühma II küsimustiku vastused (http://www.hcch.net/upload/wop/mediation09quest2_e.doc) ning **M. Lloyd**, The Status of mediated agreements and their implementation. – Family mediation in Europe – proceedings, Euroopa neljas perekonnaõiguse konverents, Palais de l'Europe, Strasbourg, 1.–2. oktoober 1998, Council of Europe Publishing, aprill 2000, lk 87–96.

- 291 Samuti võib poolte autonoomia olla piiratud näiteks lapse elatise küsimuses. Kui elatise maksmise nõue tuleneb kohaldatavast õigusest, piiratakse mõnes õigussüsteemis vanemate võimalusi sõlmida kokkulepe, mis vabastab ühe vanema sellest kohustusest.
- 292 Samuti tuleb märkida, et võib tekkida olukord, kus mõned vahendatud kokkuleppes käsitletud teemad on poolte omal äranägemisel otsustatavad ja mõned mitte ning kohaldatava õiguse kohaselt muutuvad kokkuleppe need punktid, mille üle pooled vabalt otsustada võivad, õiguslikult siduvaks kohe pärast allkirjastamist, aga teised alles siis, kui on saadud kohtu heakskiit.³⁵⁵ Halb on olukord, kus sellele teisele osale kohtu heakskiitu ei hangita (või ei ole see üldse võimalik), sest pooled on kokku leppinud tervikus ja osaliselt siduv kokkulepe võib üht poolt teisega võrreldes rohkem soosida.³⁵⁶
- 293 Kuna õiguslik olukord on rahvusvaheliste perevaidluste puhul sageli keeruline, on väga soovitatav anda enne vahendatud kokkuleppe allkirjastamist pooltele järelemõtlemisaega, mil nad saavad küsida asjatundlikku õigusnõu kokkuleppe kõikide õiguslike tagajärgede kohta ja samuti selle kohta, kas esialgse kokkuleppe sisu on kooskõlas asjaomastes õigussüsteemides neile küsimustele kohaldatava õigusega. Vanem ei pruugi teada, et nõustub teatud õigustest loobuma või et kokkulepe või selle tegelik elluviimine võib viia jurisdiktsiooni ja teatavatele küsimustele kohaldatava õiguse muutumiseni. Näiteks kui lapseta jäänud vanem nõustub lapse ja lapse võtnud vanema elukoha muutusega, kaasneb sellega varem või hiljem lapse alalise elukoha muutumine³⁵⁷, millele järgneb tõenäoliselt ka jurisdiktsiooni ja paljudele lapsega seotud küsimustele kohaldatava õiguse muutumine.³⁵⁸
- 294 Kui kokkuleppe kehtivus sõltub kogu kokkuleppe või selle osa heakskiidust kohtus, tuleb kokkuleppe tingimustesse lisada, et see jõustub pärast kohtu heakskiitu. Sellisel juhul on soovitatav nimetada kokkuleppe tulemus esialgseks kokkuleppeks ning kasutada seda terminit ka kokkuleppelahendust sisaldava dokumendi pealkirjas ja sõnastuses. Mõnes õigussüsteemis nimetavad vahendajad vahendamise otsest tulemust vastastikuse mõistmise memorandumiks, mitte kokkuleppeks, et ei tekiks arvamust, et see on juba siduv.
- 295 Tuleb rõhutada, et mitte iga ühes õigussüsteemis poolte jaoks õiguslikult siduv kokkulepe ei ole automaatselt selles süsteemis ka täidetav. Neis õigussüsteemides, kus kohus või haldusorgan peab vanemlikku vastutust käsitlevad kokkulepped heaks kiitma, et muuta need õiguslikult siduvaks, on kokkuleppele heakskiidu andmine (nt kokkuleppe tingimuste lisamine kohtumäärusesse) sageli ühtlasi toiming, mis muudab kokkuleppe selles jurisdiktsioonis täidetavaks.³⁵⁹ Teisalt aga võib ühes õigussüsteemis pärast allkirjastamist õiguslikult siduvaks muutunud vanematevahelise kokkuleppe täidetavaks muutmiseks olla vaja notari kinnitust või kohtu heakskiitu, kui riigi õigusaktides ei ole sätestatud teistsugust korraldust. Nõudeid, mida erinevates Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis osalisriikides kohaldatakse vahendatud kokkulepete täidetavaks muutmiseks, saab vaadata konventsiooniga seotud riigiankeetidest.³⁶⁰

355 Vt ka lõik 41.

356 Muidugi tekivad probleemid ainult siis, kui soodustatud pool nõuab oma õigusi, mis on kirjas osalises kokkuleppes, ning paljudes õigussüsteemides see olukord lahendatakse, aga selleks on vaja kohtumenetlust.

357 Tingimusel, et lapse alaline elukoht ei ole juba muutunud. Lisateave termini „alaline elukoht” kohta: **P. McEleavy**, INCADAT-Case Law Analysis Commentary: Aims and Scope of the Convention – Habitual Residence, kättesaadav aadressil www.incadat.com, kui valite Case Law Analysis > Aims & Scope of the Convention > Habitual Residence.

358 Vt ka 13. peatükk.

359 See sõltub asjaomase menetlusõigusest.

360 Vt inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24, jaotise 19.5 punkt b. Mõnes riigis on mitu võimalust. Järgmised riigid on oma ankeetides (2012. aasta juuni seisuga) teada andnud, et kokkuleppe täidetavaks muutmiseks on vaja kohtu heakskiitu: **Ameerika Ühendriigid, Argentina, Austraalia, Belgia, Brasiilia, Burkina Faso, Costa Rica, Eesti, Hiina (Hongkongi erihalduspiirkond), Hispaania, Honduras, Iirimaa, Iisrael, Kanada (Manitoba ja Nova Scotia), Kreeka, Leedu, Läti, Mauritius, Mehhiko, Norra, Paraguay, Poola, Prantsusmaa, Rootsi** (sotsiaalhoolekandeameti heakskiit), **Rumeenia, Sloveenia, Soome** (sotsiaalhoolekandeameti heakskiit), **Šveits, Taani, Tšehhi, Ungari** (eestkosteameti heakskiit), **Venezuela ja Ühendkuningriik** (Inglismaa, Wales ja Põhja-Iirimaa). Notari kinnitus on võimalik järgmistes riikides: **Belgia, Burkina Faso, Eesti, Rumeenia, Sloveenia, Taani ja Ungari**. Kohtus registreerimise võimalus on järgmistes riikides: **Austraalia, Burkina Faso, Eesti, Kanada (Briti Columbia, Nova Scotia ja Saskatchewan), Kreeka, Honduras**.

296 Ühes õigussüsteemis (riik A) täidetavaks muutunud (kohtumäärusesse lisatud vms) kokkuleppe teises süsteemis (riik B) õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmiseks on tavaliselt kaks võimalust.

1) Kokkuleppe tunnustamine ja täitmine riigis B. Riigis A hangitud kohtumäärust, mis sisaldab kokkulepet, võidakse tunnustada riigis B, kuna selline tunnustamine on ette nähtud rahvusvahelises, piirkondlikus või kahepoolses dokumendis või saab välismaist kohtumäärust riigi B õiguse kohaselt muul viisil selle õigussüsteemis tunnustada. Kokkuleppelahenduse täitmiseks võib aga olla vajalik see riigis B täidetavaks kuulutada või registreerida. Sellisel juhul võib probleeme tekkida siis, kui riigi B kohtute arvates ei olnud riigi A kohtutel rahvusvahelist jurisdiktsiooni kõnealusel teemal lahendi tegemiseks (rahvusvaheliste lapseröövi juhtumitega seotud jurisdiktsiooniprobleemidest on rohkem juttu 13. peatükis). Teine võimalus on, et riikide A ja B vahel on kokku lepitud eeskirjades, mille kohaselt riigis B on võimalik tunnustada riigis A täidetavat kokkulepet ilma seda kohtumäärusesse kandmata.³⁶¹

2) Kokkuleppe viimine riiki B ning seal vajalike korralduste tegemine, et muuta see seal siduvaks ja täidetavaks. Pooled võivad pöörduda riigi B asutuste poole, et nende kokkulepe muudetaks riigi B korra kohaselt õiguslikult siduvaks ja täidetavaks. See tähendab, et riigis B ei pöörata tähelepanu sellele, milline on kokkuleppe õiguslik olukord riigis A. Sellise lahenduse korral võib tekkida probleeme jurisdiktsiooniküsimustes. Näiteks võivad riigi B asutused arvata, et neil puudub (rahvusvaheline) jurisdiktsioon kokkuleppe kohtumääruseks muutmiseks või muude sammude astumiseks, et muuta kokkulepe siduvaks, sest nende arvates kuulub kokkuleppes sisalduvate teemade käsitlemise jurisdiktsioon riigi A asutustele.

361 Vt nt ELi Brüsseli IIa määruse artikkel 46, kus on kirjas, et pooltevahelised kokkulepped, mis on täidetavad nende sõlmimise liikmesriigis, kuulutatakse täidetavaks ja neid täidetakse samadel tingimustel nagu määruse kohaselt tehtud kohtulahendeid. Vt ka Haagi 2007. aasta lapse elatise konventsiooni artikli 30 lõige 1, kus on kirjas, et ühes osalisriigis tehtud ülalpidamiskokkulepet tuleb tunnustada ja täita otsusena, kui see on otsusena täidetav ka päritoluriigis.

- 297 Ideaalne olukord on see, kui rahvusvahelises, piirkondlikus³⁶² või kahepoolses dokumendis on ette nähtud lihtsustatud kord ühe riigi kohtumääruste teises riigis tunnustamiseks ja täitmiseks. Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioon on üks selline dokument. 1996. aasta konventsiooni alusel on ühes liikmesriigis hooldus- või suhtlusõigust käsitlevat kokkulepet sisaldav kohtumäärus kaitsemeede, mida kohaldatava õiguse alusel tunnustatakse sellisena ja peetakse täidetavaks kõikides osalisriikides. See tähendab, et teistes osalisriikides ei ole tunnustamiseks vaja midagi ette võtta.³⁶³ Meetme rakendamiseks on aga vajalik selle täidetavaks kuulutamine või registreerimine (artikli 26 lõige 1). 1996. aasta konventsioon kohustab osalisriike kohaldama selleks „lihtsat ja kiiret menetlust” (artikli 26 lõige 2). Täidetavaks kuulutamisest või registreerimisest võib keelduda ainult juhul, kui on olemas mõni artikli 23 lõikes 2 sätestatud keeldumise põhjus. Viimane on näiteks see, kui abinõusid on rakendanud organ, kelle pädevus ei põhine ühelgi 1996. aasta konventsioonis nimetatud alusel, ja see, kui kohtu- või haldusmenetluses (v.a kiireloomuliste asjade puhul) on rakendatud abinõusid lapse arvamust ära kuulamata ja sellega on rikutud taotluse saanud riigi protsessiõiguse põhiprintsiipi.
- 298 Võimalikud tunnustamata jätmise alustega seotud kahtlused saab varakult kõrvaldada, kui kasutatakse Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni artiklis 24 sätestatud eeltunnustamist. Selle artikli kohaselt võib „huvitatud isik [...] osalisriigi pädevalt ametiasutusest taotleda teises osalisriigis rakendatud abinõu tunnustamise või tunnustamata jätmise otsustamist” (lisateave 1996. aasta konventsiooni kohta selle praktilises käsiraamatus³⁶⁴).
- 299 Tuleb rõhutada, et lapseröövi korral on jurisdiktsiooniküsimused väga keerulised.³⁶⁵ Nii Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioonis kui ka 1996. aasta lastekaitsekonventsioonis järgitakse põhimõtet, et lapseröövi korral kuulub lapse tagastamise üle otsustamise jurisdiktsioon selle riigi asutustele, kuhu laps rööviti (taotluse saanud riik), aga nemad ei või otsustada hooldusõiguse üle.³⁶⁶ Seega on kohtul, kelle poole pöörduti taotluse saanud riigis Haagi tagastamismenetluse algatamise sooviga, raskusi vahendatud kokkuleppe muutmisel kohtumääruseks, kui kokkuleppes käsitletakse lisaks tagastamisküsimusele ka hooldusõigust või muid teemasid, mille jaoks tal puudub (rahvusvaheline) jurisdiktsioon (lisateave jurisdiktsiooniga seotud eriprobleemidest rahvusvahelise lapseröövi korral 13. peatükis).
- 300 Samuti võib jurisdiktsiooniprobleeme tekitada see, kui kokkuleppes käsitletakse niisuguseid teemasid nagu abikaasa ja lapse elatis. Sel põhjusel võib olla kogu kokkuleppe asjaomastes õigussüsteemides õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmiseks vaja kaasata mitu asutust ja võimalik, et mitmes riigis. Sellisel juhul on vaja asjatundlikku õigusnõu selle kohta, mida tuleb millises riigis teha.
- 301 Teavet selle kohta, kust küsida asjatundlikku õigusnõu ja mida teha kokkuleppe asjaomastes riikides täidetavaks muutmiseks, võiksid anda keskasutus või mõni teine rahvusvahelise perevahenduse jaoks loodud keske kontaktpunktina toimiv asutus.³⁶⁷
- 302 Kokkuleppe täidetavuse tagamiseks erinevates jurisdiktsioonides võib olla vajalik asjaomaste riikide haldusasutuste ja/või kohtute koostöö.

362 Nii nagu Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsioonis on ka ELi Brüsseli IIa määruses eeskirjad vanemliku vastutusega seotud asjade tehtud kohtulahendite lihtsustatud tunnustamise ja täitmise jaoks. Peale selle on Brüsseli IIa määruses ette nähtud kokkulepete endi tunnustamine ja täitmine, kui need on täidetavad liikmesriigis, milles need sõlmiti. Vt eelmine joonealune märkus.

363 Vt **P. Lagarde**, Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention, lk 585, lõige 119. Kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl34.pdf>.

364 Revised Draft Practical Handbook on the Operation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-Operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd04e.pdf>.

365 Lisateave 13. peatükis.

366 Vt 1980. aasta konventsiooni artikkel 6 ja 1996. aasta konventsiooni artikkel 7.

367 Vt I lisas esitatud vahendusstruktuuride loomise põhimõtete punkt C („Vahendatud kokkulepete muutmine õiguslikult siduvaks”). Rahvusvahelise perevahenduse kesksete kontaktpunktide rollist on lähemalt juttu alapeatükis 4.1.

- 303 Kohtud peaksid võimalikult suurel määral toetama kokkuleppelahenduse püsivust, aidates pooltel muuta kokkulepe õiguslikult siduvaks ja täidetavaks kõikides asjaomastes õigussüsteemides. Selleks võivad olla vajalikud peegelmäärused ja turvalise vastuvõtu määrused.³⁶⁸ Lisaks peavad kohtud (kui see on võimalik ja vajalik) kasutama olemasolevaid kohtunikevõrgustikke³⁶⁹ ja küsima abi keskasutustelt. Eriti oluline on selleks rahvusvaheline Haagi kohtunikevõrgustik, mis on spetsialiseerunud pereasjadele ja mis loodi³⁷⁰ selleks, et edendada kohtunike rahvusvahelist suhtlemist ja koostööd ning soodustada rahvusvaheliste lastekaitsekaitse dokumentide (sh Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni) tulemuslikku toimimist.³⁷¹ Kui kohtunik, kelle poole pöörduti Haagi tagastamismenetluse alustamise taotlusega, suhtleb tagastamist nõudva riigi kohtunikuga, kellel on õigus otsustada hooldusõiguse üle, suudetakse kooskõlastatult toetada sellist vanematevahelist kokkulepet, milles käsitletakse ka hooldusõigust.³⁷²
- 304 Riigid peaksid looma lihtsa menetluse, millega pädev asutus vahendatud kokkuleppe poolte taotlusel heaks kiidab ja/või täidetavaks muudab.³⁷³ Kui niisugust menetlust ei ole, peaksid riigid kaaluma selliste haldus- või õigusaktide vastuvõtmist, mis selle loomist soodustaks.³⁷⁴

- 368 Peegelmäärus (ingl *mirror order*) on ühes riigis kokkulepitud turvalise tagastamise tingimusi käsitlevat kohtumäärust teises riigis kordav kohtumäärus, mis on taotluse saanud riigis tehtud kohtumäärusega sarnane või identne. Turvalise vastuvõtu määrus (ingl *safe harbour order*) on tagasi tuleva lapse ja/või vanema kaitsmiseks mõeldud kohtumäärus riigis, kuhu naastakse. See tehakse taotluse esitanud riigi kohtus lapseta jäänud vanema taotlusel selleks, et kindlustada tagastamistingimused. Nende kahe määruse kasutamise kohta rahvusvahelise lapseröövi korral: täitmise hea tava juhend (<http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>), 5. peatükk („Promoting voluntary compliance”) ja 8. peatükk („Cross-border cooperation to ensure safe return”). Näiteid: **E. Carl** ja **M. Erb-Klünemann**, Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases, lk 72; vt ka **K. Nehls**, Cross-border family mediation – An innovative approach to a contemporary issue, lk 27.
- 369 Kohtunike vahetu suhtluse kasutamisest rahvusvaheliste lapseröövide korral sõlmitud kokkulepete õigusliku tunnustamise ja täidetavuse tagamiseks kirjutavad kaks **Saksamaa** kohtunikku: **E. Carl** ja **M. Erb-Klünemann**, Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases, lk 72–73.
- 370 Võrgustik loodi 1998. aastal De Ruwenbergis toimunud rahvusvahelise lastekaitse teemalisel kohtunike seminaril esitatud ettepaneku alusel. Ingliskeelne lisateave aadressil <http://www.hcch.net/upload/deruwen1e.pdf>. Ingliskeelne lisateave rahvusvahelise Haagi kohtunikevõrgustiku ja kohtunikevahelise otsesuhtluse kohta: Emerging rules regarding the development of the International Hague Network of Judges and draft General Principles for judicial communications, including commonly accepted safeguards for direct judicial communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges, alalise büroo 2011. aasta märtsi eeldokument nr 3 (<http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd03ae.pdf>), ning **P. Lortie**, Report on Judicial Communications in relation to international child abduction, 2011. aasta aprilli eeldokument nr 3 (<http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd03be.pdf>). Mõlemad dokumendid esitati erikomisjoni 2011. aasta juuni istungjärgu jaoks.
- 371 15.–16. jaanuarini 2009 toimunud ELi ja HCCH ühise kohtunike konverentsi järeldused ja soovitused, mille võtsid vastu enam kui 140 kohtunikku enam kui 55 jurisdiktsioonist ja mis on inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/upload/judcomm_concl2009e.pdf.
- 372 Vt nt **Austraalia** eksperdi avaldus erikomisjoni kuuendal istungjärgul: Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa (1.–10. juunini 2011) järeldused ja soovitused ning aruanne, 14. novembri 2011. aasta eeldokument nr 14 erikomisjoni 2012. aasta jaanuari istungjärgu jaoks, koostanud alaline büroo, inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf, punkt 252. Vt ka **E. Carl** ja **M. Erb-Klünemann**, Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases, lk 72.
- 373 Sündmuste kulgu Euroopa Liidus näitab ELi vahendamisdirektiivi (2008/52/EÜ, ELT L 136, 24.5.2008, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:ET:PDF>) artikkel 6, mille kohaselt ELi liikmesriigid tagavad, et pooltel või ühel poolel teiste poolte selgesõnalisel nõusolekul on võimalik taotleda vahendusmenetluse tulemusena saavutatud kirjaliku kokkuleppe sisu täidetavaks tunnustamist”. Artiklis 6 nimetatud erandid on juhtumid, „kui kõnealuses olukorras on kokkuleppe sisu vastuolus selle liikmesriigi õigusega, kus taotlus esitati, või kui nimetatud liikmesriigi õigusaktides ei ole selle täitmist ette nähtud”. Artiklis 6 on rõhutatud, et see „artikkel ei mõjuta mingil viisil lõike 1 kohaselt täidetavaks tunnustatud kokkuleppe tunnustamise ja täitmise suhtes kohaldatavaid eeskirju teises liikmesriigis”. Teave ELi liikmesriikides direktiivi järgimiseks võetud meetmete kohta Euroopa Justiitsatlases http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/me_information_et.htm.
- 374 Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R(98)1 vahendamise kohta, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (inglise keeles), IV põhimõte („The status of mediated agreements” – vahendatud kokkulepete staatus): „Riigid peaksid võimaldama vahendatud kokkulepete heakskiitmist kohtu või muu pädeva asutuse poolt, kui pooled seda taotlevad, ning looma mehhanismid selliste heakskiidetud kokkulepete täitmiseks kooskõlas riigi õigusaktidega.”

13 Jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse eeskirjadega seotud küsimused

- Vahendatud kokkuleppe koostamisel tuleb arvestada jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse küsimustega.
- Taotluse saanud ja esitanud riigi kohtud ja haldusorganid peavad tegema võimalikult palju koostööd, et saada üle probleemidest rahvusvahelise lapserööviga seotud vaidluse sõbralikult lahendanud kokkuleppe mõlemas riigis õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmisel. Selleks on eriti kasulik kohtunikevaheline otsesuhtlus.

- 305 Nagu 12. peatükis rõhutatud, on jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse küsimustega arvestamine rahvusvahelistes perevaidlustes ülioluline, kui on vaja tagada vahendatud kokkuleppe täidetavus kõikides asjaomastes riikides. Pärast nende küsimuste uurimist võib selguda, et vahendamise kohaldamisala on vaja kohendada, vältimaks komplikatsioone, mis kaasneksid teatud lisateemade (nt elatis) kaasamise korral.³⁷⁵
- 306 Piiriüleste perevaidluste jurisdiktsiooni saab jagada kaheks: rahvusvaheline jurisdiktsioon (millisele riigile kuulub jurisdiktsioon) ja riigisisene jurisdiktsioon (millisele asjaomase riigi kohtule või ametile kuulub jurisdiktsioon konkreetsetes küsimustes). Kui mitmepoolsetes lepingutes on sätestatud ka jurisdiktsioonieeskirjad, käsitletakse neis sageli ainult rahvusvahelist jurisdiktsiooni, jättes riigisisese jurisdiktsiooni üle otsustamise riikidele endile.
- 307 Rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korral tuleb rahvusvahelise jurisdiktsiooniga seoses pöörata kindlasti tähelepanu sellele, millised on kahe vahendatud kokkulepetes sageli käsitletava teema – kas laps naaseb või ei ning millised on pärast seda hooldus- ja suhtlusõigused – koosinemise tagajärjed. Ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine ise tekitab Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja/või 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate lapseröövide korral jurisdiktsiooniga seotud eriolukorra. Rahvusvahelise jurisdiktsiooniga seoses laialdaselt kohaldatava põhimõtte kohaselt kuulub jurisdiktsioon otsustada lapsega seotud pikemaajalise hooldus- ja suhtlusõiguse ning pere üle piiri kolimise üle selle riigi kohtule, kus on lapse alaline elukoht. Seda põhimõtet toetavad nii 1996. aasta konventsioon³⁷⁶, mis toimib käsikäes 1980. aasta konventsiooniga, kui ka asjaomased piirkondlikud dokumendid³⁷⁷. Põhimõtte aluseks on arvamus, et hooldusküsimuste üle on kõige sobivam otsustama lapse alalise elukoha kohus, sest see on kõige lähemalt seotud lapse tavapärase elukeskkonnaga ning saab seega kergesti hinnata lapse elutingimusi ja sobib kõige paremini tegema lahendit, mis oleks lapse jaoks parim. Röövi korral kaitseb 1980. aasta konventsioon lapse huve, takistades vanemal luua endale rahvusvahelisel tasandil kunstlike jurisdiktsiooniliste seoste tekitamise teel eelist, et saada endale lapse (ainu)hooldusõigus.³⁷⁸ Samamoodi tagatakse 1980. aasta konventsiooni artikliga 16, et kui taotluse saanud riigi kohus ... saab teatise ... lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise kohta, ei tohi ta otsustada lapse hooldusõiguse üle senikaua, kuni on konventsiooni kohaselt otsustatud last mitte tagastada, või kui konventsioonikohast taotlust pole esitatud teatise kättesaamisest alates mõistliku aja jooksul.

375 Mitte miski ei keela pooltel pöörduda pärast lapseröövi juhtumi lahendamist uuesti vahendaja poole, et lahendada need lisaprobleemid.

376 Alaline elukoht on kõigi tänapäevaste Haagi perekonventsioonide, aga ka paljude piirkondlike lastekaitse dokumentide (nt Brüsseli IIa määrus) peamine ühenduslüli.

377 Nt Brüsseli IIa määrus.

378 Vt E. Pérez-Vera, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, lk 428, punkt 11. Kättesaadav aadressil <http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>.

- 308 Ka Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni artiklis 7, mis toetab Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni, on sätestatud, et lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise korral säilitavad pädevuse selle osalisriigi ametiasutused, kus oli lapse alaline elukoht vahetult enne äraviimist või kinnipidamist, ja seda selle ajani, kuni on täidetud teatud tingimused.³⁷⁹
- 309 Kohtul, kelle poole pöörduiti Haagi tagastamismenetluse alustamiseks, on vanematevahelises kokkuleppes käsitletavate teemade puhul jurisdiktsioon ainult tagastamise või tagastamata jätmise üle, kuid hooldusõigust ja pikaajalist suhtlusõigust käsitleva osa heakskiitmiseks tal rahvusvaheline jurisdiktsioon puudub. Kui kohus lisab sellele vaatamata kogu vanematevahelise kokkuleppe oma määrusesse, millega lõpetab Haagi tagastamismenetluse, ei pruugi kohtumäärus selle teinud kohtu rahvusvahelise jurisdiktsiooni puudumise tõttu olla taotluse esitanud riigile (kust laps rööviti) siduv selles osas, milles käsitletakse pikaajalist hooldusõigust.
- 310 Üks reaalne jurisdiktsiooniga seotud probleem on näha järgmises näites.

- *Pärast suuri suhteprobleeme otsustavad kaheksa-aastase lapse vanemad lahutada. Riigist B pärit abikaasade alaline elukoht on pärast lapse sündi olnud riigis A. Ema (E) viib riigis A toimuva lahutusmenetluse ajal lapse ebaseaduslikult riiki B (taotluse saanud riik), kuna kardab kaotada ühist hooldusõigust. Isa (I) taotluse alusel algatatakse riigis B 1980. aasta konventsiooni kohane tagastamismenetlus. Riigi A (taotluse esitanud riik) kohus annab I-le ajutise ainuhooldusõiguse. Kui I läheb riiki B kohtuistungile, toimub edukalt vahendamine. Vahenduskohtumiste käigus koostavad vanemad üksikasjaliku kokkuleppe ühise hooldusõiguse ja lapse uue elukoha kohta. Samuti lepatakse kokku, et minnakse tagasi riiki A ja E katab reisikulud.*

E ja I tahavad kokkuleppe enne selle elluviimist õiguslikult siduvaks muuta. Ema tahab saada kinnitust, et riigi A kohtud peavad kinni vanematevahelisest kokkuleppest, kuna pärast lapse ebaseaduslikku äraviimist andis riigi A kohus isale ajutise ainuhooldusõiguse.

Nad saavad teada, et riigis B Haagi tagastamismenetlusega tegelev kohus saab oma määrusesse lisada ainult kokkuleppe selle osa, milles käsitletakse tagastamist ja selle tingimusi, aga hooldusega seotud tingimusi ta sinna lisada ei saa või ei saa seda teha nii, et need oleksid riigi A asutuste jaoks siduvad. E ei ole rahul kokkuleppe osalise heakskiitmisega. E ja I kaaluvad seetõttu pöördumist riigi A asutuste poole, kellel on rahvusvaheline jurisdiktsioon hooldusõigusega seotud küsimuste üle. Ent nad saavad teada, et riigi A pädev kohus, kes vanematevahelise kokkuleppe tõenäoliselt ka kinnitaks, nõuab tavaliselt mõlema vanema kohalolu istungil ja tahab kuulata ära ka lapse, et täita talle seadusega pandud kohustust hoolitseda hooldusasjades lapse huvide eest. E aga ei kavatse koos lapsega riiki A naasta seni, kuni saab kinnituse, et riigi A asutused kokkuleppest kinni peavad. ■

379 1996. aasta konventsiooni artikli 7 lõikes 1 on sätestatud:

„Lapse õigusvastase äraviimise või kinnipidamise korral säilitavad pädevuse selle osalisriigi ametiasutused, kus oli lapse alaline elukoht vahetult enne äraviimist või kinnipidamist, ja seda selle ajani, kuni laps on saanud alalise elukoha teises riigis, ja

a) hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ on nõustunud äraviimise või kinnipidamisega, või
 b) kui laps on elanud teises riigis vähemalt ühe aasta pärast seda, kui hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ sai teada või pidi teada saada lapse asukoha, ent ei ole selle aja jooksul esitanud lapse tagastamise taotlust, ja laps on uues keskkonnas kohanenud.”

- 311 Praktikliste probleemide üle, mis võivad tekkida rahvusvahelise lapserööviga seotud erilistest jurisdiktsioonilisest olukorrast, arutleti üksikasjalikumalt Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni tegelikku toimimist uuriva erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimeses osas 2011. aasta juunis.³⁸⁰ Samuti käsitletakse seda teemat põhjalikumalt erikomisjoni kuuenda istungjärgu teise osa (jaanuar 2012) 2011. aasta novembri eeldokumentis nr 13³⁸¹, kus selle üle arutleti seoses võimaliku vajadusega lihtsustada perekonnaõiguse valdkonna kokkulepete tunnustamist ja täitmist.³⁸²
- 312 Praeguses õigusolukorras sõltub rahvusvahelises lapserööviasjas saavutatud kokkuleppelahenduse püsivus suuresti taotluse saanud ja esitanud riigi kohtute koostööst kokkuleppe mõlemas riigis õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmisel. Nagu 12. peatükis mainitud, on mitu meetet, mida nii tagastamismenetlusega tegelev kohus kui ka taotluse esitanud riigi kohtud saavad võtta, et kokkulepet toetada (lisateave peegelmääruste, turvalise vastuvõtu määruste jms kohta eespool). Sellistel puhkudel võib olla eriti kasulik kohtunikevaheline otsesuhtlus.³⁸³
- 313 Ülalkirjeldatud jurisdiktsiooniprobleemide lahendamiseks võib kaaluda ka Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni artiklite 8 ja 9 kohast jurisdiktsiooni üleandmist, kui mõlemad riigid on selle konventsiooni osalisriigid (lisateave jurisdiktsiooni muut(u)mise kohta 1996. aasta konventsiooni praktilises käsiraamatus).
- 314 Kuna rahvusvahelistes lapserööviasjades saavutatud kokkulepete õiguslikult siduvaks muutmine on keeruline (nagu eespool kirjeldatud), on väga soovitatav, et vanemad hangiksid oma juhtumi kohta asjatundlikku õigusnõu. Keskasutused peaksid pooli ja kohtuid võimalikult palju teabega toetama ning aitama neil jagu saada jurisdiktsiooniprobleemidest vahendatud kokkuleppe mõlemas riigis õiguslikult siduvaks ja täidetavaks muutmisel.
- 315 Peale jurisdiktsiooniga seotud küsimuste võivad rahvusvahelise perekonnaõiguse valdkonnas toimivas vahendamises tähtsad olla ka kohaldatava õigusega seotud küsimused. Selleks, et vahendamise abil saavutatud kokkulepet saaks kasutada vaidluse lahendamise alusena, peab see olema kooskõlas kohaldatava õigusega. Rahvusvahelise perevaidluse pooltele tuleb teada anda, et teatavatele vahendamises käsitletavatele teemadele ei pruugita kohaldada selle riigi õigust, kus toimub vahendamine. Pooled peavad teadma, et erinevatele vahendamises käsitletavatele teemadele võidakse kohaldada erinevate riikide õigust.

380 Erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa (1.–10. juunini 2011) järelused ja soovitused ning aruanne, 14. novembri 2011. aasta eeldokument nr 14 erikomisjoni 2012. aasta jaanuari istungjärgu jaoks, inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf, punkt 247 jj.

381 Vt Guide to Part II of the Sixth Meeting of the Special Commission and Consideration of the desirability and feasibility of further work in connection with the 1980 and 1996 Conventions, 2011. aasta novembri eeldokument nr 13 erikomitee 2012. aasta jaanuari istungjärgu jaoks, kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2012pd13_e.pdf, eelkõige punkt 29 jj.

382 Erikomisjoni kuuenda istungjärgu soovitus (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2012concl_e.pdf) punkti nr 77 kohaselt tegi nõukogu 2012. aastal Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsile ülesandeks asutada eksperidirühm, kes uuriks rahvusvahelistes lastega seotud vaidlustes saavutatud (sh vahendatud) kokkulepete piiriülest tunnustamist ja täitmist, võttes sealjuures arvesse 1996. aasta konventsiooni rakendamist ja kasutamist, ning märkis, et sellise töö käigus tuleb teha kindlaks õiguslike ja praktiliste probleemide (sh jurisdiktsiooniprobleemide) olemus ja suurus ning hinnata, millist kasu annaks uue siduva või mittesiduva dokumendi vastuvõtmine selles valdkonnas. Vt nõukogu 2012. aasta järelused ja soovitused (http://www.hcch.net/upload/wop/gap2012concl_en.pdf), punkt 7.

383 Vt erikomisjoni kuuenda istungjärgu esimese osa järelused ja soovitused ning aruanne, 14. novembri 2011. aasta eeldokument nr 14 erikomisjoni 2012. aasta jaanuari istungjärgu jaoks, inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf. Inglisekeelne lisateave rahvusvahelise Haagi kohtunikevõrgu ja kohtunikevahelise otsesuhtluse kohta: Emerging rules regarding the development of the International Hague Network of Judges and draft General Principles for judicial communications, including commonly accepted safeguards for direct judicial communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges (<http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd03ae.pdf>), ning P. Lortie, Report on Judicial Communications in relation to international child abduction (<http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd03be.pdf>). Mõlemad dokumendid esitati erikomisjoni 2011. aasta juuni istungjärgu jaoks.

- 316 Näiteks rahvusvahelise lapseröövi juhtumi korral, kus vahendamine toimub Haagi tagastamismenetluse ajal taotluse saanud riigis (riik, kuhu laps viidi), on sageli nii, et hooldusega seotud küsimustele ei kohaldata selle riigi materiaalõigust, vaid pigem taotluse esitanud riigi (riik, kus oli lapse rööviele alaline elukoht) õigust. Üldistuste tegemine on muidugi keeruline, sest igal konkreetsel juhul sõltub kohaldatav õigus asjaomastes riikides kehtivatest rahvusvahelistest, piirkondlikest ja kahepoolsetest dokumentidest ning nende puudumise korral asjaomastest kollisiooninormidest. Kui juhtumile kohaldatakse Haagi 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni, kohaldab lapseröövi korral hooldusõiguse üle otsustamise jurisdiktsiooniga kohus (taotluse saatnud riigi kohus) üldjuhul 1996. aasta konventsiooni alusel enda õigust (vt 1996. aasta konventsiooni artikkel 15). Sellisel puhul peavad vahendatud kokkuleppe hooldus- ja suhtlusõigust käsitlevad sätted olema kooskõlas lapse alalise elukoha riigi materiaalõigusega (lisateave 1996. aasta konventsiooni praktilises käsiraamatus).
- 317 Muude vahendatud kokkuleppe sätetega (nt lapse või abikaasa elatist käsitlevad sätted) seotud jurisdiktsioon ja kohaldatav õigus ei ole nii selgelt kindlaks määratud. Sõltuvalt juhtumi asjaoludest ja sellele kohaldatavatest rahvusvahelise eraõiguse eeskirjadest võib elatise üle otsustada kohus, kellel ei ole jurisdiktsiooni hooldusõiguse küsimustes, ja sellele võidakse kohaldada õigust, mida ei kohaldata hooldusõigusele. See teeb olukorra veelgi keerulisemaks ja viitab taas kord vajadusele, et pooled saaksid asjatundlikku õigusnõu just oma juhtumi kohta.

14 Vahendamine lapseröövi ennetamiseks

- Hooldus- ja suhtlusõigusega seotud küsimustes vabatahtlike kokkulepete ja vahendamise soodustamine võib aidata lapseröövi ennetada.³⁸⁴
- Võiks mõelda, millised on kahekultuurilistele paaridele asjatundliku vahendusteenuse pakkumise eelised.³⁸⁵

- 318 Kuna kahest eri riigist pärinevate inimeste suhte lagunemine on rahvusvaheliste lapseröövide algpõhjus, on vabatahtliku kokkuleppe sõlmimine vanemate lahkuminekul ajal või hooldus- ja suhtlusõiguse arutamise käigus hea ennetusmeede.³⁸⁶
- 319 Näiteks kui üks vanem tahab pärast elukaaslasest lahkuminekut teise riiki siirduda, võib vahendamise kasutamine olla eriti otstarbekas. Asjatundlik vahendaja aitab vanematel mõista teineteise seisukohti ja leida kokkuleppelahenduse, milles arvestatakse ka lapse vajadustega. Tulemused võivad olla sama mitmekesised kui erinevate juhtumite asjaolud ning pooled võivad mõlemad teise riiki kolida või jääda samasse riiki või kolida mujale ainult üks vanem, kusjuures teisele on tagatud suhtlusõigus.
- 320 Ühtlasi aitab vahendamise kasutamine suhtlusõiguse tagamiseks ühes või mõlemas riigis ennetada olukordi, mis võivad viia rahvusvahelise lapseröövi. Lisainfot olukordade kohta, mille puhul on suurem lapseröövioht, saate ennetavate meetmete hea tava juhendi³⁸⁷ alapeatükist 2.1.
- 321 Kui keskasutused ja rahvusvahelise perevahenduse kesksed kontaktpunktid levitavad teavet vahendamise ja ka toimingute kohta, mida on vaja vahendatud kokkuleppe asjaomastes jurisdiktsioonides täidetavaks muutmiseks, aitab see propageerida vahendamist lapseröövi ennetusmeetmena.³⁸⁸

384 Vt ennetavate meetmete hea tava juhendi (inglise keeles kättesaadav aadressil http://www.hcch.net/upload/abdguideliii_e.pdf) alapeatükis 2.1 (lk 15) esitatud põhimõtted.

385 Vt sealsamas esitatud põhimõtted.

386 Sealsamas.

387 Vt eelmine joonealune märkus.

388 Keskasutuste ja teiste organite rollist selle teabe levitamisel: alapeatükk 4.1.

- 322 Vahendamine on siiski vaid üks võimalus mitmest ning ümberasumist käsitleva kohtumenetluse algatamist ei tohi seada sõltuvusse sellest, kas pooled käivad vahenduskohtumistel või mitte.³⁸⁹

15 Muud kokkuleppelahendusi soosivad meetodid

- Lastega seotud rahvusvahelistes perevaidlustes tuleb julgustada vahendamise kõrval ka muude kokkuleppelahendusi soosivate võimaluste kasutamist.
- Riigisisestes juhtumites kokkuleppelahenduste saavutamiseks mõeldud menetluste kasutamist rahvusvaheliste perevaidluste korral tuleks kaaluda ainult siis, kui neid on võimalik kohandada rahvusvahelise vaidluse tingimuste järgi.
- Riigid peaksid jagama teavet kokkuleppelahendusi soodustavate teenuste kohta, mida nende jurisdiktsioonis rahvusvaheliste lapseröövijuhtumite jaoks pakutakse.

- 323 Üks juhendi eesmärke on julgustada kasutama rahvusvaheliste lasteteemaliste perevaidluste korral sõbralikke kokkuleppelahendusi soodustavaid meetodeid.
- 324 Vahendamise kõrval on välja töötatud ja erinevate riikide perevaidlustes edukalt kasutatud teisi meetodeid, mis soodustavad kokkuleppelahendusele jõudmist.³⁹⁰ Need on lepitamine, vanemluse koordineerimine, neutraalne varajane hindamine ning erinevad eestkõnelemist sisaldavad vaidluse lahendamise mudelid nagu juristide abistav koostöö ja advokaatide koostöö.
- 325 **Lepitamine** toimub sageli kohtumenetluse ajal ja sellega tegeleb asja arutav kohtunik. See on üks suunavamaid vaidluste lahendamise meetodeid. Nagu terminoloogiaosas mainitud, aetakse lepitamine ja vahendamine sageli omavahel segamini. Vahendamises ei saa neutraalne kolmas isik teha otsuseid poolte eest; vahendaja ainult soodustab pooltevahelist suhtlust, aidates neil nii jõuda oma vaidluse vastutustundliku lahenduseni. Lepitamise korral aga on neutraalsel kolmandal isikul vaidluse lahendusele palju suurem mõju.³⁹¹ Paljudes riikides kasutatakse lepitamist sageli perevaidlusi (eelkõige lahutust ja vanemlikku vastutust) käsitlevates kohtumenetlustes.³⁹² Haagi tagastamismenetluses on lihtne kasutada lepitamist, millega tegeleb asja arutav kohtunik, kui see ei tekita viivitusi ning on kohtus kokkuleppe saavutamiseks sobiv ja teostatav.
- 326 Ameerika Ühendriikides pakutakse mõnes jurisdiktsioonis väga konfliktsete hooldus- ja suhtlusasjade jaoks **vanemluse koordineerimise** programme. Sellisel juhul on vanemad korduvalt tõestanud, et nad ei suuda või ei taha järgida kohtulahendeid ega vanematevahelisi kokkuleppeid.³⁹³ Vanemluse koordineerimine on lapsekeskne alternatiivne vaidluste lahendamise meetod, mille puhul vahenduslase väljaõppe ja kogemusega psühholoog või jurist abistab konflikteid vanemaid kasvatuskava elluviimisel, aidates neil lahendada vaidlusi varakult, rääkides neile lapse vajadustest ning langetades poolte ja/või kohtu eelneva nõusoleku korral otsuseid, mis kuuluvad kohtulahendi või tema lepingu kohaldamisalas.³⁹⁴
- 327 Vanemluse koordinaatori määrab hooldusõiguse üle otsustamise pädevusega kohus. Vanemluse koordineerimine võeti kasutusele 2000. aastal pärast sellekohase soovitusel saamist

389 Washingtoni deklaratsioon perede rahvusvahelise ümberasumise kohta, mis võeti vastu 23.–25. märtsini 2010 **Ameerika Ühendriikides** Washingtonis toimunud rahvusvahelisel justiitskonverentsil perede piiriülese ümberasumise kohta, mille korraldasid **Ameerika Ühendriikide** riigidepartemangu toetusel Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverents ning Rahvusvahelise Kadunud ja Ärakasutatud Laste Keskus (ICEMEC – International Centre for Missing and Exploited Children).

390 Lisateave vaidluste alternatiivse lahendamise meetodite kohta, mida pakutakse erinevates Haagi 1980. aasta lapsröövikonventsiooni osalisriikides: konventsiooniga seotud riigiankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) jagu 20.

391 Lisainfo vahendamise ja lepitamise erinevuse kohta terminoloogiaosas termini „vahendamine” all.

392 Näiteks **Marokos** tuleb enne kohtult lahutusmääruse saamist katsetada poolte (taas)lepitamist. Vt **Maroko** perekonnakoodeksi (Code de la Famille – Bulletin Officiel No 5358 du 2 ramadan 1426, 6. oktoober 2005), araabia keeles kättesaadav aadressil www.justice.gov.ma artikkel 81 (lk 667). Ka **Itaalias** on abikaasade taaslepitamise katse lahutusmenetluse kohustuslik osa. Vt **Itaalia** tsiviilkoodeksi artikkel 708 ning lahutusseaduse artikkel 1 ja artikli 4 lõige 7 (Legge 1 December 1970, No 898, Disciplina dei casi di scioglimento del matrimonio, Gazzetta Ufficiale n. 306, 3 December 1970).

393 Vt **N. ver Steegh**, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 663–664.

394 Vt Guidelines for Parenting Coordination, Association of Family and Conciliation Courts (AFCC) Task Force on Parenting Coordination, mai 2005, kättesaadav aadressil <http://www.afccnet.org/Portals/0/PublicDocuments/Guidelines/AFCCGuidelinesforParentingcoordinationnew.pdf> (14.06.2012).

- valdkondadevahelisel konverentsil osalejatelt. Konverentsil käsitleti väga konfliktseid hooldusvaidlusi ja seda rahastas Ameerika Ühendriikide advokatuur.
- 328 Järgmine perevaidlustes kokkuleppelahenduse soodustamise viis on **neutraalne varajane hindamine**³⁹⁵, mille korral antakse pooltele mittesiduv eksperdiarvamus nende õiguslikust olukorrast. Seejärel saavad nad võimaluse pidada läbirääkimisi, et jõuda kokkuleppelahenduseeni.³⁹⁶ See meetod on muutunud kättesaadavaks näiteks mitmes Ameerika Ühendriikide jurisdiktsioonis, kus sellesisuline konfidentsiaalne kohtumine, mida juhib üks või mitu eksperti, kestab kaks-kolm tundi.³⁹⁷
- 329 Kokkuleppelahendusi soodustavate meetodite soosimine erinevates õigussüsteemides kajastub ka selles, et juristide tegevus perekonnaõiguse valdkonnas muutub. Tänapäeval keskenduvad juristid rohkem kokkulepete otsimisele, mis on nende klientide jaoks parim lahendus.
- 330 Üks kahest sellega seotud huvitavast meetodist on **juristide abistav koostöö**. Selle mitmes jurisdiktsioonis³⁹⁸ kasutatava mudeli puhul aitavad pooli abistava koostöö juristid, kes kasutavad vaidluse kohtuväliseks lahendamiseks huvipõhise läbirääkimise meetodeid.³⁹⁹ Kui kokkuleppele ei jõuta ja asja peab lahendama kohus, ei saa abistava koostöö juristid pooli kohtus esindada. Selleks on neil vaja uusi esindajaid. On jurisdiktsioone (nt mõned Ameerika Ühendriikide osariigid), kus juristide abistava koostöö mudelit on kasutatud edukalt juba mõnda aega. Mõnes neist õigussüsteemidest on vahepeal kehtestatud vastavad õigusaktid või avaldatud nn eetiline arvamus juristide abistava koostöö kohta.⁴⁰⁰
- 331 Teine eestkõnelemist sisaldav vaidluse sõbraliku lahendamise meetod on **advokaatide koostöö**. Advokaatide koostöö mudeli korral tegutsetakse juristide abistava koostöö mudeli põhimõtteid järgides, aga advokaadid esindavad pooli ka kohtus.⁴⁰¹
- 332 Riigisiseste perevaidluste kokkuleppelahenduste soodustamiseks pakutavate meetodite kasutamist tuleks kaaluda ka rahvusvaheliste perevaidluste puhul, aga neid tuleb muuta nii, et need sobiks rahvusvaheliste perevaidluste ja eelkõige rahvusvaheliste lapseröövidega seonduvate eriprobleemide jaoks (nagu eespool vahendamise seoses juttu oli). Näiteks ei pruugi juristide abistava koostöö mudel rahvusvahelise lapseröövi korral sobida, kuna pooltel võib olla vaja võtta teine esindajapaar, kui nad tahavad selle meetodi abil saavutatud kokkuleppe õiguslikult siduvaks muuta ja selleks on vaja minna kohtusse, aga nende esindajad ei või neid seal esindada.
- 333 Vahendamise häid tavasid, mida käesolevas juhendis kirjeldatakse, tuleks nimetatud teiste meetodite jaoks kohandada.
- 334 Riike julgustatakse tegema oma jurisdiktsioonis kättesaadavaks teabe rahvusvaheliste lapseröövidega seotud kokkuleppelahendusi soodustavate meetodite kohta. Seda teavet võiks anda kas keskasutus või rahvusvahelise perevahenduse keskne kontaktpunkt.⁴⁰²

395 Lisateave muu hulgas: **N. ver Steegh**, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 663.

396 Sealsamas.

397 Sealsamas. Neutraalne varajane hindamine on kättesaadav ka **Kanadas (Manitobas)**. Vt 1980. aasta konventsiooni osalisriikide ankeetide (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24) 20. jao punkt a.

398 Juristide abistavat koostööd kasutatakse praegu teiste seas **Ameerika Ühendriikides, Iisraelis, Kanadas (Alberta, Briti Columbia, Manitoba, Nova Scotia ja Saskatchewan)** ja **Ühendkuningriigis (Inglimaa, Wales ja Põhja-Iirimaa)**. Vt 1980. aasta konventsiooniga seotud riigiankeetid (inglise keeles kättesaadavad aadressil http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=42&cid=24).

399 Lisateave muu hulgas: **N. ver Steegh**, Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process, lk 667.

400 Sealsamas, lk 667 ja 668.

401 Sealsamas, lk 668.

402 Keskasutuste ja teiste organite rollist selle teabe levitamisel: alapeatükk 4.1

16 Vahendamine ja sarnased meetodid kokkuleppelahenduse saavutamiseks asjades, millele ei kohaldata Haagi konventsiooni

- Vahendamise ja teiste sarnaste meetodite kasutamist kokkuleppelahenduste saavutamiseks tuleks soosida ka rahvusvaheliste lasteteemaliste vaidluste puhul ja eelkõige lapseröövide korral, millele ei kohaldata Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni või muud sarnast dokumenti.
- Riigid peaksid ärgitama looma sellisteks juhtumiteks mõeldud vahendusstruktuure, nagu on kirjeldatud Malta protsessi raames vahendusstruktuuride loomise jaoks koostatud põhimõtetes⁴⁰³. Konkreetsemalt peaksid riigid kaaluma rahvusvahelise perevahenduse kesksete kontaktpunktide määramist, et aidata kaasa teabe levitamisele vahendus- ja muude sarnaste teenuste, rahvusvahelise perevahenduse jaoks vajaliku eriväljaõppe heade tavade ja rahvusvahelise vahendamise protsessi kohta. Ühtlasi tuleb pakkuda abi vahendatud kokkulepete asjaomastes õigussüsteemides siduvaks muutmisel.
- Vajaduse korral peaksid riigid kaaluma vahendatud kokkulepete täitmise jaoks vajalike haldus- või õigusaktide vastuvõtmist.⁴⁰⁴

- 335 Kui rahvusvahelise lasteteemalise perevaidluse puhul on tegemist kahe riigiga, kelle vahel ei kehti Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsioon, 1996. aasta lastekaitsekonventsioon ega mõni teine asjaomane rahvusvaheline või piirkondlik õigusraamistik, võib vahendamine või muu sarnane meetod olla ainus võimalus ja ainus viis, kuidas tagada lapse jaoks ÜRO LÕKs sätestatud õigus säilitada sage isiklik suhtlus ja otsene kontakt mõlema vanemaga⁴⁰⁵.
- 336 Muidugi ei takista asjaomaste piirkondlike või rahvusvaheliste dokumentide kohaldamatus vanemaid kasutamast riikide õigusaktides ette nähtud õiguskaitsevahendeid. Kui on toimunud rahvusvaheline lapserööv või on käimas mõni muu piiriülene vaidlus lapsega seotud hooldus- ja suhtlusõiguse üle, viib kohaldatava piirkondliku või rahvusvahelise õigusraamistiku puudumine sageli selleni, et erinevates jurisdiktsioonides võetakse vastu üksteisele vastukäivaid lahendeid, mistõttu jõutakse vaidlusele juriidilise lahenduse otsimisel ummikusse.
- 337 Nagu eespool märgitud⁴⁰⁶, töötas Malta protsessi raames vahendusküsimusega tegelenud tööriühm välja vahendusstruktuuride loomise põhimõtted. Riigid peaksid soodustama käesoleva juhendi I lisas kirjeldatud vahendusstruktuuride loomist. Konkreetsemalt peaksid riigid kaaluma rahvusvahelise perevahenduse kesksete kontaktpunktide määramist, et aidata kaasa teabe levitamisele vahendusteenuste ja muu asjaspepuutuva kohta. Samuti peaksid riigid propageerima rahvusvaheliste perevaidluste vahendajate väljaõppe ja rahvusvahelise vahendamisega seotud häid tavasid.

403 Vt I lisa.

404 Sealsamas.

405 ÜRO LÕK artikli 10 lõige 2.

406 Vt lõigud 41, 112 jj.

- 338 Juhendis kirjeldatud vahendamise häid tavasid, mis on koostatud Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni alla kuuluvate rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite jaoks, sobib järgida ka sellistel puhkudel. Nagu 1980. aasta konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate rahvusvaheliste lapseröövi juhtumite korralgi, peab vahendamine olema väga hoolikas ning vahendatud kokkulepe tuleb koostada nii, et see oleks kooskõlas mõlema jurisdiktsiooni nõuetega ja neis jurisdiktsioonides täidetavaks muudetav. Ka sellise rahvusvahelise lapseröövi korral, millele ei saa kohaldada ühtegi piirkondlikku ega rahvusvahelist õigusraamistikku, on aeg väga tähtis ning lapse ja lapseta jäänud vanema vaheline suhtlus tuleb võõrandumise vältimiseks taastada võimalikult kiiresti.
- 339 Kõike arvesse võttes toimub rahvusvahelise lapseröövi juhtumiga seotud vahendamine kohaldatava piirkondliku või rahvusvahelise õigusraamistiku puudumise tõttu väga erilises olukorras. Ei ole võimalik kasutada kohtumenetlust, kui vahendamine ebaõnnestub või kui vahendatud kokkulepe muudetakse asjaomastes jurisdiktsioonides täidetavaks, aga selle reaalsel elluviimisel läheb midagi viltu. Seetõttu on äärmiselt oluline, et kokkuleppelahendus tehakse enne selle elluviimist õiguslikult siduvaks ja täidetavaks mõlemas asjaomases õigussüsteemis. Nii saab vahendamisega üle kahe asjaomase õigussüsteemi vastuoludest ning vahendatud kokkulepe ise on aluseks, mille põhjal erinevates õigussüsteemides kujundatakse asja kohta ühesugune juriidiline arvamused.
- 340 Piiriülese perevaidluse pooltele tuleb sellises olukorras anda igakülgset abi vahendatud kokkuleppe asjaomastes õigussüsteemides siduvaks ja täidetavaks muutmiseks. Teavet selle kohta, mida tuleb teha kokkuleppele õiguslike tagajärgede andmiseks, peaks jagama keskne organ, näiteks rahvusvahelise perevahenduse keskne kontaktpunkt.⁴⁰⁷ Vajaduse korral peaksid riigid kaaluma vahendatud kokkulepete täitmise jaoks vajalike haldus- või õigusaktide vastuvõtmist.⁴⁰⁸
- 341 Vahendaja, kes tegeleb lapsega seotud hooldus- ja suhtlusõiguse üle peetava rahvusvahelise perevaidlusega, millele ei kohaldata ühtki rahvusvahelist ega piirkondlikku õigusraamistikku, peab teadma, kui suur on tema vastutus sellistel puhkudel. Ta peab pooltele selgitama, mida tähendab asjaomaste piirkondlike või rahvusvaheliste dokumentide kohaldamatus ning et nood peavad hankima asjatundlikku õigusnõu ja muutma kokkuleppe enne selle täitmist mõlemas õigussüsteemis täidetavaks. Pooltele tuleb selgitada, mida toob kaasa riigiüleste hooldus- ja suhtlusõiguse kokkulepete tunnustamise ja täitmise eeskirjade puudumine. Nad peavad mõistma, et kuigi nende kokkulepe on pärast vahendamist asjaomastes jurisdiktsioonides täidetavaks muudetud, võib asjaolude muutumine mõjutada kokkuleppe edasist täidetavust. Kokkuleppe sisu mis tahes muudatusele tuleb saada heakskiit asjaomastes jurisdiktsioonides ning selleks peavad pooled tegema koostööd.

407 Rahvusvahelise vahendamise kesksete kontaktpunktide rollist täpsemalt: I lisas esitatud vahendusstruktuuride loomise põhimõtted ja alapeatükk 4.1.

408 I lisa.

Lisad

I lisa

MALTA PROTSESSI RAAMES VAHENDUSSTRUKTUURIDE LOOMISE JAKS KOOSTATUD PÕHIMÕTTED

Koostanud töörühm alalise büroo abiga

A KESKNE KONTAKTPUNKT

Riigid peaksid asutama/määrama rahvusvahelise perevahenduse keskse kontaktpunkti, kes peaks ise või vahendaja kaudu tegelema järgmiste ülesannetega:

- tegutsema kontaktpunktina ja ühtlasi piiriüleste perevaidluste vahendajate võrgustiku lülina,
- jagama teavet oma asukohariigis pakutavate perevahendusteenuste kohta, kaasa arvatud näiteks järgmist infot:
 - > perevahendajate nimekiri, mis sisaldab ka nende kontaktandmeid ning teavet väljaõppe, keeleoskuse ja töökogemuse kohta,
 - > rahvusvaheliste perevaidluste korral vahendusteenuseid pakkuvate organisatsioonide nimekiri,
 - > teave vahenduskulude kohta,
 - > teave kasutatavate/pakutavate vahendamismudelite kohta ning
 - > teave selle kohta, kuidas vahendamine toimub ja mida selles võidakse käsitleda,
- jagama teavet, mille abil tuvastada teise vanema / lapse asukoht asjaomases riigis,
- jagama teavet selle kohta, kust saada nõu perekonnaõiguse ja õigustoimingute kohta,
- jagama teavet selle kohta, kuidas muuta vahendatud kokkuleppe siduvaks,
- jagama teavet vahendatud kokkuleppe täitmise kohta,
- jagama teavet selle kohta, kas on võimalik saada abi vahendatud kokkuleppe pikaajalisuse tagamiseks,
- edendama koostööd erinevate ekspertide vahel, soodustades võrgutööd, koolitusprogramme ja heade tavade levitamist,
- koguma konfidentsiaalsuspõhimõtet järgides teavet kesksete kontaktpunktide käsitletud juhtumite arvu ja laadi, asjaomaste meetmete ja tulemuste (sh, kui võimalik, ka vahendamise tulemuste) kohta ning avaldama seda regulaarselt.

Teave peab olema riigikeeles ja lisaks kas inglise või prantsuse keeles.

HCCH alalisele büroole tuleb teatada keskse kontaktpunkti kontaktandmed (sh postiaadress, telefoninumber, e-posti aadress ning vastutava isiku nimi ja mis keeli ta valdab).

Kesksele kontaktpunktile esitatud teabenõudeid või abitaotlusi tuleb menetleda võimalikult kiiresti.

Kui võimalik, peaks keskne kontaktpunkt esitama asjaomast teavet vahendusteenuste kohta oma veebisaidil riigikeeles ja inglise või prantsuse keeles. Kui keskne kontaktpunkt seda teenust pakkuda ei saa, võib temalt saadud teabe veebis avaldada alaline büroo.

B VAHENDAMINE

1 Kesksete kontaktpunktide pakutavate vahendajate/vahendusorganisatsioonide jaoks kehtestatud kriteeriumid

Keskne kontaktpunkt peaks rahvusvaheliste perevahendajate ja -vahendusorganisatsioonide nimekirjade koostamise aluseks võtma järgmised kriteeriumid:

- asjatundlik tegutsemine perevahenduse (sh rahvusvahelise perevahenduse) valdkonnas ja sobiv väljaõpe,
- märkimisväärne kogemus töös rahvusvaheliste kultuuridevaheliste perevaidlustega,
- asjaomaste rahvusvaheliste ja piirkondlike lepingute teadmine ja tundmine,
- juurdepääs asjaomasele (riigisisesele ja rahvusvahelisele) kontaktidevõrgustikule,
- teadmised erinevatest õigussüsteemidest ja sellest, kuidas vahendatud kokkuleppeid neis täidetavaks ja siduvaks muuta,
- haldusliku ja erialase abi kättesaadavus,
- asjatundlikult korraldatud haldus, andmete säilitamine ja teenuste hindamine,
- vajalike materjalide (kirjandus, teatised jms) kättesaadavus rahvusvahelise perevahenduse raames,
- vahendusteenus on riigis, kus seda pakutakse, juriidiliselt tunnustatud, kui selline tunnustamise süsteem on olemas,
- keeleoskus.

On selge, et riikides, kus rahvusvahelised vahendusteenused on alles kujunemisejärgus, ei saa veel oodata kõikide eelnimetatud kriteeriumide täitmist, kuna selle poole alles püüeldakse.

2 Vahendusmenetlus

Erinevate riikide perevahenduse metoodika on erinev. On siiski olemas üldpõhimõtted, mille alusel peaks vahendamine kooskõlas sellele kohaldatavate õigusaktidega toimuma:

- iga juhtumi vahendamiskõlblikkuse hindamine,
- teadev nõusolek,
- vabatahtlik osalemine,
- lapse huvide ja heaoluga arvestamine kokkuleppes, mida vanematel sõlmida aidatakse,
- neutraalsus,
- õiglus,
- poolte emakeele või neile mugava keele kasutamine,
- konfidentsiaalsus,

- erapooletus,
- kultuuridevaheline pädevus,
- teadev otsustamine ja õiguslase nõustamise kättesaadavus.

3 **Vahendatud kokkulepe**

Vahendaja peab piiriülese perevaidlusega seotud kokkuleppe koostamisel mõtlema alati selle reaalsele elluviimisele. Kokkulepe peab olema kooskõlas asjaomaste õigussüsteemidega. Hooldus- ja suhtlusõigust käsitlev kokkulepe peab olema võimalikult üksikasjalik ja arvestama tegeliku eluga. Kui kokkulepe on seotud kahe eri keeli kasutava jurisdiktsiooniga, tuleb see koostada kahes keeles, kui see lihtsustab kokkulepe õiguslikult siduvaks muutmist.

C VAHENDATUD KOKKULEPPE SIDUVAKS MUUTMINE

Hooldus- ja suhtlusteemalise rahvusvahelise perevaidlusega tegelev vahendaja peaks tegema tihedat koostööd poolte juriidiliste esindajatega.

Enne kokkuleppe täitmist tuleb see muuta asjaomastes jurisdiktsioonides täidetavaks või siduvaks.

Asjaomaste jurisdiktsioonide kesksed kontaktpunktid peaksid jagama pooltele teavet selleks vajalike toimingute kohta.

Vajaduse korral võiksid riigid kaaluda vahendatud kokkulepete täitmise jaoks vajalike haldus- või õigusaktide vastuvõtmist.

II lisa

SELETUSKIRI MALTA PROTSESSI RAAMES VAHENDUSSTRUKTUURIDE LOOMISE JAOKS KOOSTATUD PÕHIMÕTETE JUURDE

Koostanud töörühm alalise büroo abiga

TAUST

Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi üldküsimuste ja poliitika nõukogu istungjärgul 31. märtsist 2. aprillini 2009 anti Malta protsessi raames luba asutada töörühm, kes edendaks vahendusstruktuuride loomist, et lihtsustaks lastega seotud hooldus- ja suhtlusõiguse (sh lapse teise riiki viimise teise vanema loata) üle peetavate piiriüleste perevaidluste lahendamise olukordades, millele ei kohaldata rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitlevat 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni ega vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud jurisdiktsiooni, kohaldatava õiguse, tunnustamise, täitmise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni.

Sellise töörühma loomise soovitus pärines Maltal San Ġiljani linnas 23.–26. märtsini 2009 toimunud kolmandalt piiriüleseid perekonnaõiguse küsimusi käsitlevalt kohtunike konverentsilt. 2009. aasta juunis paluti mõnel Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalisriigil ja muul, demograafiliste tegurite ja erinevate õigustavade alusel valitud riigil määrata oma ekspert. Need riigid olid Ameerika Ühendriigid, Austraalia, Egiptus, India, Jordaania, Kanada, Malaisia, Maroko, Pakistan, Prantsusmaa, Saksamaa ja Ühendkuningriik. Lisaks kutsuti töörühma mõni sõltumatu vahendusekspert.

Töörühm pidas kaks telefonikoosolekut 30. juulil ja 29. oktoobril 2009 ning ühe silmast silma koosoleku 11.–12. maini 2010 Kanadas Ottawa linnas. Kõiki koosolekuid juhatasid Lillian Thomsen Kanadast ja kohtunik Tassaduq Hussain Jillani Pakistanist ning neil pakuti sünkroontõlget inglise, prantsuse ja araabia keelde. Töörühma telefonikoosolekute jaoks jagati laiali kaks küsimustikku olemasolevate vahendusstruktuuride ja vahendatud kokkulepete täidetavuse kohta. Täidetud küsimustikud asuvad aadressidel http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=5310&dtid=52 ja http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=5311&dtid=52.

Esimesel telefonikoosolekul jõudis töörühm järeldusele, et vaja on luua igas riigis keskne kontaktpunkt, mis jagaks teavet asjaomases jurisdiktsioonis pakutavate vahendusteenuste kohta. Pärast teist telefonikoosolekut alustas töörühm tööd vahendusstruktuuride loomise põhimõtete kavandiga, mille suhtes lepiti kokku pärast põhjalikku arutelu 11.–12. maini 2010 toimunud silmast silma koosolekul ja sellele järgnenud konsulteerimisel nende ekspertidega, kes Kanadas peetud koosolekule tulla ei saanud.

Malta protsessi raames vahendusstruktuuride loomise jaoks koostatud põhimõtted

Põhimõtted koostati selleks, et luua toimivad vahendusstruktuurid piiriüleste lasteteemaliste perevaidluste jaoks, millega seotud riigid ei ole Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni, 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni ega muude selleteemaliste lepingute osalisriigid. Kui puudub kohaldatav rahvusvaheline või piirkondlik õigusraamistik, on vahendamine ja muud sarnased vaidluste üksmeelse lahendamise meetodid sageli ainus viis sellise lahenduse leidmiseks, mis võimaldab lapsel säilitada suhted mõlema vanemaga.

Tuleb märkida, et piiriülese perevahenduse struktuuride loomine on sama tähtis ka Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta lastekaitsekonventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate piiriüleste perevaidluste jaoks. Mõlemas konventsioonis soositakse perevaidluse sõbralikku lahendamist vahendamise või muu sarnase meetodi kaasabil. Seetõttu võivad need põhimõtted olla ka kasulik täiendus konventsioonide loodud rahvusvahelisele õigusraamistikule.

Põhimõtted

Põhimõtetes soovitatakse igas riigis luua keskne kontaktpunkt, mis soodustaks teabe jagamist muu hulgas konkreetsetes jurisdiktsioonis pakutavate vahendusteenuste, nende kättesaadavuse jms (nt õigusteabe) kohta.

A-OSA

Põhimõtete A-osas on kirjas, millist teavet tuleb jagada ja kuidas see kesksete kontaktpunktide kaudu kättesaadavaks teha.

Rahvusvahelise perekonnaõiguse valdkonnas pakutavate vahendusteenuste kohta esitatav teave peab sisaldama eelkõige teenuseid pakkuvate vahendajate või vahendusorganisatsioonide nimekirja. Nimekirjad peaksid sisaldama teavet vahendajate väljaõppe, keeleoskuse ja töökogemuse kohta ning nende kontaktandmeid. Peale selle peaks keskne kontaktpunkt pakkuma teavet vahenduskulude (nii vahendamistasude kui ka muude asjaomaste kulude) kohta. Samuti peaks keskne kontaktpunkt tegema kättesaadavaks teabe konkreetse(te) vahendusmenetlus(t)e kohta ehk selle kohta, millist vahendamismudelit kasutatakse, kuidas vahendamine toimub ja milliseid teemasid selles võib käsitleda. Teave peaks olema võimalikult üksikasjalik ning sisaldama infot kaasvahendamise ja selle eri liikide (nt kahe rahvuse vaheline vahendamine) võimalikkuse kohta.

Ka peaks keskne kontaktpunkt jagama teavet, mille abil tuvastada teise vanema / lapse asukoht asjaomases riigis. Samuti tuleb jagada teavet selle kohta, kust saada nõu perekonnaõiguse ja õigustoimingute ning vahendatud kokkuleppe siduvaks ja täidetavaks muutmise kohta. Kuna perevaidluse poolte rahalised vahendid on sageli piiratud, tuleb jagada täpsemat teavet kulude kohta ning juhtida võimaluse korral poolte tähelepanu tasuta teenustele või teenustele, mille raames pakutakse taskukohast asjatundlikku õigusnõu. Samuti peaks keskne kontaktpunkt jagama teavet mis tahes abi kohta, mida pakutakse vahendatud kokkuleppe pikaajalisuse tagamiseks.

Keskne kontaktpunkt peaks täiustama ja tihendama piiriülest koostööd rahvusvaheliste perevaidluste sõbraliku lahenduse soodustamise valdkonnas, edendades eri ekspertide vahelist koostööd võrgutöö, koolitusprogrammide ja heade tavade levitamise teel. Ta peaks konfidentsiaalsuspõhimõtet järgides koguma ka üksikasjalikku statistikat käsitletud juhtumite kohta ja selle avaldama.

B-OSA

Põhimõtete B-osas on juttu teatud nõuetest, mille alusel kesksed kontaktpunktid rahvusvahelisi vahendusteenuseid määratlevad, vahendusprotsessist ja vahendatud kokkuleppest.

Põhimõtete B-osa punktis 1 on loetletud kriteeriumid, millele vahendajad ja vahendusorganisatsioonid peavad vastama ning mille alusel kesksed kontaktpunktid nende pakutavaid rahvusvahelisi vahendusteenuseid tuvastavad ja nimekirja kannavad. Ühtlasi mõeldakse seal, et paljudes riikides on rahvusvaheliste vahendusteenuste loomine pereasjades veel algusjärgus ja nii mõnegi nimetatud kriteeriumi poole alles püüeldakse. Siiski loodetakse, et riigid, kus neid põhimõtteid järgitakse,

soodustavad vahendusteenuste järkjärgulist arendamist nii, et kõik kriteeriumid saavad täidetud.

B-osa punktis 2 loetletakse mitu üldpõhimõtet, mida kooskõlas vahendamisele kohaldatavate õigusaktidega tuleb rahvusvahelises perevahenduses järgida. Kuna põhimõtteid võidakse eri õigussüsteemides tõlgendada erinevalt ja selleks, et head tava oleks võimalik edasi arendada, ei esitata üldpõhimõtete kindlaid määratlusi. Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni kohase hea tava juhendis, mida praegu koostatakse, käsitletakse nende üldpõhimõtetega seotud head tava põhjalikumalt.

B-osa punktis 3 tõstetakse esile teatud olulisi aspekte, millega tuleb arvestada vahendatud kokkuleppe koostamisel, et seda oleks võimalik asjaomastes õigussüsteemides siduvaks muuta. Need, kes on huvitatud vahendatud kokkuleppe koostamise hea tava üksikasjadest, peaksid samuti lugema peatselt valmivat Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooniga seotud vahendamise hea tava juhendit.

C-OSA

C-osas räägitakse, kui tähtis on muuta vahendatud kokkulepe enne selle elluviimist asjaomastes õigussüsteemides siduvaks ja täidetavaks. Samuti rõhutatakse selles poolte juriidiliste esindajate vahelise tiheda koostöö vajadust. Ühtlasi palutakse kesksel kontaktpunktil jagada pooltele teavet vajalike toimingute kohta.

Lisamärkus

Töörühm soovib, et riigid, kes ei ole rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni ega vanema kohustuste kindlaksmääramise ja vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud rakendamise jurisdiktsiooni, kohaldatava õiguse, tunnustamise, täitmise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni osalised, kaaluks hoolega nende ratifitseerimise või nendega ühinemise kasulikkust.

**Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi
alaline büroo**

Scheveningseweg 6
2517 KT Haag
Madalmaad

Telefon: +31 70 363 3303

Faks: +31 70 360 4867

E-post: secretariat@hcch.net

Veebisait: www.hcch.net

ISBN 978-92-79-32396-6

doi:10.2838/55383